

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 26.2.2016
SWD(2016) 94 final

KOMISSION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA

Suomen maaraaportti 2016,

**johon sisältyy perusteellinen tarkastelu makrotalouden
epätasapainojen ehkäisemisestä ja korjaamisesta**

Tämä on Euroopan komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Se ei edusta komission virallista kantaa eikä vaikuta tällaisen kannan muodostamiseen.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	1
1. Lähtötilanne: talouden tilanne ja näkymät	4
2. Epätasapainot, riskit ja sopeutusongelmat	13
2.1 Kilpailukykyhaasteet	13
2.2. Velkaantuneisuus ja velan vähentämispaineet	23
2.3. Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko – Suomi	33
3. Muita rakenteellisia näkökohtia	36
3.1 Verojärjestelmä ja julkisen talouden kestävyys	36
3.2. Eläke-, terveydenhuolto- ja pitkäaikaishoitojärjestelmät	36
3.3. Työmarkkinat, sosiaalipolitiikka, osaaminen ja koulutus	40
3.4. Kilpailu vähittäiskaupassa ja muilla palvelualoilla	42
3.5. Liiketoimintaympäristö	51
A. Yhteenvetotaulukko	58
B. Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu	62
C. Vakiotaulukot	63

LUETTELO TAULUKOISTA

1.1. Tärkeimmät talous-, rahoitus- ja sosiaali-indikaattorit	12
2.2.1. Taloudellista vakautta kuvaavat indikaattorit	31
2.3.1. Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko – Suomi	31
B.1. Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu	62
C.1. Rahoitusmarkkinaindikaattorit	63
C.2. Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit	64
C.3. Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit (jatkoa)	65
C.4. Rakennepolitiikkaa ja liiketoimintaympäristöä kuvaavat indikaattorit	66
C.5. Vihreä kasvu	67

LUETTELO KUVIOISTA

1.1. Kokonaistuotannon kasvu ja sen osatekijät	4
1.2. BKT:n potentiaalinen kasvu ja sen osatekijät, %/prosenttiyksikköä, Suomi	5
1.3. Vientimarkkinaosuuksien jakautuminen	5

1.4.	Nimelliset yksikkötyökustannukset Suomessa ja joissakin kilpailevissa talouksissa, 2005=100	6
1.5.	Velan jakautuminen sektoreittain (ei-konsolidoitu)	7
1.6.	Korkorasitus, kotitaloudet ja rahoitusalan ulkopuoliset yritykset	7
1.7.	Vaihtotase ja kauppataase, 12 kuukauden liukuva summa, miljardia euroa	8
1.8.	Ulkomainen nettovarallisuusasema	8
2.1.1.	Nimelliset yksikkötyökustannukset, 2007=100	13
2.1.2.	Nimellisten yksikkötyökustannusten muutos ja muutoksen osatekijät, 2007–2014, %/prosenttiyksikköä	14
2.1.3.	Nimelliset yksikkötyökustannukset, palkat ja tuottavuus, kumulatiivinen muutos vuosina 2007–2014 toimialoittain, %/prosenttiyksikköä	14
2.1.4.	Bruttoarvonlisäyksen jakautuminen avoimella sektorilla, %	15
2.1.5.	Tehdasteollisuuden suhteellista tuottoa kuvaava indikaattori, 1999=100	16
2.1.6.	Investoinnit suhteessa BKT:hen ja yritysten tuotot (reaalisten yksikkötyökustannusten käänteissuhde)	17
2.1.7.	Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenessä tärkeimmässä vientikohteessa, 2014	18
2.1.8.	Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenessä tärkeimmässä vientikohteessa, 2001–2014	18
2.1.9.	Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenellä tärkeimmällä vientisektorilla, 2014	19
2.1.10.	Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenellä tärkeimmällä vientisektorilla, 2001–2014	19
2.1.11.	Eri laatuluokkien osuus viennin arvosta, 2005, 2009, 2014	19
2.1.12.	Yritysten vaihtuvuusaste, kokonaistasolla ja tieto- ja viestintäteknikan alalla, 2006–2014	22
2.1.13.	Työllisyyden kasvu tieto- ja viestintäteknikan alalla, muutos edelliseen vuoteen verrattuna, tuhatta henkilöä	21
2.2.1.	Kotitalouksien velan suhde BKT:hen ja velan suhde käytettävissä oleviin bruttotuloihin, %	23
2.2.2.	Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen velkaantuneisuuden suhde BKT:hen, 2000–2014, %	24
2.2.3.	Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen velkaantuneisuuden suhde varallisuuteen, pois lukien eläkesäästöt (F6), 2000–2014, %	24
2.2.4.	Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen velan suhde BKT:hen, kumulatiivinen muutos vuoden 2009 neljänneltä vuosineljännekseltä alkaen, prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen, Suomi	25
2.2.5.	Asuntolainojen, asuntovarallisuuden, nettovarallisuuden ja käytettävissä olevien tulojen jakauma tulokymmenyksittäin	25
2.2.6.	Asuntojen suhteelliset hinnat, vuoden 1980 ensimmäinen vuosineljännes = 100	26
2.2.7.	Kotitaloussektorin järjestämättömien lainojen suhde kokonaislainakantaan, alkuvuosi 2010 – loppuvuosi 2014	27
2.2.8.	Asuntolainan keskimääräiset reaaliset vuotuiset korkomenot euroina vuonna 2014 ja reaalin vuokra	28
2.2.9.	Velat velkojasektoreittain	28
2.2.10.	Tase, rahoitusalan ulkopuoliset yritykset	29
2.2.11.	Suomalaisten rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuus	29
2.2.12.	Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten rahoitus	29

2.2.13.	Pankkisektorin taseen kehityksen päätrendit: lainananto	31
2.2.14.	Pankkisektorin taseen kehityksen päätrendit: varainhankinta	31
3.1.1.	Ympäristöverot Suomessa ja EU:ssa	37
3.1.2.	Julkisyhteisöjen nettovarot	38
3.2.1.	Työkäisen väestön muutos	40
3.2.2.	Ikääntymiseen liittyvien menojen muutos	41
3.3.1.	Työmarkkinoiden päätrendit	42
3.3.2.	Avoimet työpaikat vuosittain ja täytettyjen työpaikkojen osuus kaikista avoimista työpaikoista	43
3.3.3.	Kumulatiivinen muutos työllisyydessä vuodesta 2008 alkaen, 1000 henkilöä	44
3.3.4.	Kannustinloukku (efektiiviset marginaaliveroasteet) siirryttäessä työhön – yksinasuvat	45
3.3.5.	Kannustinloukku siirryttäessä työhön – kaksilapsinen yhden tulonsaajan perhe	45
3.3.6.	Vuonna 2013 työttömänä olleiden asema työmarkkinoilla vuonna 2014	47
3.3.7.	Sosiaali-indikaattoreiden trendit	48
3.3.8.	Koulutusjärjestelmien vertailu	49
3.4.1.	Vähittäiskaupan sääntely	51
3.5.1.	Kilpailukykytekijöiden vertailu, Global Competitiveness Report (kilpailukykykatsaus)	55
3.5.2.	Yrittäjyystrendit	56
3.5.3.	Työntekijät ja itsenäiset ammatinharjoittajat, 2005–2015	56
3.5.4.	Uusien yritysten lukumäärä 1 000:ta työkäistä kohden	57
3.5.5.	Ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä	57
3.5.6.	Yritysten kansainvälinen suuntautuminen	58

LUETTELO TEKSTILAATIKOISTA

1.1.	Investointihaasteet	9
1.2.	EU:n talousarvion vaikutus rakennemuutokseen	11

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa arvioidaan Suomen taloutta käyttäen vertailukohtana 26. marraskuuta 2015 julkaistua komission vuotuista kasvuselvitystä 2016. Kasvuselvityksessä suositellaan EU:ssa vuonna 2016 harjoitettavalle talous- ja sosiaalipolitiikalle kolmea painopistettä: investointien käynnistäminen uudelleen, rakenneuudistusten toteuttaminen EU:n kansantalouksien uudistamiseksi ja vastuullinen finanssipolitiikka. Komissio julkaisi kasvuselvityksen kanssa samaan aikaan varoituskonkreettisia koskevan kertomuksen, jolla käynnistettiin viides vuotuinen makrotalouden epätasapainoa koskeva menettely. Varoituskonkreettisia koskevassa kertomuksessa katsottiin, että Suomi kuuluu niihin jäsenvaltioihin, joista laadittaisiin perusteellinen tarkastelu.

Suomen kokonaistuotanto pysyttelee edelleen kriisiä edeltänyttä tasoa alhaisempana. Vuoden 2009 jyrkän alamäen jälkeen talous elpyi vuosina 2010 ja 2011, mutta viennin ja investointien supistumista ei pystytty korjaamaan. Suomen rahoitusjärjestelmä oli kuitenkin vakaa, ja valtionvelkakriisin alkaessa Suomea pidettiin turvallisena sijoituskohteena. Vuonna 2012 Suomi vajosi takaisin taantumaa, joka kesti vuoteen 2014. Kokonaistuotannon ennustetaan kääntyneen nousuun vuonna 2015. Vuosiksi 2016 ja 2017 odotetaan vaimeaa elpymistä, ja työttömyyden odotetaan lähivuosina pysyttelevän yli 9 prosentissa.

Hitaan kasvun taustalla vaikuttaa olevan pääasiassa rakenteellisia tekijöitä. Suomi on kohdannut joukon häiriöitä. Elektroniikka-ala on supistunut merkittävästi, kun Nokian matkapuhelinliiketoiminta ei onnistunut vastaamaan älypuhelin haasteeseen vaan romahti. Lisäksi Suomen paperiteollisuus on kärsinyt paperituotteiden kysynnän pitkäaikaisesta vähenemisestä. Vuodesta 2014 alkaen vienti Venäjälle on lähes puoliintunut Venäjän taantumaa ja talouspakotteiden vuoksi. Työvoiman nopea ikääntyminen johtaa siihen, että työikäinen väestö vähenee joka vuosi 0,5 prosenttia, mikä pitkällä aikavälillä väistämättä pienentää kasvupotentiaalia.

Koska elektroniikka-ala oli erittäin tuottava, sen supistuminen johti talouden kokonaistuottavuuden huomattavaan heikkenemiseen. Palkat eivät kuitenkaan sopeutuneet vaan ennemminkin jatkoivat nousuaan

työmarkkinaosapuolten ”hyvinä aikoina” tekemän pitkäaikaisen sopimuksen perusteella. Koska tuottavuuskaan ei lisääntynyt nopeasti, yksikkötyökustannukset nousivat voimakkaasti (19,2 % vuosina 2008–2013) ja Suomi menetti kilpailukykyään ja vientimarkkinaosuuksiaan. Kaiken kaikkiaan avoimen sektorin tuottavuus on nyt pienempi kuin ennen kriisiä, ja suljetun sektorin tuottavuuden kasvu on kääntynyt negatiiviseksi.

Näiden seikkojen vuoksi talouden suunnan kääntymisen saattaa viedä aikaa ja edellyttää yhteensovitettuja toimia. Talouden perusvahvuudet ovat kuitenkin jäljellä, ja niiden varaan voidaan rakentaa: oikeusvaltioperiaate, vähäinen korruptio, erinomainen koulutusjärjestelmä ja edelleen mittavat investoinnit tutkimukseen, kehitykseen ja innovointiin antanevat tukea kestäväälle elpymiselle. On kuitenkin joitakin heikkouksia, joita ei ole helppo muuttaa: kotimarkkinat ovat pienet ja maan sijainti etäinen, minkä vuoksi ulkomaisen osaamisen ja suorien sijoitusten houkuttelevuus on vaikeaa. Palveluissa tuottavuus on alhainen ja kilpailu vaikuttaa riittämättömältä. Heikon talouskehityksen rinnalla myös julkinen talous on heikentynyt. Julkisen talouden alijäämä ylitti 3 prosenttia suhteessa BKT:hen vuosina 2014 ja 2015. Julkinen velka kasvoi yli 60 prosenttiin vuonna 2015, ja sen ennustetaan kasvavan edelleen vuosina 2016 ja 2017. Hallitusohjelmalla pyritään saamaan aikaan noin 2 prosentin säästöt suhteessa BKT:hen vuoteen 2019 mennessä lähinnä menoja leikkaamalla.

Kustannuskilpailukyvyyn palauttamistarve ymmärretään laajalti, ja neuvottelut sen saavuttamiseksi ovat käynnissä. Ensimmäinen näytti siltä, että parannusta voitaisiin saada aikaan sopimalla alhaisesta nimellispalkkojen kasvusta, mutta matalan inflaation ympäristössä tähän on vaikea päästä. Tarvitaan siis lisätoimia. Vuosi 2015 oli muutoksen vuosi Suomen työmarkkinasuhteissa. Hallitus haluaa huomattavasti parantaa Suomen kilpailukykyä. Se pyrkii alentamaan yksikkötyökustannuksia keskipitkällä aikavälillä 15 prosenttia jatkuvalla palkkamallilla, tuottavuutta parantavilla toimenpiteillä ja kertaluonteisella työvoimakustannusten pienentämisellä. Hallitus ja työmarkkinaosapuolet ovat käyneet neuvotteluja

kilpailukyvyn parantamiseksi yksikkötyökustannusten alentamisen pohjalta ja siirtymällä keskitetystä sopimisesta kohti paikallista sopimista, jotta työllisyyttä ja työmarkkinoiden joustavuutta voitaisiin lisätä.

Yleisesti ottaen Suomi on edistynyt jonkin verran vuoden 2015 maakohtaisten suositusten noudattamisessa. Suositusten julkaisemisen jälkeen Suomi on toteuttanut uudistuksia, joilla pyritään parantamaan kustannuskilpailukykyä, vapauttanut vähittäiskauppojen aukioloaikoja ja jatkanut asuntolainojen korkojen vähennysoikeuden asteittaista poistamista. Eduskunta on hyväksynyt eläkeuudistuksen, joka on määrä panna täytäntöön vuodesta 2017 lukien. Uudistuksessa eläkeikä kytetään elinajanodotteeseen. Hallitus on ilmoittanut sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksesta. Tarkoituksena on saada menojen kasvu hallintaan, mikä on julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyuden kannalta keskeistä. Vuoden 2013 lopulla sovitun keskitetyn palkkaratkaisun seurauksena palkkojen nousu hidastui ja tilanne on vähitellen parantunut vertaismaihin verrattuna. Palkat ovat kuitenkin nousseet hieman enemmän kuin tuottavuus. Työmarkkinatilanteen parantamisessa on edistytty jonkin verran. Nykyinen vero- ja etuusjärjestelmä ei kuitenkaan juurikaan kannusta matalapalkkaisia etsimään työtä, sillä työn vastaanottamisesta heille koitua nettohyöty on minimaalinen. Ikääntyneet työntekijät voivat edelleen poistua työmarkkinoilta varhain, eivätkä nuorten, ikääntyneiden ja pitkäaikaistyöttömien työnäkymät ole parantuneet. Aukioloaikojen vapauttamisen lisäksi vähittäiskaupan kilpailun lisäämiseksi ei ole toteutettu toimia.

Eurooppa 2020 -strategian tavoitteista Suomi on saavuttamassa ja jopa ylittämässä ympäristötavoitteensa. Se ei ehkä saavuta kunnianhimoista 4 prosentin T&K-tavoitetta, mutta sen T&K-intensiteetti on jo Euroopan korkein. Suomi menestyy erittäin hyvin myös koulutuksessa, mutta viimeaikaisen kehityksen vuoksi indikaattorit eivät ole johdonmukaisesti lähentyneet Eurooppa 2020 -strategiassa asetettuja tavoitteita. Työllisyystavoitteen saavuttaminen saattaa edellyttää lisätoimia.

Tässä maaraportissa esitetyn perusteellisen tarkastelun keskeiset päätelmät ja niihin liittyvät politiikkahaasteet ovat seuraavat:

- **Yleisesti ottaen yksikkötyökustannukset ovat viime aikoina kasvaneet hitaammin, mutta suljettu sektori vaikuttaa heikentävän kustannuskilpailukykyä kokonaisuutena tarkasteltuna.** Vaikka yksikkötyökustannusten kasvu on hidastunut, talous ei ole vielä saanut takaisin vuodesta 2007 asti menettämänsä kustannuskilpailukykyä, koska työn tuottavuus ei ole kasvanut juuri lainkaan. Varsinkaan suljettu sektori ei ole mukautunut hitaan kasvun ympäristöön. Palkkamaltin jatkuminen auttaisi kustannuskilpailukyvyn palauttamisessa. Lisäksi kilpailun lisääntyminen suljetulla sektorilla voisi auttaa alentamaan kotimaisten väliuotepanosten hintaa ja siten tukea avoimen sektorin kilpailukykyä. Tämä palauttaisi avoimen sektorin kannattavuuden ja vähentäisi investointien esteitä. Samaan aikaan suljetun sektorin kilpailun lisääntyminen vahvistaisi myös kotitalouksien ostovoimaa, mikä kompensoisi palkkamaltin jatkumista.
- **Avoimen sektorin rakennemuutos jatkuu, ja sille olisi hyötyä uusien markkinoiden ja tuotteiden kehittämistä.** Yritysten laajentumisen, kansainvälistymisen ja innovoinnin edistäminen on edelleen politiikkahaaste. Myönteisen liiketoimintaympäristön, julkisen tutkimuksen ja kehityksen sekä korkealaatuisen koulutuksen ylläpitäminen ja parantaminen entisestään voisi kannustaa investoimaan niin aineellisiin kuin aineettomiinkin hyödykkeisiin.
- **Vaikka yksityinen sektori on edelleen hyvin velkaantunut, velanhoitokyky vaikuttaa hyvältä, eikä ole näyttöä siitä, että velkataakka olisi muodostunut kasvulle rasitteeksi.** Vuonna 2014 yksityisen sektorin velka kasvoi hieman suhteessa BKT:hen, mikä johtui kokonaistuotannon supistumisesta, hitaasta inflaatiosta ja suotuisista lainaehdoista. Pankkien pääomatilanne on hyvä, ja niiden omaisuuserien laatu on keskimäärin korkea. Asuntojen hinnat ovat lähellä pitkän aikavälin keskiarvoa.

Muita tässä raportissa analysoituja keskeisiä Suomen talouden erityishaasteisiin liittyviä taloudellisia kysymyksiä ovat seuraavat:

- **Suomen julkisen talouden kestävyteen kohdistuva riski on keskipitkällä aikavälillä suuri.** Julkinen velka suhteessa BKT:hen on yli 60 prosenttia, ja sen ennustetaan kasvavan edelleen väestön ikääntymisestä aiheutuvien kustannusten vuoksi. Koska BKT on supistunut, valtion menot ja verokertymä suhteessa BKT:hen ovat kasvaneet pitkän aikavälin keskiarvoa suuremmiksi, ja ne ovat nyt EU:n suurimpia.
- **Sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen päälinjoista on sovittu, mutta yksittäisiä lainsäädäntötoimenpiteitä ei ole vielä laadittu.** Uudistuksen päätavoitteisiin kuuluu terveydenhuollon saatavuuden parantaminen ja kustannusten nousun hillitseminen julkisen talouden kestävyyslisäämiseksi. Yksityiskohtia on vielä työstettävä ennen kuin uudistus voidaan toteuttaa suunnitellusti vuodesta 2019 alkaen.
- **Työmarkkinatilanne on edelleen heikentynyt, toisin kuin muissa EU-maissa.** Työttömyyden kasvu viittaa siihen, että työn kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa (esim. osaamisen tasolla ja alueellisesti). Työvoimaosuutta on nostettava, jotta väestön ikääntymisestä johtuviin haasteisiin voidaan vastata. Monimutkainen etuusjärjestelmä erilaisine tukineen voi johtaa merkittäviin kannustin- ja matalapalkkaloukkuihin. Tulokselliset toimenpiteet, joilla ihmisiä autetaan löytämään työtä, voisivat edellyttää lisäresursseja. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota pakolaisten ja maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsyn helpottamiseen.
- **Myös monet sosiaaliset indikaattorit ovat alkaneet heikentyä.** Köyhyysriskiaste ja työttömien kotitalouksien määrä on kasvanut, vaikka ne ovatkin edelleen pienempiä kuin muissa jäsenvaltioissa. Koulutusjärjestelmän suorituskyky on korkea mutta heikkenemässä, ja ulkomaalaistaustaisen väestön integrointi koulutusjärjestelmään on muuttunut haastavammaksi.
- **Kilpailun lisääminen palvelusektorilla – vähittäiskaupassa, liikenteessä ja rakentamisessa – auttaisi puuttumaan joihinkin kustannuskilpailukykyä koskeviin ongelmiin, joita perusteellisessa tarkastelussa havaittiin.** Kilpailun lisääntyminen voisi supistaa hinnoittelumarginaaleja. Tämä lisäisi talouden kilpailukykyä alentamalla avoimen sektorin tuotantopanosten hintaa ja luomalla edellytykset maltillisen palkkakehityksen jatkumiselle taloudessa, kun kuluttajien ostovoima lisääntyy.
- **Liiketoimintaympäristössä on edelleen heikkoja kohtia.** Uudet yritykset eivät ole niin kansainvälisesti suuntautuneita tai innovatiivisia kuin vastaavat yritykset muissa jäsenvaltioissa. Koska Suomi on pieni ja avoin talous, sen yhdyntymisen globaaleihin arvoketjuihin on ratkaisevan tärkeää ja edellyttää, että maan yritykset suuntaavat katseensa ulospäin. Lisäksi tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää paremmin uusien tuotteiden ja palveluiden luomiseksi.

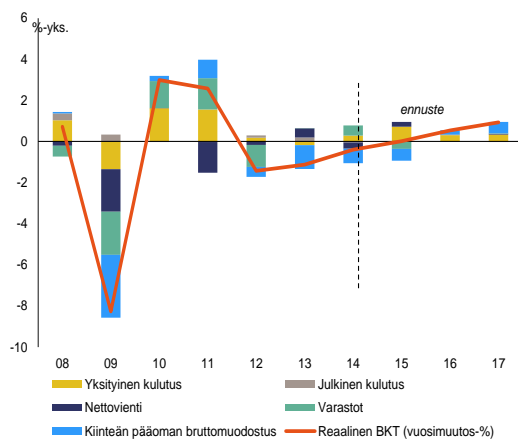

1. LÄHTÖTILANNE: TALOUDEN TILANNE JA NÄKYMÄT

Makrotalouden viimeaikainen kehitys ja näkymät

Toivuttuaan lyhyen aikaa finanssi- ja talouskriisistä Suomi vajosi vuonna 2012 takaisin taantumaan, joka kesti vuoteen 2014. Vuonna 2015 tuotanto pysyi muuttumattomana. Taantuma johtui siitä, että mittavat rakenteelliset häiriöt – lähinnä elektroniikka- ja paperituotteiden ulkoisen kysynnän heikkeneminen – supistivat edelleen tuotantoa. Elektroniikka-alan taantuma johti kokonaistuotavuuden heikkenemiseen. Palkat nousivat monivuotisen, kriisiä edeltäneisiin olosuhteisiin perustuneen, vasta vuonna 2013 päättyneen palkkaratkaisun mukaisesti. Tämä johti yksikkötyökustannusten nopeaan kasvuun (19,2 % vuosina 2008–2013) ja kustannuskilpailukyvyen murenemiseen. Yritykset reagoivat vähentämällä investointeja, mikä edelleen pitkitti taantumaa.

Kuvio 1.1: Kokonaistuotannon kasvu ja sen osatekijät

Lähde: Euroopan komissio

Vaikka yksikkötyökustannusten nousu on päättynyt vuoden 2013 maltillisen palkkaratkaisun ansiosta, BKT:n kasvu ei ole palautunut. Yksityisen kulutuksen kasvu kiihtyi väliaikaisesti vuonna 2015, kun kotitalouksien käytössä olevat reaalitytulot kasvoivat, mutta yksityiset investoinnit vähenivät edelleen ja viennin kasvu oli vähäistä. Komission talven 2016 talousennusteen mukaan kokonaistuotannon ei odoteta muuttuneen vuonna 2015 vuodesta 2014 ja se olisi edelleen noin 6 prosenttia huippuvuoden 2008 alapuolella. Inflaatio on hidastunut alle nollan, mikä johtuu öljyn ja ruoan hinnan laskusta,

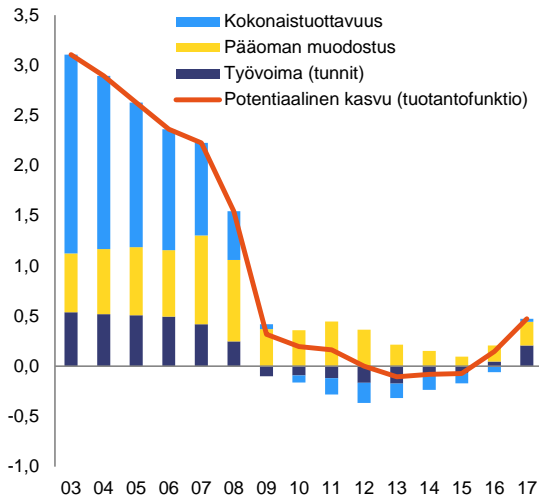
mutta palveluissa inflaatio vaikuttaa jäykemmältä. Työttömyys kasvoi edelleen 9,4 prosenttiin.

Suomen talouden odotetaan taas kasvavan, vaikkakin hitaammin. Komission talven 2016 ennusteen mukaan kokonaistuotannon kasvu kiihtyy 0,5 prosenttiin vuonna 2016 ja 0,9 prosenttiin vuonna 2017. Tämän pienen elpymisen odotetaan johtuvan useista tekijöistä:

- investointien lisääntyminen vuosien supistumisen jälkeen
- ulkoisen kysynnän laskun pysähtyminen, mikä auttaa vientiteollisuutta
- elpymisen merkit paperi- ja elektroniikkateollisuudessa (joskin alhaiselta tasolta) ja
- kasvua tukevat yleiset luotonannon edellytykset.

Työttömyyden odotetaan pysyvän korkeana ja inflaation kiihtyvän nykyisestä alhaisesta tasosta. Vaihrotase kääntyi positiiviseksi vuonna 2015, ja sen odotetaan pysyvän lähes tasapainossa myös vuonna 2016. Ennusteen toteutumisen voisi vaarantaa odotettua heikompi ulkoinen kysyntä Suomen päävientimarkkinoilla, kuten Venäjällä, Ruotsissa tai euroalueella. Myös Kiinan talouskasvun hidastumisen pitkittyminen on uhka, sillä Kiinan osuus Suomen viennistä on noin 5 prosenttia.

Kuvio 1.2: BKT:n potentiaalinen kasvu ja sen osatekijät, %/prosenttiyksikköä, Suomi

Lähde: Euroopan komissio

Potentiaalisen kasvun palauttaminen edellyttää mittavien haasteiden voittamista.

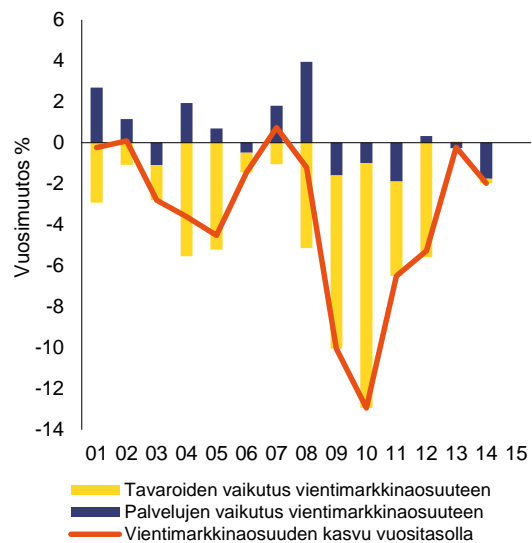
Tuotantopuolen rakennemuutos on johtanut kokonaistuottavuuden laskuun, kun korkean tuottavuuden toimialat ovat menettäneet merkitystään tehdasteollisuudessa ja uusia työpaikkoja syntyy alhaisemman tuottavuuden toimialoille. Tästä seuraa, että Suomen kasvupotentiaali pysyy alhaisena siitä huolimatta, että panostus inhimilliseen pääomaan on erinomainen, institutionaalinen kehys on vakaa ja olosuhteet yritystoiminnalle ovat hyvät. Myös investointien pitkäaikainen supistuminen on rajoittanut potentiaalisen BKT:n kasvua (kuvio 1.2). Lisäksi työikäisen väestön määrä on alkanut laskea, kun työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat pienempiä kuin eläkkeelle siirtyvät.

Vaikka Suomi on alkanut reagoida näihin haasteisiin, tarvitaan lisätoimia, jotta talous voidaan saattaa takaisin nopeammalle ja kestäväälle kasvu-uralle. Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet maltillisista palkankorotuksista, ja hallitus on aloittanut julkisen talouden vakauttamisen, hyväksynyt eläkeuudistuksen, parantanut työmarkkinoiden toimintaa ja ehdottanut toimenpiteitä kustannuskilpailukyyn parantamiseksi. Nopeampi resurssien kohdentaminen uudelleen alojen välillä ja sisällä sekä työvoiman tarjonnan lisääntyminen voisi vahvistaa taloutta entisestään.

Kilpailukyky ja vientimarkkinaosuudet

Suomi on vuodesta 2002 lähtien jatkuvasti menettänyt vientimarkkinaosuuksiaan kokonaisuudessaan, mutta joillakin avainaloilla osuudet kasvoivat vuosina 2013–2014. Vuosina 2002–2007 vientimarkkinaosuuksien menetyksien nopeus oli suhteellisen hidasta, mutta se on nopeutunut vuodesta 2008 alkaen. Eniten markkinaosuuksia on menetetty tavarakaupassa, joka pysähtyi vuonna 2013. Suomi on saanut vientimarkkinaosuuksia takaisin koneiden ja laitteiden kaupassa, ja muiden teollisuustuotteiden vientimarkkinaosuudet ovat pysyneet vakaina vuodesta 2012. Vuonna 2014 koettu 2,2 prosentin lasku johtui suurelta osin palvelusektorista, joka kärsi Venäjän taantumasta. (1)

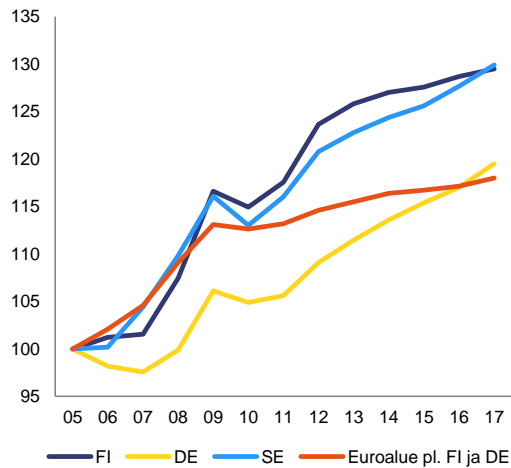
Kuvio 1.3: Vientimarkkinaosuuksien jakautuminen

Lähde: Euroopan komissio

(1) Lisäksi Suomi kuuluu niihin jäsenvaltioihin, jotka kärsivät eniten vuonna 2014 määrättyistä EU:n vientipakotteista ja Venäjän tuontipakotteista (ks. Euroopan komissio: Short-term Industrial Outlook, tammikuu 2015).

Kuvio 1.4: **Nimelliset yksikkötyökustannukset Suomessa ja joissakin kilpailevissa talouksissa, 2005=100**

Nimelliset yksikkötyökustannukset ovat yhtä kuin palkansaajakorvaukset työntekijää kohti suhteessa BKT:hen työntekijää kohti

Lähde: Euroopan komissio

Yksikkötyökustannusten kasvu on hidastunut sen jälkeen, kun vuoden 2013 lopulla saatiin aikaan maltillinen palkkaratkaisu. Siitä huolimatta Suomen talous ei ole vielä saanut takaisin vuodesta 2007 asti menettämänsä kustannuskilpailukykyä, koska työn tuottavuus ei ole kasvanut juuri lainkaan. Tilanne on kuitenkin parantunut vähitellen suhteessa vertaismaihin (ks. kuvio 1.4).

Erityisesti suljetun sektorin yksikkötyökustannukset vaikuttavat heikentävän kustannuskilpailukykyä koko talouden tasolla. Kriisin jälkeen tuottavuuden kasvu hidastui avoimella sektorilla ja kääntyi suljetulla sektorilla negatiiviseksi. Koska palkkojen nousu jatkui tasaisena, kilpailukykyindikaattorit heikkenivät. Koska palkkakehitys oli suhteellisen samankaltaista kaikilla sektoreilla, avoimen sektorin yksikkötyökustannukset, jotka olivat laskusuunnassa kriisiä edeltäneinä vuosina, eivät enää laske. Samaan aikaan nimellisten yksikkötyökustannusten kasvu on suljetulla sektorilla jatkunut samaan tahtiin kuin ennen kriisiä. Koska suljettu sektori on tärkeä tuotantopanosten tarjoaja avoimelle sektorille – hinnantottaja kansainvälisillä markkinoilla – kustannusten nousu suljetulla sektorilla on saattanut vahingoittaa avoimen sektorin

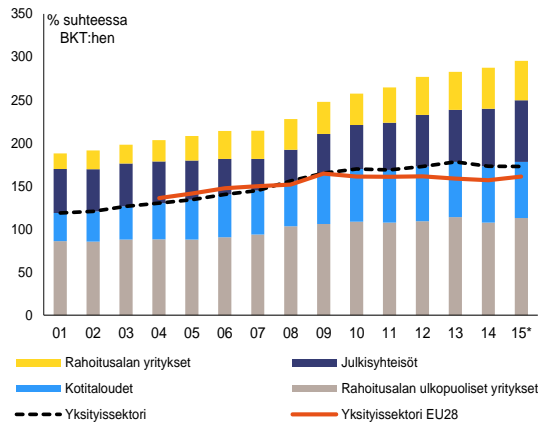
kustannuskilpailukykyä. Näin ollen tuottavuuden kehitystä vastaava palkkojen nousu ja hintoja alentava kilpailun lisääntyminen suljetulla sektorilla voisi auttaa kohentamaan supistuneita katetuottoja ja lisätä investointeja. Samalla kotitalouksien ostovoima lisääntyisi välillisesti.

Avoimen sektorin on jatkettava rakennemuutosta ja löydettävä uusia markkinoita ja tuotteita. Suomen vientimarkkinaosuuden supistuminen ja tuottavuuden heikkeneminen johtuu pitkälti alun perin valitusta tuote-erikoistumisesta ja vientiteollisuuden valitsemista kohdemaista. Poliittikahaasteena on edelleen vahvan liiketoimintaympäristön parempi hyödyntäminen edistämällä yritysten kasvua, kansainvälistymistä ja innovointia.

Yksityisen sektorin velkaantuneisuus ja rahoitusjärjestelmä

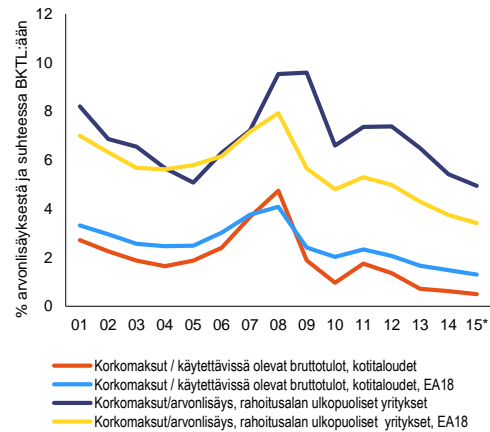
Vaikka yksityisen sektorin velkaantuneisuus on edelleen korkealla tasolla, velanhoito ei näytä aiheuttavan ongelmia eikä velan vähentämiseen ole suuria paineita. Yksityisen sektorin velka kasvoi merkittävästi suhteessa BKT:hen ennen finanssikriisiä, kun kotitaloudet ottivat lainoja asuntojen ostamiseen ja yritykset investoivat. Vuonna 2012 velkaantuneisuuden kasvu pysähtyi. Vuonna 2015 yksityisen sektorin velka kasvoi hieman, 150 prosenttiin, mikä johtui edelleen positiivisista luottovirroista, jähmettyneestä kokonaistuotannosta ja hitaasta inflaatiosta (kuvio 1.5). Velan kasvusta huolimatta yksityisen sektorin korkorasitus on pienentynyt ja on nyt EU:n keskiarvoa pienempi.

Kuvio 1.5: Velan jakautuminen sektoreittain (ei-konsolidoitu)

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 1.6: Korkorasitus, kotitaloudet ja rahoitusalan ulkopuoliset yritykset

Lähde: Euroopan komissio

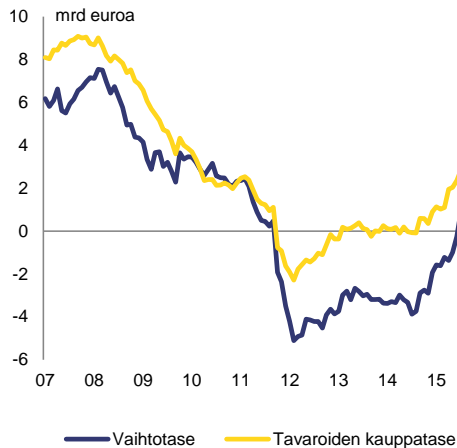
Pankkijärjestelmä on vahva ja rahoitusmarkkinat ovat hyvin kehittyneet.

Yritysten ja kotitalouksien rahoituksen saanti ei näin ollen ole ongelma. Pankkien pääomatilanne on hyvä, ja omaisuuserien laatu on keskimäärin korkea. Järjestämättömien lainojen osuus on alhainen, 1,4 prosenttia, ja oman pääoman tuotto oli 9,1 prosenttia vuonna 2014. Rahoitusalan ulkopuoliset yritykset voivat pankkilainojen lisäksi tukeutua pääomamarkkinoihin ja laskea liikkeeseen osakkeita tai joukkolainoja.

Kaiken kaikkiaan rahoitusjärjestelmän riskit näyttävät olevan vähäisiä. Kotitaloudet voisivat kärsiä asuntojen hintojen äkillisestä laskusta, mutta tällainen skenaario on epätodennäköinen, koska suhteelliset asuntojen hinnat ovat lähellä pitkän aikavälin keskiarvoja. Palkkojen pienenemisestä kulutukselle ja BKT:n kasvulle aiheutuvaa potentiaalista riskiä lieventää se, että yleensä asuntolainojen ottajat ovat korkean tulotason kotitalouksia, joiden nettovarallisuus on positiivinen. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten taseissa näkyy laskeva velkaantumisaste ja vakaa velan suhde rahoitusvarallisuuteen.

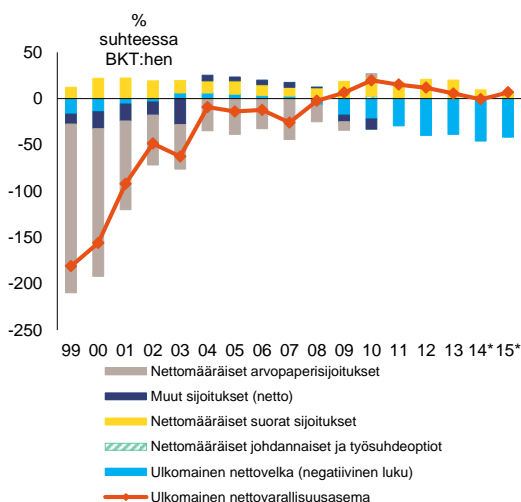
Ulkoinen kestävyys

Vuoden 2015 maaraportissa todettiin, että ulkoinen kestävyys ei ole ongelma Suomen taloudelle. Tuoreimmat tiedot vahvistavat tämän päätelmän. Vaihtotase on palautunut ylijäämäiseksi vuonna 2015. Tavarakaupan tase parani öljyn hintojen laskun myötä ja tuonnin yleisesti vähennyttyä aikaisemman taantuman seurauksena. Lisäksi ensitulojen tase on parantunut tasaisesti vuoden 2013 puolivälistä asti, missä näkyy Suomen positiivinen ulkomainen nettovarallisuusasema.

Kuvio 1.7: **Vaihtotase ja kauppataase, 12 kuukauden liukuva summa, miljardia euroa**

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Suomen kaltainen pieni ja avoin talous on kuitenkin altis ulkoisille häiriöille. Vientimarkkinoiden ja tuoterakenteen monipuolistaminen entisestään vähentäisi näitä haavoittuvuustekijöitä. Talouden tilanteen odotetaan paranevan Suomessa ja euroalueella. Ulkoisen tasapainon vahvistaminen kasvattaisi puskureita ulkoisia häiriöitä vastaan.

Kuvio 1.8: **Ulkomainen nettovarallisuusasema**

Lähde: Euroopan komissio

Julkinen talous

Julkisen talouden rahoitusasema on heikentynyt vuodesta 2009 lähtien sekä nimellisin että rakenteellisin luvuin. Vakauttamistoimista huolimatta nimellinen

alijäämä ylitti suhteessa BKT:hen määritellyn 3 prosentin viitearvon vuosina 2014 ja 2015. Hallitus on käynnistänyt ohjelman julkisen talouden vakauttamiseksi vuosina 2016–2019. Tarkoituksena on, että tällä hetkellä 60 prosentin viitearvon ylittävän velkasuhteen kasvu pysähtyy vuonna 2019 tai 2020. Koska verorasitus on jo suhteellisen suuri, hallituksen ohjelmassa menoleikkaukset ovat pääasiallinen vakauttamiskeino. Huomattavan kestävyysvajeen vuoksi – julkisen talouden kestävyysasteen liittyviä riskejä pidetään keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä suurina – tarvitaan lisätoimia. Mahdollisiin vaihtoehtoihin kuuluvat tehokkuutta parantavat uudistukset ja paremmin kasvua tukeva verojärjestelmä.

Työmarkkinat

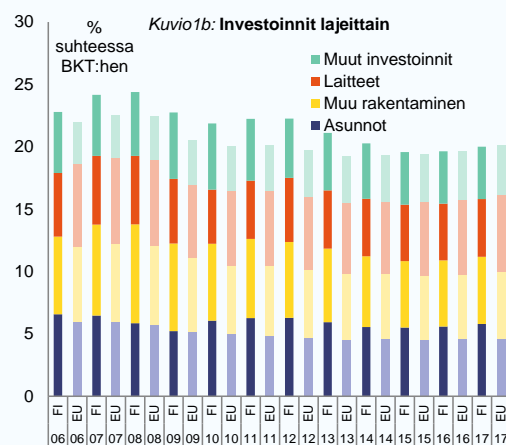
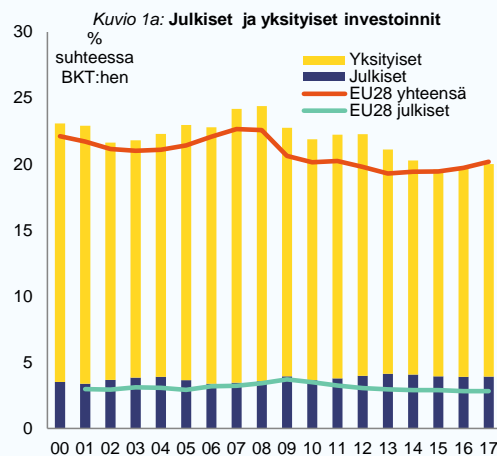
Talustilanteen heikkeneminen on nähtävissä myös työmarkkinoilla. Työllisyysaste on laskenut kriisiä edeltäneen huippuvuoden 2008 70,6 prosentista yli 2 prosenttiyksikköä, ja se oli 68,1 prosenttia vuonna 2015. Työttömyys taas on kasvanut 6,4 prosentista 9,4 prosenttiin. Nuorisotyöttömyys ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys ovat edelleen korkealla tasolla.

Tekstilaatikko 1.1:

Investointihaasteet

Jakso 1. Makrotaloudellinen näkökulma

Investoinnit suhteessa BKT:hen ovat yleisesti ottaen ylittäneet EU:n keskiarvon 2000-luvun alusta alkaen. Viime vuosina investoinnit ovat kuitenkin vähentyneet toisin kuin EU:ssa. Tämän seurauksena on odotettavissa, että investointien osuus Suomessa on lähellä EU:n keskitasoa. Julkiset investoinnit ovat pysyneet melko vakaalla tasolla noin 4 prosentissa suhteessa BKT:hen. Tämä ylittää selvästi EU:n keskiarvon. Rakentamisen osuus investoinneista on suurin (kuvio 1b). Rakennusinvestoinnit ovat olleet Suomessa pitkään merkittävästi EU:n keskiarvon yläpuolella. Tämä koskee sekä asuntorakentamista että muuta rakentamista. Sitä vastoin kone- ja laiteinvestointien taso on EU:n keskiarvon alapuolella. Tässä investointiryhmässä muutokset ovat olleet melko samanlaisia viime vuosina. Muiden investointien, mukaan lukien T&K-investoinnit, osalta Suomen kehityssuuntaukset eroavat EU:sta. EU:ssa tällaiset investoinnit lisääntyvät, kun taas Suomessa suuntaus on laskeva. Niiden määrä oli vuonna 2014 kuitenkin edelleen suurempi Suomessa kuin muualla EU:ssa.

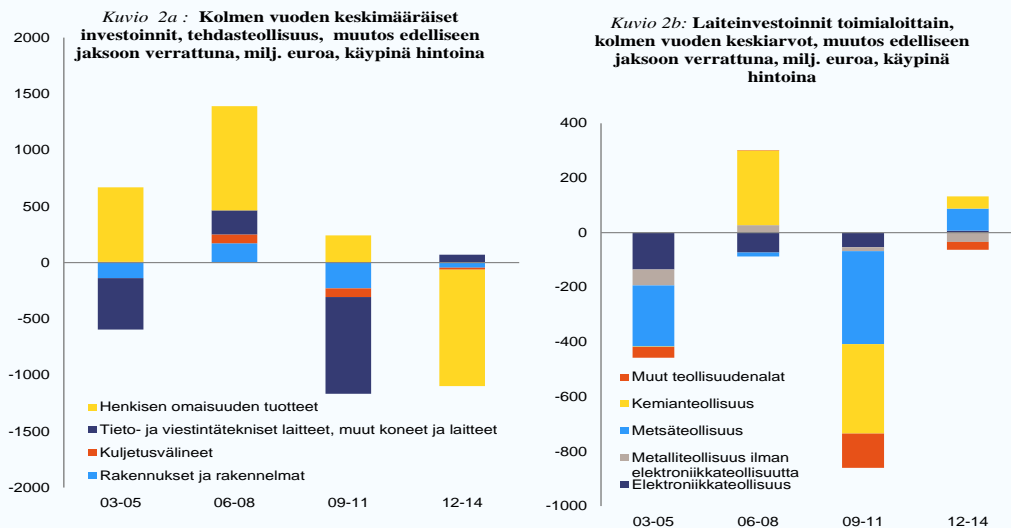
Tehdasteollisuuden investoinnit ovat jatkuvasti vähentyneet vuodesta 2009. Alussa vähentyminen oli suhdanneluonteista ja johtui maailmanlaajuisesta finanssikriisistä. Nokian lopettaminen vähensi merkittävästi T&K-investointeja. Ainoastaan joillakin aloilla voidaan havaita elpymistä. Teollisuusyritykset investoivat yleensä tuotantolaitteisiin ja T&K:n kaltaiseen henkiseen omaisuuteen. T&K-investoinnit vaikuttivat 2000-luvulla eniten investointien kasvuun (kuvio 2). Erityisesti elektroniikka-alalla on lisätty T&K-investointeja 2000-luvun alusta alkaen. Vuosina 2012–2014 elektroniikkateollisuus – erityisesti Nokian/Microsoftin puhelinyksikkö, jonka osuus Suomen T&K-investoinneista oli 2000-luvulla merkittävä⁽¹⁾ – vähensi tuntuvasti T&K-menojaan. Tämä johti yleisesti investointien supistumiseen suhteessa BKT:hen.

Laiteinvestoinnit eivät vaikuttaneet yhtä suurella määrällä kuin T&K investointien supistumiseen suhteessa BKT:hen. Vaikka metalliteollisuudessa (ilman elektroniikkateollisuutta) on lisätty T&K-investointeja koko 2000-luvun ajan, se ei ole johtanut laiteinvestointien lisääntymiseen. Paperiteollisuudessa on supistettu kapasiteettia 2000-luvulla ja sen seurauksena investointitarpeet ovat pienentyneet. Viime aikoina laiteinvestoinnit ovat alkaneet lisääntyä metsä- ja kemianteollisuuden ansiosta, mutta investointitoiminta on edelleen vähäistä.

⁽¹⁾ Euroopan komissio (2015). Makrotalouden epätasapainoja koskeva Suomen maaraportti 2015. Nokian osuus T&K:sta oli noin 30 prosenttia.

(jatkuu seuraavalla sivulla)

(jatkoa)

Jakso 2. Investoinnin esteiden ja käynnissä olevien uudistusten arviointi

Osana vuotuista kasvuselvitystä julkaistun investointihaasteita koskevan maaprofiilin¹ mukaan Suomen haasteet liittyvät julkiseen hallintoon, palkkoihin ja palkanmuodostukseen, tutkimukseen, kehitykseen ja innovointiin sekä alakohtaiseen sääntelyyn.

Tuottavuuden kasvua suurempien palkankorotusten, jotka ovat johtaneet kilpailukyvyyn menettämiseen, katsottiin olevan yksi niistä tekijöistä, jotka haittaavat investointien lisäämistä. Työmarkkinaosapuolet käyvät neuvotteluja keinoista parantaa kilpailukykyä. Jos neuvotteluissa päästään sopimukseen, joka johtaa suhteellisten yksikkötyökustannusten alenemiseen, tällä voisi olla myönteinen vaikutus investointeihin. Lisätietoja neuvotteluista on tämän raportin työmarkkinoita koskevassa jaksossa.

Sekä julkiset että yksityiset investoinnit voisivat hyötyä siitä, että pienten kuntien valmiuksia suunnitella ja toteuttaa investointeja vahvistetaan. Monet kunnat ovat kooltaan melko pieniä, mutta niiden on silti tarjottava liikenne-, koulutus-, terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja ja investoitava näihin palveluihin liittyvään infrastruktuuriin. Hallitus on päättänyt, että vastuu terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen tarjoamisesta annetaan suuremmille alueille, jotta palvelut voidaan suunnitella ja toteuttaa tehokkaammin. Tätä uudistusta käsitellään tarkemmin raportin 3.2 jaksossa.

Erityisesti suuremmissa kunnissa kaavoitusmenettelyt ovat aikaa vieviä ja johtavat sen vuoksi ongelmiin saada sopivia tontteja asuntorakentamista ja muuta rakentamista varten. Jos tontteja olisi enemmän saatavilla, se voisi luoda uusia investointimahdollisuuksia, lisätä kilpailua ja alentaa hintoja.

Kaavoitusasioihin liittyen Suomessa on paljon vähittäisliikkeisiin sovellettavaa sääntelyä ja toimintarajoituksia. Erityisesti vähittäiskaupan suuryksiköitä koskeva sääntely on tiukkaa. Tämä sääntely muodostaa markkinoilletulon esteen ja on sen vuoksi haitallista myös investoinnille. Hallitus on toteuttanut toimia kauppojen aukioloaikojen vapauttamiseksi, mutta ei ole vielä puuttunut kaavoitussääntelystä johtuviin rajoituksiin.

¹ Ks. asiakirja ”Member States Investment Challenges”, SWD(2015) 400 final/2 (http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2016/ags2016_challenges_ms_investment_environments_en.pdf)

*Tekstilaatikko 1.2:***EU:n talousarvion vaikutus rakennemuutokseen**

Suomi on Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastot) edunsaaja ja voi saada rahoitusta enintään 3,8 miljardia euroa vuosina 2014–2020. Tämä on 5,1 prosenttia odotetuista julkisista investoinneista ERI-rahastojen piiriin kuuluvilla aloilla.

Kaikki tarvittavat uudistukset ja strategiat on pantu täytäntöön ennakkoehtojen täyttämiseksi näillä aloilla, jotta investointeihin voidaan saada rahoitusta.

Rahastojen ohjelmasuunnittelussa painotetaan EU-ohjausjakson yhteydessä viime vuosina yksilöityjä ensisijaisia toimia ja haasteita. Näihin kuuluvat maakohtaiset suositukset, jotka koskevat nuorten, ikääntyneiden työntekijöiden ja pitkäaikaistyöttömien työmarkkinanäkymien parantamista keskittyen erityisesti ammatilliseen koulutukseen ja kohdennettuihin aktivointitoimenpiteisiin sekä innovatiivisia tuotteita, palveluja ja kasvuyrityksiä synnyttävien valmiuksien lisäämistä. Täytäntöönpanon säännölliseen seurantaan sisältyy vuoden 2017 puolivälissä laadittava raportti siitä, kuinka rahastot vaikuttavat Eurooppa 2020 -tavoitteiden saavuttamiseen, varsinkin pk-yrityksiä, T&K&I:tä ja vähähiilistä taloutta koskevien tavoitteiden osalta, ja kuinka niiden avulla tuetaan aktiivista työmarkkinapolitiikkaa.

ERI-rahastojen rahoituksen lisäksi rahoitusta myönnettäisiin uudesta Euroopan strategisten investointien rahastosta (ESIR-rahasto), Horisontti 2020 -ohjelmasta, Verkkojen Eurooppa -välineestä ja muista suoraan hallinnoiduista EU:n varoista. Verkkojen Eurooppa -välineestä rahoitusta saavista hankkeista järjestettyjen ensimmäisten ehdotuspyyntöjen jälkeen Suomi on allekirjoittanut sopimukset 5 miljoonasta eurosta energia-alalle ja 68 miljoonasta eurosta liikennealan hankkeille. Lisätietoja ERI-rahastojen käytöstä Suomessa on verkkosivulla <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/FI>.

Taulukko 1.1: Tärkeimmät talous-, rahoitus- ja sosiaali-indikaattorit

	2003-2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ennuste		
									2015	2016	2017
Reaalinen BKT (vuosimuutos)	3,6	0,7	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-1,1	-0,4	0,0	0,5	0,9
Yksityinen kulutus (vuosimuutos)	4,6	2,1	-2,7	3,1	2,9	0,3	-0,3	0,5	1,3	0,6	0,6
Julkisen kulutus (vuosimuutos)	1,4	1,6	1,6	-0,1	-0,1	0,5	0,8	-0,2	0,0	0,1	-0,1
Kiinteän pääoman bruttomuodostus (vuosimuutos)	4,4	0,3	-12,5	1,1	4,1	-2,2	-5,2	-3,3	-2,8	1,1	2,8
Tavaroiden ja palvelujen vienti (vuosimuutos)	6,7	6,6	-20,1	6,2	2,0	1,2	1,1	-0,7	-0,7	1,5	2,8
Tavaroiden ja palvelujen tuonti (vuosimuutos)	7,5	7,9	-16,9	6,5	6,0	1,6	0,0	0,0	-1,3	1,5	2,8
Tuotantokuilu	0,9	3,7	-5,2	-2,5	-0,1	-1,5	-2,4	-2,6	-2,5	-1,8	-1,2
Potentiaalinen kasvu (vuosimuutos)	2,6	1,5	0,3	0,2	0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	0,3
Vaikutus BKT:n kasvuun:											
Kotimainen kysyntä (vuosimuutos)	3,1	1,4	-4,1	1,8	2,4	-0,2	-1,1	-0,5	0,1	0,5	0,9
Varastot (vuosimuutos)	0,2	-0,5	-2,1	1,3	1,5	-1,1	0,0	0,5	-0,4	0,0	0,0
Nettovienti (vuosimuutos)	0,1	-0,2	-2,1	0,0	-1,5	-0,2	0,4	-0,3	0,2	0,0	0,0
Vaikutus potentiaaliseen BKT:n kasvuun:											
Koko työvoima (tuntia) (vuosimuutos)	0,5	0,3	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	-0,1	0,1
Pääomannuodostus (vuosimuutos)	0,7	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Kokonaistuottavuus (vuosimuutos)	1,5	0,5	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,0
Vaihtotase (% suhteessa BKT:hen), maksutase	4,6	2,51*	1,68*	1,2	-1,8	-1,9	-1,7	-0,9	.	.	.
Kauppatase (% suhteessa BKT:hen), maksutase	6,8	3,85*	1,89*	1,4	-0,9	-1,1	-0,6	-0,5	.	.	.
Tavara- ja palvelukaupan vaihtosuhte (vuosimuutos)	-2,0	-1,9	1,3	-2,1	-1,6	-1,0	0,4	0,8	2,0	0,7	0,5
Pääomatase (% suhteessa BKT:hen)	0,1	0,0*	0,0*	0,0*	0,0*	0,0*	0,0*	.	.	.	.
Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen)	-24,9	-2,5	6,4*	20,4*	15,1	11,7	5,4	-3,0	.	.	.
Jälkimmäinen ulkoinen nettovelka (% suhteessa BKT:hen) ⁽¹⁾	-0,2*	-1,6*	-11,7*	-16,4*	-20,9*	-31,0*	-31,0*	.	.	.	.
Jälkimmäinen ulkoinen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen) ⁽¹⁾	91,8	100,5	133,1*	155,8*	185,0*	199,6*	180,6*	.	.	.	.
Vientimenestys kehittyneisiin maihin verrattuna (5 vuoden %-muutos)	3,0	6,5	-5,6	-12,9	-16,7	-23,1	-24,7	-19,10	.	.	.
Vientimarkkinaosuus, tavarat ja palvelut (vuosimuutos)	-0,9	-0,3	-10,8	-12,2	-6,1	-6,0	0,1	-2,5	.	.	.
Ulkomaisten suorien sijoitusten nettovirrat (% suhteessa BKT:hen)	-3,3	-3,3*	-2,3*	1,1	0,9	1,3	-0,8	-6,6	.	.	.
Kotitalouksien säästämisaste (nettosäästöt prosentteina käytettävissä olevista nettotuloista)	1,1	-0,2	3,4	3,2	1,3	0,7	1,3	-0,3	.	.	.
Yksityinen luotonsaanti (konsolidoitu, % suhteessa BKT:hen)	9,5	16,6	0,8	7,4	3,5	7,4	2,3	0,4	.	.	.
Yksityisen sektorin velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	113,8	132,0	142,1	148,6	145,0	148,3	148,2	150,0	.	.	.
josta kotitalouksien velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	45,6	52,8	59,3	61,1	61,3	63,6	64,2	65,5	.	.	.
josta muiden kuin finanssialan yritysten velka, konsolidoitu (% suhteessa BKT:hen)	68,2	79,2	82,8	87,5	83,7	84,7	84,0	84,5	.	.	.
Yritysten nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	3,8	1,6	4,9	5,2	1,8	2,6	2,4	3,2	4,8	4,6	4,8
Yritysten bruttotoimintajäämä (% suhteessa BKT:hen)	27,2	27,2	23,1	23,9	23,2	21,6	21,2	21,8	22,1	22,1	22,6
Kotitalouksien nettoluotonanto (+) tai nettoluotonotto (-) (% suhteessa BKT:hen)	-2,6	-2,9	-0,2	-1,0	-2,2	-2,3	-1,6	-1,9	-1,8	-1,7	-1,9
Deflaatio asuntointaindeksi (vuosimuutos)	5,9	-2,4	-0,4	4,8	0,0	-0,4	-1,2	-1,8	.	.	.
Asuntoinvestoinnit (% suhteessa BKT:hen)	6,2	5,9	5,2	6,1	6,3	6,3	6,0	5,5	.	.	.
BKT-deflaattori (vuosimuutos)	1,1	3,1	1,9	0,4	2,6	3,0	2,6	1,6	1,2	0,9	1,7
Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi (YKHI) (vuosimuutos)	1,0	3,9	1,6	1,7	3,3	3,2	2,2	1,2	-0,2	0,1	1,5
Nimelliset palkansaajakorvaukset/henkilö (vuosimuutos)	3,2	4,3	2,0	2,2	3,6	2,8	1,3	1,4	1,2	1,3	1,5
Työn tuottavuus (reaalinen, työntekijää kohti, vuosimuutos)	2,3	-1,5	-6,0	3,7	1,3	-2,3	0,0	0,2	.	.	.
Yksikkötyökustannukset (koko talous, vuosimuutos)	0,9	5,8	8,5	-1,4	2,3	5,2	1,8	0,9	0,8	1,0	1,1
Reaaliset yksikkötyökustannukset (vuosimuutos)	-0,2	2,7	6,5	-1,8	-0,3	2,2	-0,8	-0,7	-0,4	0,1	-0,6
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (yksikkötyö-kustannukset, vuosimuutos)	1,0	3,6	6,3	-4,8	1,1	0,1	3,5	1,1	-3,3	0,2	.
Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi YKHI, vuosimuutos)	0,0	1,5	3,2	-5,7	-0,1	-2,6	2,9	2,5	-2,8	1,3	-0,9
Työn verokiila naimattoman keskipalkkaisen henkilön osalta (%)	31,1	30,4	29,1	29,1	29,8	29,5	30,2	30,7	.	.	.
Työn verokiila naimattoman, 50 % keskipalkasta ansaitsevan henkilön osalta (%)	20,3*	19,6	18,3	18,3	18,9	17,9	18,9	19,2	.	.	.
Finanssisektorin kokonaisvelat, ei-konsolidoitu (vuosimuutos)	13,0	20,1	19,1	6,1	26,2	-2,8	-8,7	8,9	.	.	.
Ensisijaisen pääoman osuus (%) ⁽²⁾	.	13,2	13,4	13,5	14,7	14,8	15,3	16,2	.	.	.
Oman pääoman tuotto (%) ⁽³⁾	.	3,8	6,2	6,3	6,1	6,5	8,0	9,5	.	.	.
Järjestelmätöiden velkojen bruttomäärä (% kaikista velka-instrumenteista ja kaikista lainoista ja ennakoista) ⁽⁴⁾	.	0,8	1,1	0,9	0,8	0,8	0,7	1,4	.	.	.
Työttömyysaste	8,2	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,5	9,4	9,3
Pitkäaikaisuustyöttömyysaste (% aktiiviväestöstä)	2,0	1,2	1,4	2,0	1,7	1,6	1,7	1,9	.	.	.
Nuorisotyöttömyysaste (% saman ikäryhmän aktiiviväestöstä)	19,6	16,5	21,5	21,4	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4	.	.
Työssäkäyntiaste (15-64-vuotiaat)	75,7	76,0	75,0	74,5	74,9	75,2	75,2	75,4	.	.	.
Köyhyys- ja syrjäytymisriskin alaiset (% kokonaisväestöstä)	17,2	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3	.	.	.
Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät (% alle 60-vuotiaista kokonaisväestöstä)	9,4	7,5	8,4	9,3	10,0	9,3	9,0	10,0	.	.	.
Julkisen talouden rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	3,3	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,1	-2,5	-3,3	-3,2	-2,8	-2,5
Verojen suhte BKT:hen (%)	42,1	41,3	41,1	40,9	42,2	42,8	43,9	44,0	44,3	44,5	44,4
Rakenteellinen rahoitusasema (% suhteessa BKT:hen)	.	.	.	-1,1	-0,9	-1,2	-1,1	-1,9	-1,8	-1,8	-1,8
Julkisen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen)	39,5	32,7	41,7	47,1	48,5	52,9	55,6	59,3	62,7	65,0	66,2

(1) Velkasalkun rahoitusinstrumenttien, muiden sijoitusten ja valuuttavarantojen summa.

(2), (3) Kotimaiset pankkiryhmittymät ja itsenäiset pankit.

(4) Kotimaiset pankkiryhmittymät ja itsenäiset pankit, ulkomaalaisomisteiset (sekä EU:ssa sijaitsevat että EU:n ulkopuoliset) tytäryhtiöt ja sivukonttorit.

* Luvut viidennen maksutasekirjan (BPM5) ja/tai EKT95:n mukaisia.

Lähde: Euroopan komissio, talven 2016 talousennuste; EKP.

2. EPÄTASAPAINOT, RISKIT JA SOPEUTUSONGELMAT

Tässä luvussa esitetään makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn kuuluva perusteellinen tarkastelu⁽²⁾. Siinä keskitytään niihin riskeihin ja haavoittuvuustekijöihin, jotka otettiin esille varoituskannan koskevassa kertomuksessa 2016. Ensin analysoidaan kilpailukykyhaasteita sekä kustannuskilpailukyyn että reaalisen kilpailukyyn kannalta. Luvussa käsitellään yksikkötyökustannuksia, niiden yhteyksiä investointikannustimiin, viennin maantieteellistä erikoistumista ja tuotteiden laatua. Tähän liittyen tarkastellaan talouden tuotantopuolen rakennemuutoksen nykytilaa ja arvioidaan yritysdynamiikkaa.

Sen jälkeen käsitellään yksityisen sektorin velkaa ja Suomen pankkisektoria. Koska kotitalouksien velka suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin jatkaa kasvuaan, luvussa selostetaan velan taustatekijöitä ja arvioidaan riskiä, jonka velka saattaa muodostaa muulle taloudelle. Tämän jälkeen käsitellään rahoitusalan ulkopuolisen yrityssektorin rahoitusta ja velkaa sekä rahoitusalan vakautta. Luvun lopussa on makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko, jossa esitetään tiivistetysti tärkeimmät havainnot.

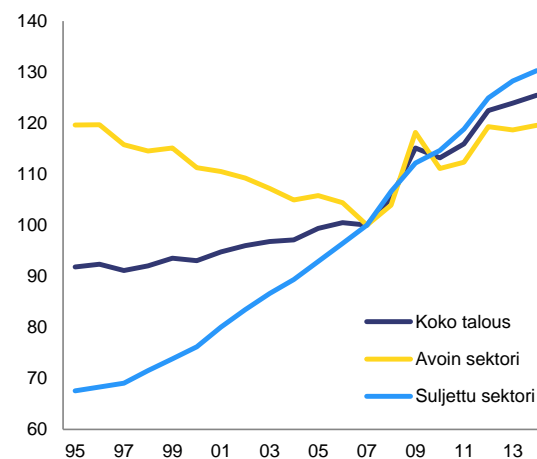
2.1 KILPAILUKYKYHAASTEET

Suomen edelleen heikko vientimenestys ja kriisistä asti jähmeänä pysynyt talouskasvu näyttää johtuvan sekä kustannuskilpailukyyn että reaalisen kilpailukyyn kehityksestä. Suomi on alkanut puuttua niiden taustalla oleviin syihin, joten tässä jaksossa päivitetään tilanne⁽³⁾ ja arvioidaan, voitaisiinko lisätoimilla tukea käynnissä olevaa sopeutusta, ja jos, niin missä.

Kustannuskilpailukyky

Suomen talous pystyi vuoteen 2008 saakka säilyttämään nimellisen palkkakehityksen tuottavuuden kasvua vastaavana. Vuosien 1995 ja 2007 välillä keskimääräiset palkansaajakorvaukset tehtyä työtuntia kohti nousivat noin 3,4 prosentin vauhtia sekä avoimella että suljetulla sektorilla⁽⁴⁾. Työn tuottavuuden nopea kasvu on kuitenkin alentanut avoimen sektorin yksikkötyökustannuksia, mutta suljetulla sektorilla työn tuottavuus on pysynyt pitkälti muuttumattomana. Kaiken kaikkiaan tilanteen paraneminen avoimella sektorilla on pitänyt kustannusten kasvun kurissa koko talouden tasolla (kuvio 2.1.1).

Kuvio 2.1.1: Nimelliset yksikkötyökustannukset, 2007=100

(1) Nimelliset yksikkötyökustannukset ovat palkansaajakorvaukset tehtyä työtuntia kohti suhteessa työn todelliseen tuottavuuteen

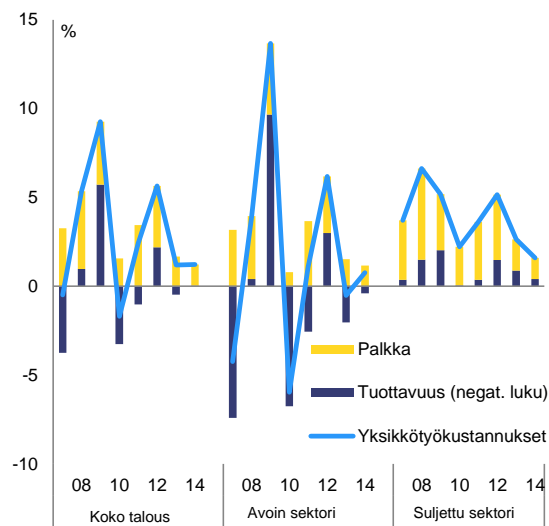
Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

⁽²⁾ Asetuksen (EU) N:o 1176/2011 5 artiklan nojalla.

⁽³⁾ Kustannuskilpailukykyyn liittyviä kysymyksiä on käsitelty yksityiskohtaisemmin vuoden 2015 maaraportissa.

⁽⁴⁾ Tässä analyysissä avoimeen sektoriin luetaan seuraavat NACE-toimialaluokituksen mukaiset toimialat: A Maatalous, metsätalous ja kalatalous, B Kaivostoiminta ja louhinta, C Teollisuus, D Sähkö-, kaasu-, lämpö- ja ilmastointihuolto, G Tukku- ja vähittäiskauppa, H Kuljetus, I Majoitus- ja ravitsemistoiminta ja J Informaatio ja viestintä. Muut toimialat kuuluvat suljettuun sektoriin.

Kuvio 2.12: **Nimellisten yksikkötyökustannusten muutos ja muutoksen osatekijät, 2007–2014, %/prosenttiyksikköä**

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Vaikka tuottavuus on laskenut, jatkuva palkkojen nousu johti nimellisten yksikkötyökustannusten nopeaan kasvuun vuosien 2008 ja 2013 välillä. Vuoden 2007 palkkaneuvottelujen seurauksena palkat nousivat nopeasti vuosina 2008–2011, ja vuoden 2009 maailmanlaajuinen laskusuhdanne ja Nokian vaikeudet ⁽⁵⁾ johtivat työn tuottavuuden heikkenemiseen erityisesti avoimella sektorilla vuosina 2009 ja 2012 (kuvio 2.1.2). Koska tuottavuuden kasvu heikkeni, vuosiksi 2012 ja 2013 sovitulla palkkaratkaisulla ei kyetty rajoittamaan yksikkötyökustannusten nousua, vaikka palkankorotukset olivat aiempaa pienempiä.

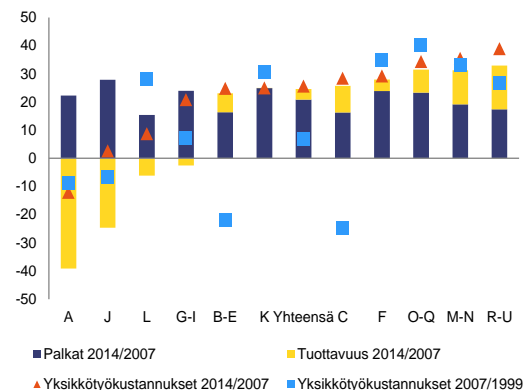
Kokonaistasolla palkkojen nousu on alkanut hidastua vuoden 2013 lopulla sovitun keskitetyn palkkaratkaisun myötä. Sopimuspalkkojen vuotuinen kasvu hidastui palkkaratkaisun ansiosta vuoden 2013 viimeisen neljänneksen 1,3 prosentista 0,4 prosenttiin vuoden 2015 kolmannella neljänneksellä, mikä on hitain nousuvauhti 2000-luvulla ⁽⁶⁾. Kesällä 2015

⁽⁵⁾ Vuonna 2009 elektroniikkateollisuuden arvonalistaminen laski 35 prosenttia. Nokia ilmoitti samana vuonna liikevaihdon laskeneen 19 prosenttia ja liikevoiton 76 prosenttia.

⁽⁶⁾ Palkkainflaatio hidastui vuoden 2015 viimeisellä neljänneksellä 1,1 prosenttiin (vuositasolla). Nimellispalkat nousivat enemmän kuin sopimuspalkat, koska palkkoihin vaikuttavat myös muut tekijät kuin sovitut

työmarkkinaosapuolet päättivät jatkaa sopimusta vuoteen 2016. Työn tuottavuus ei ole kuitenkaan vielä parantunut, ja siksi nimellisten yksikkötyökustannusten ennustetaan kasvavan, joskin hitaammin. Komission talven talousennusteen perusteella nimellisten yksikkötyökustannusten odotetaan kasvavan vuosina 2016 ja 2017 kumulatiivisesti vähemmän kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Saksassa. Näin suhteellinen kustannuskilpailukyky voisi asteittain kohentua (ks. kuvio 1.1.4).

Kuvio 2.1.3: **Nimelliset yksikkötyökustannukset, palkat ja tuottavuus, kumulatiivinen muutos vuosina 2007–2014 toimialoittain, %/prosenttiyksikköä**

A Maatalous, metsätalous ja kalatalous
B–E Teollisuus (ilman rakentamista)
C Tehdasteollisuus
F Rakentaminen
G–I Tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus, majoitus- ja ravitsemistoiminta
J Informaatio ja viestintä
K Rahoitus- ja vakuutus toiminta
L Kiinteistöalan toiminta
M–N Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta; hallinto- ja tukipalvelutoiminta
O–Q Julkinen hallinto ja maanpuolustus, koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut
R–U Taiteet, viihde ja virkistys; muu palvelutoiminta; kotitalouksien toiminta ja kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminta

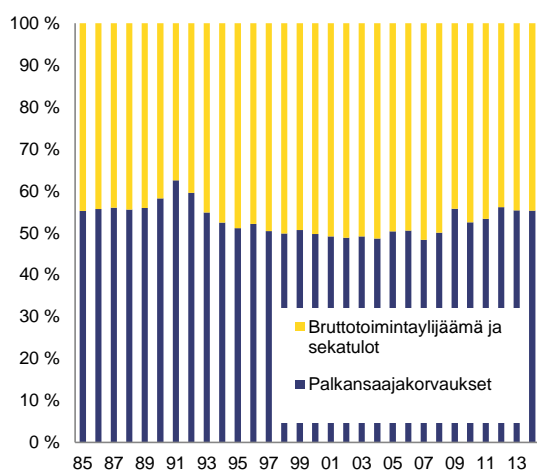
Lähde: Euroopan komissio

Erityisesti suljetulla sektorilla nimellisten yksikkötyökustannusten kasvu oli jatkuvaa vuosina 2007–2014, mutta avoimella sektorilla niiden kasvu alkoi tasaantua. Ainoastaan vuosina 2009 ja 2012 avoimen sektorin osuus nimellisten yksikkötyökustannusten

palkankorotukset, kuten muutokset teollisuuden rakenteessa.

kokonaiskasvusta oli suurempi kuin suljetun. Suurin yksikkötyökustannusten kasvu nähtiin suljetun sektorin toimialoilla, kuten rakentamisessa ja asiantuntijapalveluissa (kuvio 2.1.3). Kehitys oli lähes samanlaista kuin ennen vuotta 2007. Tuolloin kuitenkin tehdasteollisuus pystyi kompensoimaan tätä kustannuspainetta koko taloudessa.

Kuvio 2.1.4: **Bruttoarvonlisäyksen jakautuminen avoimella sektorilla, %**

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Todellisten yksikkötyökustannusten muutokset viittaavat myös kustannuskilpailukyyn heikkenemiseen.

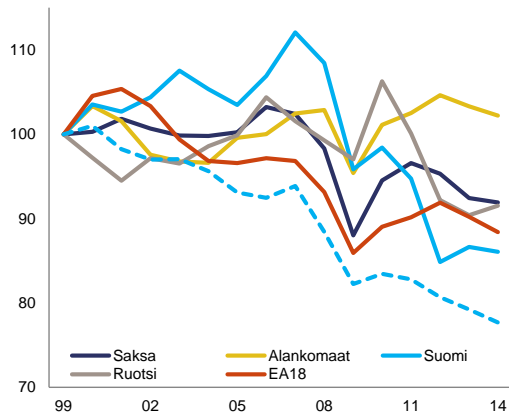
Todelliset yksikkötyökustannukset ovat kasvaneet koko taloudessa ja erityisesti avoimella sektorilla. Todellisissa yksikkötyökustannuksissa otetaan tuottavuuden ja palkkakehityksen lisäksi huomioon myös hintakehitys ja arvonlisäys. Tämä on Suomen tapauksessa tärkeää, koska vaihtosuhte eli vientihintojen suhde tuontihintoihin heikkeni vuosina 2000–2010. Kehitys oli täysin päinvastainen kuin euroalueella. Vientihintojen lasku johtui pääasiassa matkapuhelinten hintojen nopeasta laskusta tekniikan nopean kehittymisen myötä⁽⁷⁾. Samaan aikaan toisen tärkeän vientituotteen, paperin, hinta oli laskussa. Vaihtosuhteen heikkeneminen vaikutti kielteisesti nimelliseen arvonlisäykseen.

Todellisten yksikkötyökustannusten nousu merkitsee, että toimintaylijäämän, sekatulujen

ja pääoman vuokrien osuus bruttoarvonlisäyksestä on pienempi. Vaikka avoimelta sektorilta on hävinnyt noin 100 000 työpaikkaa vuoden 2007 jälkeen, tällä rakennemuutoksella ei ole ollut näkyvää vaikutusta todellisiin yksikkötyökustannuksiin (kuvio 2.1.4). 1990-luvun alun kriisin aikana työvoimakustannusten osuus pieneni huomattavasti, minkä ansiosta yritysten oli mahdollista kohentaa katetuottojaan, palauttaa kilpailukykyä ja tehdä investointeja. Tällä kertaa ei ole kuitenkaan tapahtunut samanlaista sopeutusta. Vaikka talouden tuotantopuolen rakennemuutos on supistanut pääomavalttaista sektoria ja näin ollen jossain määrin vaikuttanut todellisten yksikkötyökustannusten kasvuun, tuotantorakenteen muutos ei voi täysin selittää sitä, että todelliset yksikkötyökustannukset ovat korkeammat kuin kriisiä edeltäneinä vuosina. Vuonna 2014 palkansaajakorvausten osuus oli 55,1 prosenttia eli 2,4 prosenttiyksikköä vuosien 1985–2014 keskiarvon yläpuolella.

(7) Hintaindeksissä vientituotteiden, kuten matkapuhelimien, laadun paraneminen otetaan huomioon hintojen laskuna.

Kuvio 2.1.5: Tehdasteollisuuden suhteellista tuottoa kuvaava indikaattori, 1999=100

Huom. Yhtenäiset viivat kuvaavat vientihintadeflaoitua reaalista efektiivistä valuuttakurssia suhteessa tehdasteollisuuden yksikkötyökustannuksilla deflaoituihin reaaliseen efektiiviseen valuuttakurssiin. Suhdeluku kuvaa lopputuotteiden suhteellisten hintojen muutoksia verrattuna suhteellisiin tuotantokustannuksiin. Katkoviiva kuvaa Suomen vientihintadeflaoitua reaalista efektiivistä valuuttakurssia suhteessa kokonaistalouden yksikkötyökustannuksilla deflaoituihin reaaliseen efektiiviseen valuuttakurssiin eli se kertoo muiden sektoreiden tehdasteollisuudelle aiheuttamista kustannuspaineista. Reaalisessa efektiivisessä valuuttakurssissa Suomea verrataan 37 kilpailijamaahan.
Lähde: Euroopan komissio

Tehdasteollisuuden suhteellista tuottoa kuvaava indikaattori ei enää heikentynyt lisää kilpailijamaihin verrattuna vuosina 2013–2014.

Ennen vuotta 2008 Suomen teollisuus pystyi kasvattamaan tuottoja, sillä tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset pienenevät verrattuna vientihintoihin. Erityisesti vuonna 2009 ja uudelleen vuonna 2012 yksikkötyökustannukset kasvoivat nopeasti, mikä heikensi kilpailukykyä ja supisti tuottoja tehdasteollisuudessa. Kyseiset vuodet olivat elektroniikka-alalla rakenteellisen murroksen vuosia: vuosina 2008–2009 Nokian älypuhelimet alkoivat jäädä liikaa kilpailijoiden tuotteista ja vuonna 2012 Nokia lopetti matkapuhelimien valmistuksen Suomessa kokonaan. Lisäksi talouden muut sektorit lisäsivät tehdasteollisuuden kustannuspaineita, sillä suhteelliset yksikkötyökustannukset kasvoivat koko taloudessa jopa enemmän teollisuuden ulkopuolella⁽⁸⁾.

⁽⁸⁾ Ks. vuoden 2015 maaraportissa maakohtainen vertailu, jossa tarkastellaan suhteellisilla vientihintoilla deflaoitua reaalista efektiivistä valuuttakurssia suhteessa

Kustannuskilpailukyky on heikentynyt sekä nimellisinä että reaalina yksikkötyökustannuksina mitattuna. Tähän on vaikuttanut elektroniikka- ja paperiteollisuuden nopea supistuminen. Vaikka nämä vaikutukset jätettäisiin huomiotta, indikaattorit osoittavat siltikin, että kustannuskilpailukyvyssä jäädytään lähimmistä kilpailijamaista.

Hallitus suunnittelee parhaillaan useita toimia kustannuskilpailukykyä parantamiseksi. Jotta kustannuskilpailukyky voitaisiin palauttaa vertaistalouksien tasolle, hallituksen tavoitteena on supistaa yksikkötyökustannuksia 15 prosenttia

1. toteuttamalla toimenpiteitä, joilla palkkakustannuksia alennetaan nopeasti 5 prosenttia vuodesta 2017 alkaen,
2. jatkamalla palkkamalttia (5 prosenttiyksikköä) ja
3. toteuttamalla rakenneuudistuksia työ- ja tuotemerkkinoilla (5 prosenttiyksikköä).

Hallitus on kehottanut työmarkkinaosapuolia tekemään yhteiskuntasopimuksen, jotta palkkakustannuksia voitaisiin alentaa 5 prosenttia. Jos sopimusta ei synny, hallitus on suunnitellut sen vaihtoehtona toimenpidepakettia, johon kuuluvat esimerkiksi lomarahojen pienentäminen ja vuosilomien lyhentäminen erityisesti julkisella sektorilla. Myös työntekijöiden sairauslomaetuksia supistettaisiin. Osa näistä toimenpiteistä toisi julkisen sektorin säästöjä, joiden ansiosta työnantajien sosiaaliturvamaksuja voitaisiin pienentää⁽⁹⁾.

Hallitus pohtii myös uudistuksia, joilla parannetaan tuottavuutta. Näillä uudistuksilla pyritään palkkamaltin rinnalla tukemaan käynnissä olevaa talouden rakennemuutosta. Kaavailtuja työmarkkinauudistuksia ovat muun muassa muutokset ansiosidonnaisen työttömyysturvaan sekä verokiilan pienentäminen. Ehdotettu siirtyminen hajautetumpiin neuvotteluihin työmarkkinoilla voisi antaa mahdollisuuden

kokonaistalouden yksikkötyökustannuksilla deflaoituihin reaaliseen efektiiviseen valuuttakurssiin.

⁽⁹⁾ Tätä kirjoitettaessa (helmikuussa 2016) neuvottelut työmarkkinaosapuolten välillä ovat yhä käynnissä, eikä hallitus ole esittänyt vaihtoehtoisia esityksiä eduskunnalle.

sopimuksiin, joissa voitaisiin ottaa huomioon alaja yrityskohtaiset erityispiirteet, kuten talousnäkyvät tai tuottavuus. Tämä helpottaisi rakenteellisten muutosten jatkamista (ks. jakso 3.3). Näillä kustannuskilpailukyvyyn palauttamiseen ja tuottavuuden lisäämiseen tähtäävillä toimilla voidaan osaltaan edistää myös euroalueen talouspolitiikasta annetun neuvoston suosituksen noudattamista.

Koska suljettu sektori on tärkeä vientiteollisuuden tuotantopanosten tarjoaja, yksikkötyökustannusten jatkuvalla kasvulla on laajempia vaikutuksia koko talouteen. Suomen tehdasteollisuuden ostamien välituotepanosten arvo on hieman yli 70 prosenttia tuotoksen arvosta. Hieman yli puolet näistä panoksista on peräisin kotimaisilta valmistajilta. Kotimaisista välituotepanoksista muiden tehdasteollisuusyritysten (eli alihankkijoiden) osuus on noin 40 prosenttia, ja kotimaisen palvelusektorin osuus on lähes 50 prosenttia panosten kokonaisarvosta⁽¹⁰⁾. Tehdasteollisuusyritykset ostavat lähes kaikki kaupan alan, kuljetusalan sekä majoitus- ja ravitsemusalan palvelut kotimaisilta palveluntarjoajilta⁽¹¹⁾. Muita palveluita, ja erityisesti liike-elämän palveluita, ostetaan niin kotimaisilta kuin ulkomaisiltakin yrityksiltä. Koska suuri osa suljetusta sektorista on edelleen säänneltyä ja vähän kilpailtua (ks. jakso 3.4), kustannusten nousu voidaan yleensä siirtää asiakkaille eli avoimelle sektorille.

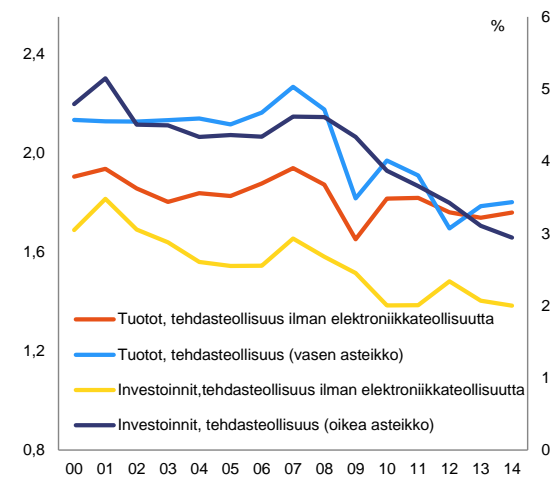
Avoimen sektorin korkeat kustannukset heikentävät sektorin kannattavuutta ja vähentävät investointeja. Tuotto-odotukset ovat yrittäjille tärkeä tekijä, kun ne päättävät, tehdäänkö riskisijoitus vai ei. Pienemmät katetuotot (kuvio 2.1.4) haittaavat näin ollen uusien vientituotteiden ja uuden tuotantokapasiteetin luomista sekä uusien tuotteiden innovointia. Erityisesti teknologian kehityksen eturintamassa, jossa monet suomalaiset yritykset toimivat, on tärkeää, että sijoitukselle saadaan menestyksen kohdatessa riittävän korkea

⁽¹⁰⁾ Tuore selvitys: Suomen kustannuskilpailukyky ja kotimaiset arvoketjut. Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti, joulukuu 2015.

⁽¹¹⁾ Kotimaisten kaupan alan sekä hotelli- ja ravitsemusalan palveluiden runsas käyttö on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon näiden palvelujen luonne, mutta vähäinen ulkomaisten kuljetuspalveluiden käyttö johtuu lainsäädännössä olevista rajoituksista.

tuotto, jotta tehdasteollisuudessa voidaan ylläpitää tai lisätä taloudellista toimintaa ja tuottavuutta. Pitkään vaimeana jatkunut investointitoiminta heikentää tulevaisuuden tuotantokapasiteettia.

Kuvio 2.1.6: Investoinnit suhteessa BKT:hen ja yritysten tuotot (reaalisten yksikkötyökustannusten käänneissuhde)

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

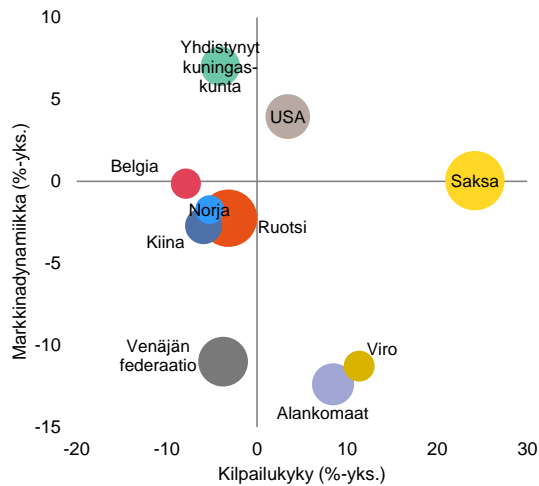
Koska tuotot ovat pienentyneet, myös investoinnit suhteessa BKT:hen ovat vähentyneet (kuvio 2.1.6). Tehdasteollisuus kokonaisuudessaan on joutunut todistamaan sekä tuottojen että investointien BTK-osuuden pienenemistä vuodesta 2007 lähtien. Jos elektroniikkateollisuutta ei oteta huomioon, investointisuhteen pieneneminen lakkasi vuosina 2010–2011, mutta vielä se ei kohene. Vuosina 2012–2014 investointien supistuminen suhteessa BKT:hen liittyi läheisesti elektroniikkateollisuuden T&K-investointeihin. Vaikka tilanne ei enää heikkenekään, näyttää siltä, että tehdasteollisuus ei kykene kasvamaan eikä sitä kautta tukemaan koko taloutta niin kuin aikaisemmin. Välituotekustannusten pienentäminen auttaisi palauttamaan tehdasteollisuuden kannattavuuden, mikä parantaisi investointinäkyviä. Näin ollen maltillisen palkkakehityksen jatkumisen ohella tuote- ja työmarkkinoiden uudistukset (ks. jaksot 3.3 ja 3.4) voisivat lisätä kilpailua ja tuottavuuden kasvua.

Reaalisen kilpailukyvyyn ongelmia

Kustannusten lisäksi muut tekijät, kuten valittu maantieteellinen tai alakohtainen erikoistuminen,

voivat osaltaan selittää viennin kehitystä. Myös tuotteen laatu vaikuttaa vientimenestykseen.

Kuvio 2.1.7: Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenessä tärkeimmässä vientikohteessa, 2014

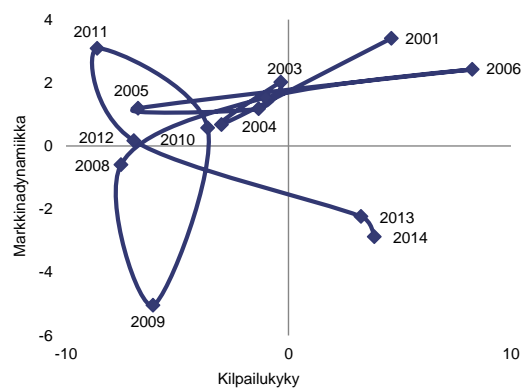
Kuopan koko kuvaa maan osuutta kokonaisviennistä vuonna 2014.

Lähde: Euroopan komissio

Vuonna 2014 Suomen vienti kärsi maantieteellisestä erikoistumisestaan, mutta kilpailukyvyssä näkyi merkkejä kohenemisestä. Vuonna 2014 Suomen kymmenestä tärkeimmästä vientikohteesta vain kahta – Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Yhdysvaltoja – voitiin pitää dynaamisina markkinoina (kuvio 2.1.7). Kohdemarkkinat määritellään *dynaamisiksi*, jos tuonti kyseiseen maahan kasvaa voimakkaammin kuin maailman kokonaistuonti. Tästä huolimatta suomalaiset vientiyrietykset näyttävät parantaneen kilpailukykyään vuonna 2014 näistä kymmenestä vientikohteesta neljässä. Kilpailukyvyyn katsotaan parantuneen, jos Suomen vienti tiettyyn kohteeseen kasvoi nopeammin kuin kokonaistuonti kyseiseen kohteeseen. Tässä analyysissä kilpailukyky voi tarkoittaa mitä tahansa vientituotteiden ominaisuutta, joka lisää niiden kysyntää markkinoilla. Tuote voi olla samanlainen kuin muut markkinoilla olevat tuotteet, mutta halvempi, tai siinä voi olla ominaisuus, jota muissa tuotteissa ei ole. Kuviossa 2.1.8 esitetään markkinadynamiikan ja kilpailukyvyyn painotettu keskiarvo vuonna 2014. Vaikka Suomen kilpailukyky heikkeni useimmissa kohteissa, Saksan (tällä hetkellä Suomen tärkein kauppakumppani) kilpailukyvyyn lisääntyminen

lähes tasapainotti menetykset ja keskimäärin kilpailukyky parani.

Kuvio 2.1.8: Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenessä tärkeimmässä vientikohteessa, 2001–2014

Painotetut keskiarvot

Lähde: Euroopan komissio

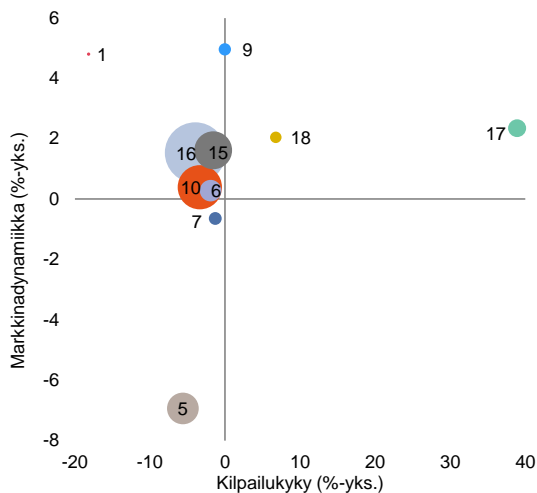
Suomalaisyritysten tavaravienti on viimeiset kymmenen vuotta yleensä suuntautunut dynaamisesti kasvaviin kohteisiin vuosia 2008–2009 ja 2013–2014 lukuun ottamatta. Ennen kriisiä viennin maantieteellinen koostumus oli hyvä, mutta samalla kuitenkin kilpailukyky heikkeni. Vuosina 2013–2014 markkinadynamiikan heikentyminen näyttää johtuvan lähinnä Venäjän ja Kiinan talouskasvun hidastumisesta, mutta viejät pystyivät kuitenkin kompensoimaan tätä parantamalla kilpailukykyä.

Koska Suomen viennin alakohtainen erikoistuminen keskittyy investointitavaroihin, vienti reagoi markkinoiden elpymiseen viiveellä. Suomi on erikoistunut pääomahyödykkeisiin ja välituotteisiin, joiden vientimarkkinoiden kasvu on yleensä hitaampaa kuin vientimarkkinoiden kasvu kokonaisuudessaan (kuviot 2.1.9, 2.1.10). Vuonna 2010 tapahtuneen globaalien elpymisen jälkeen markkinadynamiikkaa kuvaava indikaattori heikkeni vuosina 2011–2012, mutta parani taas vuosina 2013 ja 2014.⁽¹²⁾ Vuosina 2011–2012 suomalaiset viejät näyttävät menettäneen kilpailukykyään, sillä niiden vienti

⁽¹²⁾ Samoin kuin edellä maantieteellisten vientikohteiden yhteydessä markkinadynamiikka tarkoittaa maailman tavaraluokittaisen tuonnin vuotuisen kasvuvauhdin ja maailman koko tuonnin erotusta. Kilpailukyky tarkoittaa Suomen viennin vuotuisen kasvuvauhdin ja maailman tavaraluokittaisen tuonnin erotusta.

tavaraluokittain kasvoi vähemmän kuin kokonaistuonti kauppakumppanimaissa. Vuosina 2013–2014 kilpailukyvyen heikkeneminen pysähtyi.

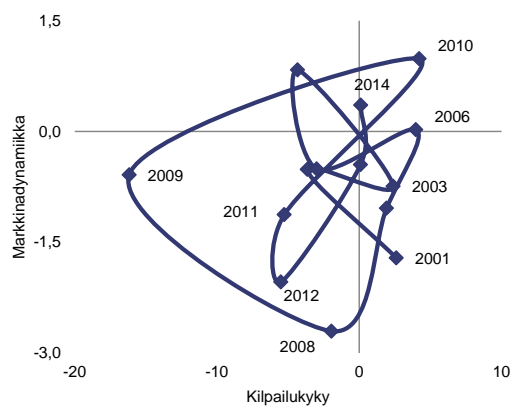
Kuvio 2.1.9: **Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenellä tärkeimmällä vientisektorilla, 2014**

Kuplan koko kuvaa sektorin merkitystä Suomen kokonaistuonnissa vuonna 2014. Kupliin liittyvät numerot kertovat, mistä HS-tavaraluokasta on kyse (tärkeysjärjestyksessä): 16. Koneet, sähkölaitteet; 10. Puusta valmistettu massa ja paperi; 15. Perusmetallit; 5. Kivennäistötuotteet; 6. Kemianteollisuuden tuotteet; 17. Kulkuneuvot, ilma-alukset ja alukset; 7. Muovit ja kumi; 9. Puu ja korkki; 18. Kojeeet ja kellot; 1. Elävät eläimet, eläintuotteet

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 2.1.10: **Kilpailukyky ja markkinadynamiikka kymmenellä tärkeimmällä vientisektorilla, 2001–2014**

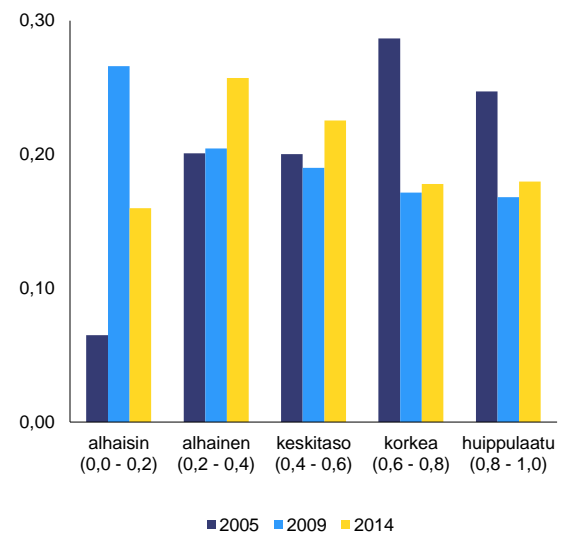
Lähde: Euroopan komissio

Vaikka Suomen viennin kohdemaat ovat dynaamisia, tärkeimmät 2000-luvun

vientituoteryhmät eivät ole, ja näiden tuotteiden osalta Suomi on menettänyt markkinaosuuttaan.

Koska kustannuskilpailukyvyen indikaattorit paranivat ennen vuotta 2007 (kuvio 2.1.1) ja heikkenivät voimakkaasti ainoastaan kriisin aikana ja sen jälkeen, negatiivinen kilpailukykyindikaattori (kuvio 2.1.8) voisi viitata mahdollisiin laatuongelmiin jo ennen Nokian älypuhelinviennin romahtamista ja investointitavaroiden maailmanlaajuisen kysynnän jyrkkää laskua. Alkuperäisen tuote-erikoistumisen ja kilpailukyvyen analyysi (kuvio 2.1.13) viittaa pikemminkin päinvastaiseen tilanteeseen: ennen kriisiä kymmenen tärkeimmän tuotteen kilpailukyky kasvoi lähes koko ajan, mikä viittaa siihen, että tuotteiden laatu edisti vientimenestystä.

Kuvio 2.1.11: **Eri laatuluokkien osuus viennin arvosta, 2005, 2009, 2014**

Lähde: COMEXT, Orbis, Euroopan komissio

Viennin laadun indikaattorit osoittavat, että Suomi menestyy vertaismaihin verrattuna yleensä hyvin. Arviossa tuotteiden laadusta vuonna 2014 Suomi tulee heti vertaismaiden, kuten Saksan, Tanskan, Alankomaiden ja Ruotsin jälkeen. Vuonna 2009 Nokian ongelmat heikensivät keskimääräistä laatua. Sen jälkeen alimman laatuluokan tuotteiden osuus on pienentynyt, kun taas erityisesti alhaisen ja keskitason laadun osuus on kasvanut. Myös kaksi korkeinta laatuluokkaa on kasvattanut merkitystään vuoteen 2009 verrattuna, mutta

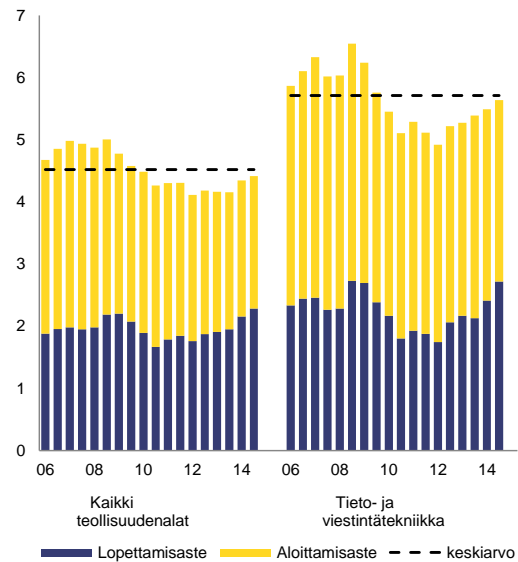
niiden osuudet ovat selvästi pienemmät kuin vuonna 2005 (kuvio 2.1.11). Tuoterakenne painottuu kuitenkin koneisiin, selluun ja paperiin sekä perusmetallituotteisiin (kuvio 2.1.9).

Talouden rakennemuutos

Nopean supistumisen jälkeen teollisuuden rakennemuutos jatkuu. Elektroniikka-alan arvonlisäys oli alimmillaan vuonna 2012, ja ala on laajentunut sen jälkeen noin 60 prosenttia. Vuonna 2012 elektroniikkateollisuuden osuus tehdasteollisuuden bruttoarvonlisäyksestä oli noin 9 prosenttia ja vuonna 2014 noin 14 prosenttia. Kaiken kaikkiaan tehdasteollisuuden yhteenlaskettu arvonlisäys kasvoi vuonna 2014 vain hieman vuodesta 2013. Metalli-, metsä- ja elektroniikkateollisuus laajentuivat, kun taas muut, esimerkiksi kemianteollisuus ja elintarviketeollisuus, jossain määrin supistuivat. Elektroniikkateollisuuden elpymisen seurauksena työn tuottavuus kasvoi⁽¹³⁾ vuosina 2013 ja 2014. Työn tuottavuus kasvoi myös metsä- ja metalliteollisuudessa. Tehdasteollisuuden osuus kokonaistuotannosta on noin 17 prosenttia eli noin prosenttiyksikön suurempi kuin euroalueella keskimäärin, mutta huomattavasti (noin 8 prosenttiyksikköä) pienempi kuin vuonna 2007. Nopeaa elpymistä kriisiä edeltäneelle tasolle ei voida odottaa, sillä supistuminen etenee nopeammin kuin korvaavat toimialat kasvavat.

⁽¹³⁾ Mitattuna tuotantomääränä tehtyjä työtunteja kohti.

Kuvio 2.1.12: Yritysten vaihtuvuusaste, kokonaistasolla ja tieto- ja viestintäteknikan alalla, 2006–2014

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

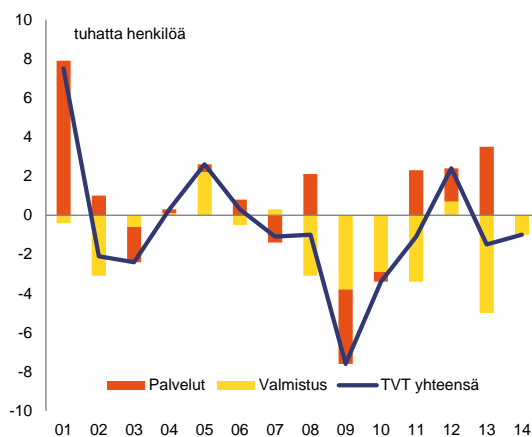
Yritysten vaihtuvuusasteella mitattava yritysdynamiikka lisääntyy vähitellen, mutta on edelleen alle pitkän aikavälin keskiarvon. Vaihtuvuusaste, joka on yritysten aloittamis- ja lopettamisasteen summa, on viime aikoina noussut, mikä johtuu siitä, että yrityksiä on lopetettu enemmän (kuvio 2.1.12). Tehdasteollisuudessa aloittamis- ja lopettamisasteet ovat kehittyneet pitkälti samalla tavoin kuin koko taloudessa. Aloittamisaste on pienempi kuin ennen kriisiä, ja viime aikoina lisääntynyt yritysten lopettaminen on nostanut vaihtuvuusastetta. Yritysdynamiikkaan vaikuttaa suhdannetilanne, sillä vähiten tuottavat yritykset lopettavat laskusuhdanteessa. Tämä antaa mahdollisuuden kokonaistuottavuuden kohenemiseen.⁽¹⁴⁾ Tieto- ja viestintäteknikan alalla⁽¹⁵⁾ vaihtuvuusaste on ollut viime vuosina suurempi kuin muualla taloudessa, mutta se on yhä pienempi kuin vuosien 2006–2014 keskiarvo.

⁽¹⁴⁾ Kuten vuoden 2015 maaraportissa mainittiin, tuottavuutta lisäävä luova tuho on kiihtynyt Suomen tehdasteollisuudessa viime vuosina. Keskimäärin tuottavuus ei yritystasolla jää Suomessa jälkeen muista Pohjoismaista.

⁽¹⁵⁾ Tieto- ja viestintäteknikan alaa arvioitaessa on otettu huomioon seuraavat toimialat yhteensä: 26 Elektroniikka (valmistus) ja 61 Televiestintä, 62 Ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta ja 63 Tietopalvelutoiminta (NACE-luokitus).

Tieto- ja viestintätekniikan alalla työpaikat vähenivät valmistuksessa, mutta lisääntyivät palveluissa. Kaiken kaikkiaan tieto- ja viestintätekniikan alalla on menetetty noin 15 000 työpaikkaa vuoden 2005 jälkeen (kuvio 2.1.13). Tieto- ja viestintätekniikan alan palveluihin on palkattu lisää työntekijöitä koko 2000-luvun, mutta se ei ole kompensoinut valmistuksessa menetettyjä työpaikkoja. Viimeisten neljän vuoden aikana työpaikat tieto- ja viestintätekniikan alan palveluissa ovat lisääntyneet, ja alan avointen työpaikkojen määrä on lisääntynyt keskimäärin yli 10 prosenttia vuositasolla. Koska yritysten lopettamisaste pysyytelee kuitenkin suhteellisen korkeana, vaikkakin absoluuttisesti pienempänä kuin aloittamisaste, työpaikkojen nettoluonti tieto- ja viestintätekniikan alalla voi olla tänä vuonna vähäistä.

Kuvio 2.1.13: Työllisyyden kasvu tieto- ja viestintätekniikan alalla, muutos edelliseen vuoteen verrattuna, tuhatta henkilöä.

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Nokian entiset työntekijät ovat vuoden 2011 jälkeen perustaneet Suomeen vähintään 400 uutta yritystä. Nokian rakenneuudistus on johtanut mittaviin henkilöstövähennyksiin kaikkialla maailmassa. Suomessa irtisanottiin noin 5 000 työntekijää vuosien 2011 ja 2013 välisenä aikana. Heistä noin 35 prosenttia on osallistunut Bridge-ohjelmaan, jolla entisiä työntekijöitä on autettu uuden työpaikan löytämisessä tai yritystoiminnan aloittamisessa. Tehdyn

selvityksen⁽¹⁶⁾ mukaan lähes 60 % vastaajista oli löytänyt uuden työpaikan yrityssectorilta ja noin puolet heistä oli edelleen tieto- ja viestintätekniikan alalla. Vuosina 2011–2013 noin 500 Nokian entistä työntekijää valitsi Bridge-ohjelman yrittäjäpolun. Perustetuista yrityksistä 45 prosenttia oli tieto- ja viestintätekniikan alalla ja loput jakautuivat eri aloille, kuten konsultointiin, viestintään ja yrityspalveluihin. Useimmissa tapauksissa yritykset ovat vielä uusia ja pieniä, mutta lähes 90 prosenttia niistä oli edelleen toiminnassa vuoden 2013 lopussa, ja ne aikoivat kasvattaa työntekijämääräänsä ja liikevaihtoaan. Entisten työntekijöiden päämotivaatio yrittäjäksi ryhtymiselle on kohtuullisten tulojen turvaaminen. Tämä tavoite tulee ennen tuottoa, myynnin lisäämistä tai yrityksen arvon maksimointia. Tämä havainto vastaa edellisessä raportissa esitettyä päätelmää, että ne suomalaiset, jotka valitsevat mieluiten itsenäisenä ammatinharjoittajana toimimisen, arvostavat yleensä itsenäisyyttä ja vapautta valita työskentelypaikkansa ja -aikansa.

Hallitus aikoo tukea talouden rakennemuutosta alentamalla työvoimakustannuksia 5 prosenttia vuodesta 2017 alkaen, vähentämällä sääntelyä ja tekemällä kertaluonteisia investointeja tietyillä talouden aloilla. Lisäksi hallitus jatkaa yritysten tukemista laajojen teemojen, kuten puhtaan teknologian, biotalouden ja digitalisoinnin, puitteissa. Erityisesti puhtaan teknologian alalla odotetaan syntyvän uusia työpaikkoja ja uusia vientituotteita. Äskettäin tehdyn selvityksen mukaan puhtaan teknologian alalla pk-yritysten suhdanneodotukset ovat myönteisemmät, ne ovat kansainvälisemmin suuntautuneita ja aikovat palkata lyhyellä aikavälillä enemmän henkilöstöä kuin keskimääräinen suomalainen pk-yritys.⁽¹⁷⁾ Hallituksen vuonna 2011 käynnistämällä Team Finland -hankkeella pyritään auttamaan suomalaisia yrityksiä kansainvälistymisessä ja viennin lisäämisessä sekä monipuolistamaan vientikohteita. Team Finland kokoaa yhteen julkisrahoitteisia palveluita. Se tarjoaa taloudellista tukea vientiin, viennin edistämiseen ja näkyvyyden lisäämiseen sekä tukipalveluja, kuten markkina-analysejä ja kontakteja uusilla markkinoilla.

⁽¹⁶⁾ Kiuru, Handelberg, Rannikko: Bridge It Up – the impact of startup services offered for employees – Case Nokia's Bridge Program.

⁽¹⁷⁾ Työ- ja elinkeinoministeriö, PK-toimialabarometri 2015 syksy, Cleantech.

Lisäksi Team Finland markkinoi Suomea suorien ulkomaisten sijoitusten kohteena.

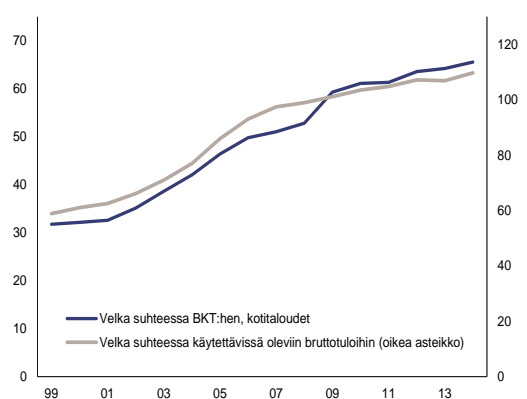
Suomella on vielä tekemistä menetetyin kilpailukyvyin palauttamisessa. Avoin sektori – elektroniikkateollisuuden kanssa tai ilman – on kustannuskilpailukyvyssä vertaismaita jäljessä, mutta indikaattorit ovat vähitellen alkaneet parantua. Suljetulla sektorilla ei ole reagoitu alhaisempaan tuottavuuden kasvuun, minkä vuoksi koko talouden kustannuskilpailukykyä kuvaavien indikaattoreiden koheneminen estyy. Tuotteiden laatu ei näytä olevan ongelma, sillä se on lähes vastaava kuin lähimmissä kilpailijamaissa. Tekniikan alalla investoinnit ja T&K ovat keskeisessä asemassa, kun pyritään löytämään uusia vientituotteita. Näin ollen investointeja ja T&K:ta edistävän ympäristön luominen on edelleen suuri haaste. Kannustimet investoida ja lisätä tuotantoa Suomessa voisivat vahvistua, jos yritysten kannattavuus palautuisi. Tämä edellyttää tulevana vuosina myös maltillista palkkakehitystä ja erityistä huomiota palkkojen ja tuottavuuden kehitykseen suljetulla sektorilla.

2.2. VELKAANTUNEISUUS JA VELAN VÄHENTÄMISPAINEEET

Yksityisen sektorin velka (pois luettuna rahoitusalan yritykset) kasvoi hieman eli 150 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2014. Tämä ylittää EU:n keskiarvon, joka on 142,1 prosenttia. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten osuus on noin 84,5 prosenttiyksikköä ja kotitaloussektorin osuus 65,5 prosenttiyksikköä⁽¹⁸⁾. EU:n yhteenlaskettu yksityisen velan suhde BKT:hen oli korkeimmillaan 150,4 prosenttia vuonna 2009. Velkasuhde on kuitenkin hiljattain kääntynyt lasku-uralle, sillä yksityisen sektorin taseongelmien korjaamisessa on edistytty monissa EU:n jäsenvaltioissa. Suomessa rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velan suhde BKT:hen oli suurimmillaan vuonna 2010, jolloin se oli 87,5 prosenttia. Sen jälkeen velkaantuneisuus on vähentynyt jonkin verran. Samalla ajanjaksolla kotitalouksien velan suhde BKT:hen on jatkanut vähittäistä kasvuaan 61,1 prosentista 65,5 prosenttiin. Aggregaattitasolla tarkasteltuna kotitaloudet eivät ole alkaneet vähentää velkaantuneisuuttaan, sillä ne ovat hyötäneet pitkään suotuisina pysyneistä lainaehdoista, joihin kuuluvat myös poikkeuksellisen alhainen korkotaso ja asuntolainojen lyhennyksettömät jaksot.

Kotitaloussektorin velkaantuneisuus

Kuvio 2.2.1: Kotitalouksien velan suhde BKT:hen ja velan suhde käytettävissä oleviin bruttotuloihin, %

Lähde: Euroopan komissio

Kotitalouksien velan suhde BKT:hen on kasvanut koko 2000-luvun. Suomalaisten

⁽¹⁸⁾ Mukaan lukien myös kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt.

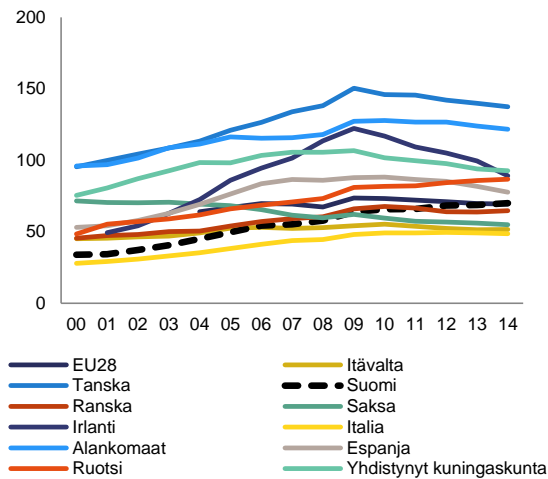
kotitalouksien luotonotto on lisääntynyt viimeisten 15 vuoden aikana ja erityisesti ennen syvää taantumaa. Tämän seurauksena velan suhde BKT:hen ja velan suhde käytettävissä oleviin bruttotuloihin on kasvanut lähes kaksinkertaiseksi tämän ajanjakson aikana (kuvio 2.2.1). Näistä bruttotulojen velkasuhteen suhteellinen kasvu oli kuitenkin hieman vaimeampaa, sillä kotitalouksien bruttotulot lisääntyivät bruttokansantuotetta enemmän.

Kotitalouksien velkaantuminen ei ole viime vuosina vähentynyt Suomessa toisin kuin monissa muissa EU:n jäsenvaltioissa.

Kotitalouksien velan suhde BKT:hen oli vuonna 2014 suurempi kuin vastaava velkasuhde Saksassa, Italiassa ja Ranskassa, mutta pienempi kuin Tanskassa, Alankomaissa ja Ruotsissa (kuvio 2.2.2). Suomi on yksi harvoista euroalueen maista, joissa kotitalouksien velkasuhde on kasvanut vuoden 2008 jälkeen. Suomalaisilla kotitalouksilla on muiden EU:n jäsenvaltioiden tavoin positiivinen nettovarallisuusasema. Vuonna 2013 kokonaisvelkaantuneisuuden suhde kokonaisvarallisuuteen⁽¹⁹⁾ oli noin 62 prosenttia, joka on esimerkiksi hieman korkeampi kuin Ruotsissa mutta alhaisempi kuin Tanskassa. Kun verrataan vuoteen 2007 – eli merkittäviä varallisuuden arvostusvaikutuksia aiheuttaneen globaalin finanssikriisin alkamista edeltävään vuoteen – kokonaisvelkaantuneisuuden suhde kokonaisvarallisuuteen on kasvanut noin 4,3 prosenttiyksikköä. Tämä on enemmän kuin Ruotsissa, mutta vähemmän kuin Tanskassa. Koska kotitalouksien velkaantuneisuus johtuu pääasiassa asuntolainoista, joiden vakuutena on reaaliomaisuutta, kokonaisvarallisuusasema on tosiasiallisesti parempi (tosin riippuvainen arvostusvaikutuksista, jos asuntojen hinnat laskisivat, ks. hintakysymyksiä koskeva osuus jäljempänä tässä jaksossa). Suomen kotitalouksien kokonaisvelkaantuneisuuden suhde kokonaisvarallisuuteen laski 29,8 prosenttiin vuonna 2013, kun reaaliomaisuus otetaan huomioon.

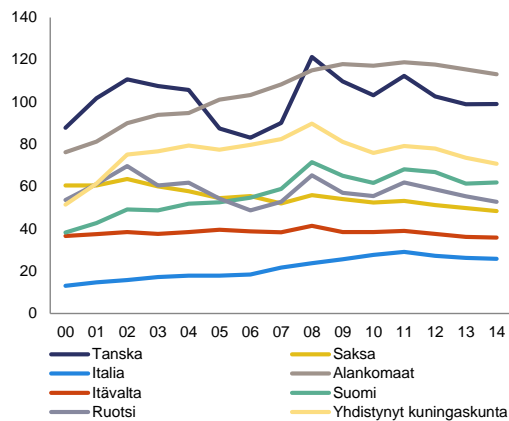
⁽¹⁹⁾ Kokonaisvarallisuus, pois lukien varallisuuserä F6, joka käsittää vakuutus-, eläke- ja standarditakuusvastuut, sillä erilaiset eläkejärjestelmät saattaisivat vääristää kuvaa. Lakisääteisen työeläkejärjestelmän vuoksi eläkevarallisuus sisältyy Suomessa julkisen sektorin taseeseen. Monissa muissa maissa eläkejärjestelmä on pääosin yksityinen ja varallisuus sisältyy kotitaloussektorin taseeseen.

Kuvio 2.2.2: Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoja tavoittelemattomien yhteisöjen velkaantuneisuuden suhde BKT:hen, 2000–2014, %

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 2.2.3: Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoja tavoittelemattomien yhteisöjen velkaantuneisuuden suhde varallisuuteen, pois lukien eläkesäästöt (F6), 2000–2014, %

Lähde: Euroopan komissio

Viime vuosina asuntolainat ovat muodostaneet lähes kaksi kolmasosaa velkakannasta, kun kulutusluotot ja muut luotot muodostivat noin neljäsosan. Asuntolainojen osuus on supistunut asteittain vuodesta 2010 alkaen, samalla kun asunto-osakeyhtiöiden velka⁽²⁰⁾ on lisääntynyt.

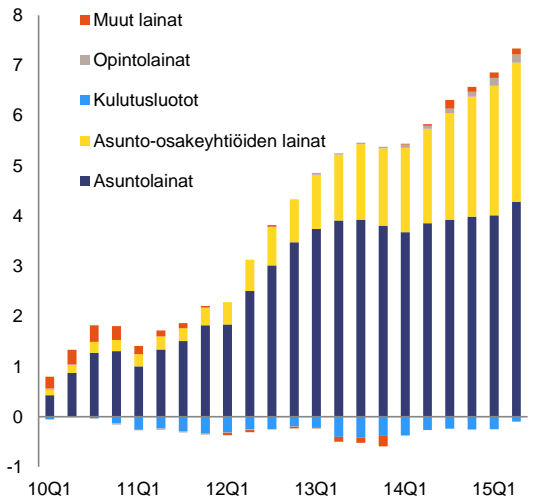
⁽²⁰⁾ Suomessa asunto-osakeyhtiöt ottavat lainaa asuntorakennushankkeita ja rakennuskannan kunnossapitoa varten. Koska kotitaloudet omistavat asunto-osakeyhtiöt omistusasuntojensa kautta ja vastaavat lainoista, tämä asunto-osakeyhtiöiden velka lisätään tilinpidossa

Asunto-osakeyhtiöiden lainat muodostivat noin yhden kymmenesosan kotitalouksien velasta alkuvuonna 2015.

Kotitalouksien velkaantuneisuuden nykyinen taso muodostui finanssikriisiä edeltävinä vuosina, kun velan suhde BKT:hen nousi pääasiassa asuntolainakannan kasvun vuoksi. Kriisin aikana kotitaloudet vähensivät uusien asuntolainojen ottamista ja asuntolainakannan kasvu hidastui siten, että se oli 10,6 prosenttia vuonna 2008 ja 6,4 prosenttia vuonna 2009. Kasvu on kuitenkin edelleen nopeaa verrattuna euroalueen keskiarvoon, joka on vain 0,4 prosenttia. Suomalaiset kotitaloudet reagoivat kriisiin rajoittamalla kulutusluottojen ja muiden lainojen ottamista ja erityisesti lykkäämällä asunto-osakeyhtiöiden kunnostushankkeita. Viimeaikainen kotitalouksien velkasuhteen kasvu on seurausta asunto-osakeyhtiöiden lisääntyneestä lainanotosta.

kotitalouksien velkakantaan. Teknisesti ottaen lainan kuitenkin ottaa asunto-osakeyhtiö, ja sen vuoksi pankin kannalta voi olla vähemmän riskialtista, että velasta vastaa asunto-osakeyhtiö eikä asunnon omistava yksittäinen kotitalous. Jos kotitalous ei pysty maksamaan asunto-osakeyhtiön lainan kuukausimaksuja asunto-osakeyhtiölle, muut asunto-osakeyhtiön osakkaat voisivat esimerkiksi käynnistää asunnon haltuunottoon johtavan prosessin.

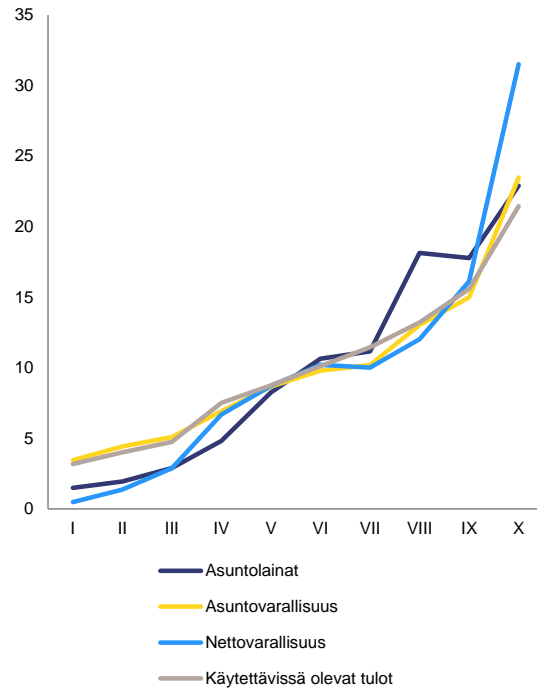
Kuvio 2.2.4: Kotitalouksien ja kotitalouksia palvelevien voittoja tavoittelemattomien yhteisöjen velan suhde BKT:hen, kumulatiivinen muutos vuoden 2009 neljänneltä vuosineljännekseltä alkaen, prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen, Suomi

Lähde: Tilastokeskus, Suomen Pankki, Euroopan komissio

Asuntolainakannan kasvu ei ole palannut kriisiä edeltävälle tasolle. Kasvu oli itse asiassa melko tasaisesti 6,5 prosenttia vuosina 2009–2012, minkä jälkeen kotitalouksien asuntolainakannan kasvu on hidastunut. Vuonna 2014 asuntolainakanta kasvoi 1,7 prosenttia vuositasolla. Lisäksi asuntolainakannan suhde BKT:hen on pysynyt pääosin muuttumattomana viimeisten kahden vuoden ajan. Tämä kuvastaa kiinteistö- ja asuntokauppojen määrän laskua sekä asuntojen nimellishintojen nousun pysähtymistä tai vähittäistä laskua vuodesta 2012 jatkuneen taantuman ajan. Samalla kotitaloudet ovat vuosina 2011–2013 maksaneet takaisin kulutusluottoja ja muita lainoja.

Kuvio 2.2.5: Asuntolainojen, asuntovarallisuuden, nettovarallisuuden ja käytettävissä olevien tulojen jakauma tulokymmenyksittäin

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

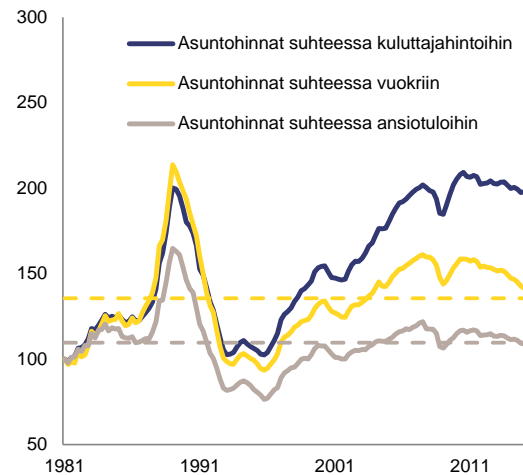
Vaikka yksittäisten kotitalouksien asuntolainat voivat olla suuria suhteessa niiden käytettävissä oleviin tuloihin ja nettovarallisuus lähellä nollaa, niiden osuus kaikista kotitalouksista on kuitenkin pieni. Selvästi suurin osa kotitalouksien velasta (mukaan lukien asuntolainat) ja asuntovarallisuudesta kohdistuu suurituloisiin kotitalouksiin. Koska näiden kotitalouksien reaaliomaisuuden osuus on myös suurempi, niiden nettovarallisuusasema on parempi. Pienituloisilla kotitalouksilla on yleensä rajalliset mahdollisuudet päästä asuntolainamarkkinoille. Näillä kotitalouksilla näyttää kuitenkin olevan enemmän asuntovarallisuutta suhteessa niiden osuuteen asuntolainakannasta (kuvio 2.2.5). Koska pienituloisten kotitalouksien nettovarallisuusasema on vain jonkin verran positiivinen, tämä viittaa siihen, että velkaantuneisuus on suurempaa esimerkiksi kulutusluottojen kautta. Nämä luotot saattavat aiheuttaa riskejä pienituloisille kotitalouksille. Kaiken kaikkiaan tällainen velkojen ja varallisuuden kohdentuminen on omiaan lieventämään asuntohintojen mahdollisen laskun ja siitä seuraavan asuntolainojen vakuuksien arvon laskun aiheuttamia riskejä.

Samanaikaisesti asuntohintojen muutokset voivat vaikuttaa huomattavasti kotitalouksien taseeseen, koska reaaliomaisuus muodostaa merkittävän osan niiden omaisuuseristä. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole juuri näyttöä siitä, että keskimääräiset asuntojen hinnat olisivat yliarvostettuja. Suhteelliset asuntojen hinnat ovatkin lähellä pitkän aikavälin keskiarvoja. Hinnan suhde vuokraan on noin 4 prosenttia pitkän aikavälin keskiarvoa korkeampi, kun hinnan suhde palkkoihin ja palkkioihin vastaa pitkän aikavälin keskiarvoa. Verrattuna kotitalouksien nettotuloihin asuntojen nimellishinnat alittivat hieman keskiarvon kaudella 2000–2014 (kuvio 2.2.6). Alueelliset asuntohintaindikaattorit osoittavat, että hintojen kehityksessä on jonkin verran eroa. Muutamien viimeksi kuluneiden vuosien aikana kotitaloudet ovat suosineet kaupunkialueita maaseutualueiden sijaan. Tämä on nostanut asuntohintoja esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, kun hinnat ovat pysyneet muuttumattomina tai laskeneet syrjäisemmillä alueilla ⁽²¹⁾. Keskimääräisen asuntolainan suhde kotitalouden käytettävissä oleviin keskimääräisiin tuloihin on kuitenkin jonkin verran pienempi Itä- ja Pohjois-Suomessa kuin koko maassa. Asuntojen reaalihintojen kehitys on kuitenkin ollut 2000-luvulla maltillista muihin Pohjoismaihin verrattuna niin ennen kriisiä kuin sen jälkeenkin ⁽²²⁾. Vaikka asuntojen hinnat ovatkin haavoittuvuustekijä kotitalouksien taseissa, niiden jyrkän muutoksen riski on epätodennäköinen.

⁽²¹⁾ Ks. vuoden 2015 maaraportista alueellisten asuntomarkkinoiden arvoa ja asuntoinvestointeja koskevat osuudet.

⁽²²⁾ Suomen pankki ja Finanssivalvonta, 2015. Makrovakausraportti 1/2015.

Kuvio 2.2.6: Asuntojen suhteelliset hinnat, vuoden 1980 ensimmäinen vuosineljännes = 100

Lähde: Suomen pankki

Yleisesti ottaen kotitalouksilla on monia toimintamahdollisuuksia, jos viitekorot normalisoituvat tulevaisuudessa. Tämä rajoittaa kulutukseen ja BKT:n kasvuun kohdistuvia riskejä. Ensiksi tulojen, varallisuuden ja velkojen (kuvio 2.2.5) jakautuminen osoittaa, että asuntolainaa ottaneilla kotitalouksilla on todennäköisesti puskureita (tuloja ja säästöjä), joilla ne pystyvät varautumaan korkotason nousuun ⁽²³⁾ ⁽²⁴⁾. Toiseksi noin kolmella viidesosalla asuntolainaa ottaneista kotitalouksista on asuntolainoissa kiinteät kuukausimaksut ⁽²⁵⁾, joten viitekorokojen nousu pidentäisi laina-aikaa, mutta ei vähentäisi

⁽²³⁾ Hallitus pyrkii työmarkkinaosapuolten kanssa sopimukseen, joka supistaisi palkkakustannuksia 5 prosentilla vuodesta 2017 alkaen. Tässä vaiheessa on vielä epäselvää, miten palkkakustannusten supistaminen toteutettaisiin, mutta ehdotetut toimenpiteet eivät sisällä suoria leikkauksia palkkoihin (ks. jakso 2.1). Kun kuitenkin otetaan huomioon kustannuskilpailukyyn haasteet, on todennäköistä, että palkankorotukset ovat hyvin pieniä tulevina vuosina. Tämä rajoittaa käytettävissä olevien kokonaistulojen kasvua. Finanssialan Keskusliiton selvityksen mukaan siviilisäädyn tai taloudellisen tilanteen muutokset ja työttömyys ovat kotitalouksien yleisimpiä syitä neuvotella uudelleen asuntolainojen maksuehdoista.

⁽²⁴⁾ Lisäksi varallisuusvaikutuksen on todettu olevan hyvin vähäinen tai jopa olematon. Näin ollen omaisuuserien arvon laskun vaikutus kulutukseen on todennäköisesti erittäin vähäinen. Juha Kilponen (2012) "Consumption, Leisure and Borrowing Constraints", The B.E. Journal of Macroeconomics: Vol. 12: Issue 1.

⁽²⁵⁾ Finanssialan Keskusliitto: Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat (lokakuu 2015).

kotitalouksien kulutukseen käytettävissä olevia tuloja. Kolmanneksi komission ennusteissa odotetaan Suomen talouden elyvän vähitellen kaudella 2016–2017, jolloin työllisyystilanne kohenee vähän ja käytettävissä olevat tulot lisääntyvät hieman. Vuonna 2014 uuden asuntolainan keskimääräinen laina-aika oli 16,9 vuotta. Euroopan keskuspankin mukaan asuntolainojen laina-ajat ovat euroalueella tyyppillisesti 20–30 vuotta⁽²⁶⁾. Näin ollen suomalaisilla kotitalouksilla on asuntolainojen suhteellisen lyhyen keskimääräisen laina-ajan vuoksi keskimäärin enemmän liikkumavaraa asuntolainan takaisinmaksun mukautuksiin (esimerkiksi työttömyystilanteessa) kuin muiden maiden kotitalouksilla.

Vaikka kotitalouksien velkaantumisaste on korkea, rahoitusmarkkinat eivät aiheuta kotitalouksille välitöntä painetta velkaantumisen vähentämiseen. Kotitalouksille myönnettävien lainojen tarjonnan edellytykset ovat säilyneet suotuisina, sillä Suomessa toimivilla pankeilla on suhteellisen vahvat taseet ja hyvät mahdollisuudet saada ulkoista rahoitusta. Korkomarginaalit (ja korot) ovat alhaiset. Osoitus hyvistä tukkurahoitusmahdollisuuksista ja vakaasta pankkijärjestelmästä on asuntolainojen 12 kuukauden lyhennyksetöntä jaksoa koskeva kampanja, jonka kaksi maan kolmesta suuresta pankkiryhmästä⁽²⁷⁾ käynnisti alkuvuonna 2015. Kyseisellä kampanjalla pankit rohkaisivat kotitalouksia, joiden velanhoidossa ei ole ollut ongelmia, lykkäämään asuntolainan takaisinmaksua vuodella ilman lisäkustannuksia⁽²⁸⁾. Lisäksi kotitalouksien järjestämättömien lainojen suhde kokonaislainakantaan on pysynyt alhaisena. Vuoden 2014 lopussa suhde oli alle 2 prosenttia, ja vuoden 2015 kolmatta neljänestä koskeva viimeisin arvio on 1,4 prosenttia (kuvio 2.2.7).

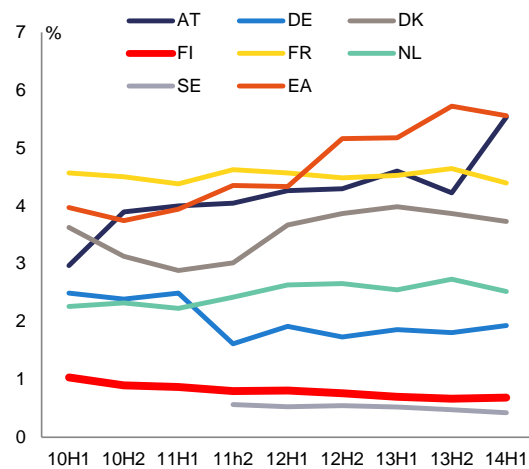
⁽²⁶⁾ EKP: Housing finance in the euro area (maaliskuu 2009) <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/housingfinanceeuroarea0309en.pdf>

⁽²⁷⁾ Kampanjan käynnistivät Osuuspankki ja Danske Bank. Kolmas suuri pankkiryhmä Nordea tarjoaa mahdollisuutta neuvotella asuntolainan maksuehdot uudelleen.

⁽²⁸⁾ Joulukuussa 2015 asuntolainakannan kasvu oli 2,5 prosenttia (vuositasolla). Suomen pankki arvioi, että ilman asuntolainojen takaisinmaksun lykkäystä kokevia sopimuksia asuntolainakanta olisi kasvanut prosenttiyksikön vähemmän. http://www.suomenpankki.fi/en/tilastot/tase_ ja_korko/Page_s/index_1_2_2016.aspx

Jotta rahoitusjärjestelmän vakautta parannettaisiin entisestään, asuntolainojen sitova enimmäisluototusaste tulee voimaan 1. heinäkuuta 2016. Enimmäisluototusaste on siitä alkaen 90 prosenttia (95 prosenttia ensiasuntoa ostettaessa) vakuuden käyvästä arvosta lainan myöntämishetkellä.

Kuvio 2.2.7: Kotitaloussektorin järjestämättömien lainojen suhde kokonaislainakantaan, alkuvuosi 2010 – loppuvuosi 2014

Huom. Kuvio kuvaa järjestämättömien lainojen osuutta suhteessa kokonaislainakantaan. Suomen osalta suhdeluku on laskettu käyttämällä järjestämättömien lainojen nettomääriä. Muiden maiden tapauksessa suhdeluku on (todennäköisesti) laskettu bruttomäärien perusteella. Bruttomäärä sisältää omaisuuserien arvon alentumisesta johtuvat tappiot, kun kyseiset tappiot ovat puolestaan vähennetty nettomäärästä. Finanssivalvonta on vasta äskettäin alkanut julkaista neljännesvuosittaisen järjestämättömien lainojen suhteen bruttomääriä käyttäen. Kotitalouksien osalta järjestämättömien lainojen osuus oli 1,8 prosenttia vuoden 2014 viimeisellä neljänneksellä ja 1,4 prosenttia vuoden 2015 kolmannella neljänneksellä.

Lähde: Euroopan keskuspankki, Finanssivalvonta

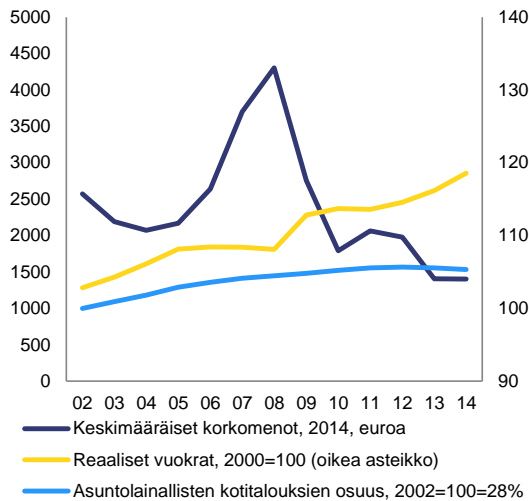
Yksi mahdollinen selitys kotitalouksien velkakannan kasvulle voisi olla vuokra-asumisen houkuttelevuuden väheneminen.

Vaikka lainakanta on kaksinkertaistunut vuodesta 2002, kotitaloudet maksoivat (reaalisesti) vähemmän korkoa asuntolainoistaan vuonna 2014 kuin vuonna 2002 (kuvio 2.2.8). Tämä johtuu pääasiassa alhaisemmista viitekoroista, mutta myös siitä, että markkinakorkoon sidottujen asuntolainojen osuus on kasvanut. Samalla vuokra-asuminen on muuttunut vähemmän houkuttelevaksi, sillä vuokrat ovat nousseet nopeammin kuin yleiset kuluttajahinnat. Nämä tekijät ovat voineet johtaa siihen, että kotitaloudet

ovat valinneet mieluummin asumisen omistusasunnossa kuin vuokra-asunnossa. Tämä voidaan nähdä niiden kotitalouksien osuuden kasvuna⁽²⁹⁾, joilla on asuntolaina sekä asunto reaaliomaisuutena taseessaan. Vuoteen 2011 asti asuntolainojen korkomenot olivat kokonaisuudessaan vähennyskelpoiset henkilötuloerotuksessa. Vuodesta 2012 alkaen hallitus on supistanut vähennysoikeutta vähentääkseen omistusasumiseen liittyviä verokannustimia (ks. jakso 3.1).

Kuvio 2.2.8: Asuntolainan keskimääräiset reaaliset vuotuiset korkomenot euroina vuonna 2014 ja reaali vuokra

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

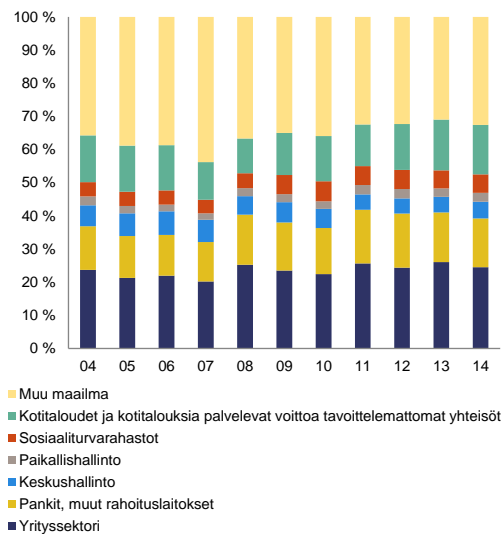
Rahoitusalan ulkopuoliset yritykset

Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuminen (sulautettu, osuutena suhteessa BKT:hen) on vähentynyt vuodesta 2010 alkaen. Velan osuus on nyt 85 prosenttia suhteessa BKT:hen. Noin 15 prosenttia velasta liittyy joukkovelkakirjoihin ja 85 prosenttia lainoihin. Useimmat yritysten joukkovelkakirjojen haltijat sijaitsevat Suomen ulkopuolella, kun taas kotimainen rahoitus- ja vakuutusala myöntää pääosan lainoista. Useimmat muualta maailmasta peräisin olevat lainat ovat konserninsisäisiä lainoja. Maksutasetiedot osoittavat, että suurimmat suoriin ulkomaisiin investointeihin perustuvien

⁽²⁹⁾ Suomen tilastokeskuksen laatimien velkaantumistilastojen perusteella vuonna 2002 asuntolainaa ottaneiden kotitalouksien osuus oli 28,0 prosenttia, kun se oli vuonna 2014 noussut 33,4 prosenttiin.

lainojen antajamaat ovat Alankomaat, Ruotsi ja Saksa. Suorien ulkomaisten investointien lisäksi on jonkin verran lainoja, jotka luokitellaan maksutaseessa muiksi investoinneiksi. Suurimpia tämän ryhmän lainantajia ovat kehitys pankit. Suhteellisen pieni osuus rahoitusalan ulkopuolisten yritysten lainoista on peräisin keskus- ja paikallishallintoviranomaisilta ja työeläkerahastoista, jotka ovat ostaneet joukkovelkakirjoja ja myöntäneet lainoja. Vakavaraisille yrityksille on tarjolla erityinen luottojärjestelmä, ja ne voivat saada lainoja työeläkerahastoilta. Huolimatta suhteellisen pienestä koostaan tämä rahoitusväline on ollut hyödyllinen ajanjaksoilla, joilla mahdollisuudet saada rahoitusta muista lähteistä olivat heikot.

Kuvio 2.2.9: Velat velkojasektoreittain

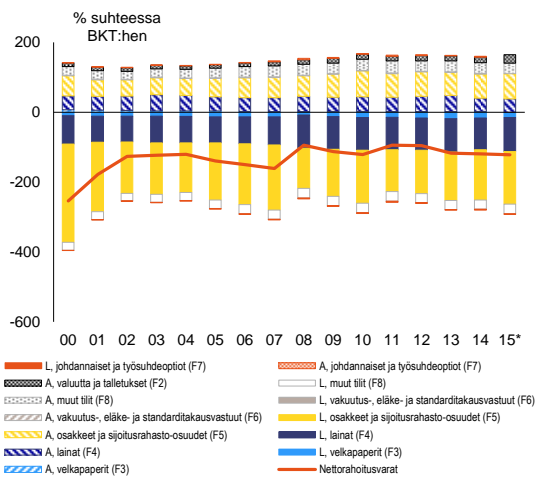
Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Suomalaiset rahoitusalan ulkopuoliset yritykset ovat viime vuosina vähentäneet velkaantumistasettaan 73,6 prosenttiin, kun se oli 89,9 prosenttia vuonna 2011. Muiden kuin oman pääoman ehtoisten velkojen osalta yritysten hallussa olevat rahoitusvarat ovat suuremmat kuin lainojen ja velkapapereiden summa. Jos yritysten muut varat – rakennukset, koneet, muut laitteet, varastot ja maa-alueet – otetaan huomioon, niiden nettovarallisuus on positiivinen ja sen arvo on noin 60 prosenttia suhteessa BKT:hen. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantumisaste osoittaa, että velan suhde rahoitusvaroihin on pysynyt vakaana viimeisten kymmenen vuoden ajan ja

velan suhde omaan pääomaan on supistumassa vuoden 2010 huipusta.

Suuret yritykset vastaavat pääosin velan kertymisestä ja kehityksestä. Esimerkkinä voidaan mainita, että seitsemän suuren pörssiyrityksen ottamien lainojen määrä vastasi yli 10:tä prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2014. Mielenkiintoinen suuntaus on, että suuret yritykset vähentävät velkaantumistaan. Korkomenoja aiheuttavien velkojen määrä väheni huomattavasti niiden taseissa vuodesta 2013 vuoteen 2014. Suomalaiset yritykset käyttävät ulkoista pääomaa lähinnä uusiin koneisiin ja laitteisiin sekä käyttöpääoman lisäämiseen. Suurimmat yritykset ovat kuitenkin käyttäneet lainoja myös velkojensa rakenteen parantamiseen. ⁽³⁰⁾

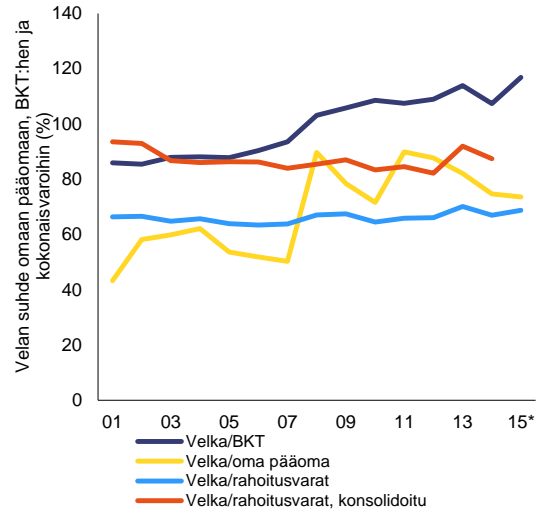
Kuvio 2.2.10: Tase, rahoitusalan ulkopuoliset yritykset

Lähde: Eurostat

⁽³⁰⁾ Suomen pankki, Yritysrahoituskysely (joulukuun 2015).

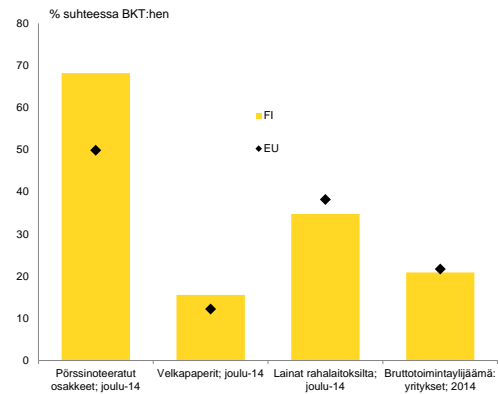
Kuvio 2.2.11: Suomalaisen rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuus

Lähde: Eurostat

Osakemarkkinoilla, joiden arvo on yli 90 prosenttia suhteessa BKT:hen, on merkittävä asema rahoitusalan ulkopuolisten yritysten rahoituksessa. Suomalaiset yritykset käyttävät rahoituslähteenä pörssinoteerattuja osakkeita EU:n keskiarvoa enemmän, mutta yritysten bruttotoimintaylijäämä, joka osoittaa niiden kyvyn rahoittaa itse investoinnit, on lähellä EU:n keskiarvoa.

Kuvio 2.2.12: Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten rahoitus

Lähde: EKP, AMECO

Rahoitusehdot eivät näytä estävän pk-yritysten kasvua. Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) mukaan vain 7 prosentilla pienistä ja keskisuurista yrityksistä (pk-yrityksistä) oli Suomessa vaikeuksia saada rahoitusta vuoden 2015

alkupuoliskolla. Osuus on pysynyt suhteellisen vakaana viime vuosina, mutta se on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2008. Lisäksi arvioidaan, että noin 3 prosenttia kaikista ulkoista rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä ei hae pankkilainaa joko heikon rahoitusasemansa tai luottokelpoisuutensa taikka suurten lainakustannusten tai epäsuotuisten ehtojen vuoksi. Pk-yritysten hylättyjen lainahakemusten osuus kasvoi siten, että se oli 1 prosentti vuonna 2011 ja 8 prosenttia vuonna 2014 (se kuitenkin laski edellisvuoden 10 prosentista). Pääosa hylätyistä hakemuksista oli sellaisten mikroyritysten tekemiä, joiden vuosiliikevaihto on alle 200 000 euroa ⁽³¹⁾. Lainananto (uudet lainat) pk-yrityksille on kuitenkin vähentynyt vuodesta 2009 vuoteen 2014. Tämä johtuu vähäisemmästä kysynnästä, tiukemmista luotonannon edellytyksistä, joidenkin yritysten kasvavista vakavaraisuusongelmista ja muista tekijöistä. Näin ollen pk-yrityksille myönnettyjen lainojen osuus kokonaislainakannasta on pudonnut siten, että se oli 22 prosenttia vuonna 2008 ja 19 prosenttia vuonna 2014. Alle 20 prosentilla pk-yrityksille myönnettyistä uusista lainoista on lyhytaikainen maturiteetti.

Rahoitusalan vakaus

Rahoitusalan vakauten kohdistuvat riskit vaikuttavat rajoitetuilta ja lainananto lisääntyy terveessä määrin. Suomessa on nykyisin vahva rahoitusala, jonka pääomapohja, omaisuuserien laatu ja tuottavuus ovat kaikki hyvällä tasolla. Luotonanto yksityiselle sektorille jatkuu huolimatta supistuvasta taloudesta. Tämä viittaa siihen, että luotonottajat löytävät riittävästi likviditeettiä markkinoilta eikä rahoituksensaantiin liity merkittäviä ongelmia. Pankkisektorin haavoittuvuustekijöihin kuuluvat kuitenkin yksityisen sektorin suuri velkaantuneisuus, alueelliset kytkökset muihin Pohjoismaihin ja Baltian maihin ja riippuvuus tukkurahoituksesta.

Pankit ovat suurimpia rahoituksen välittäjiä.

Pankkien omaisuuserät (pois lukien ulkomaiset tytäryritykset) olivat 579 miljardia euroa vuonna 2014, mikä on noin 285 prosenttia suhteessa BKT:hen. Toisena ovat investointirahastot, joiden omaisuuserät ovat 86 miljardia euroa

(42 prosenttia suhteessa BKT:hen), ja lähellä niiden jäljessä vakuutusyritykset 67 miljardin euron omaisuuserillä (33 prosenttia suhteessa BKT:hen). Eläkerahastot ovat suhteellisen pieniä, ja niiden omaisuuserät ovat 6,3 miljardia euroa (3 prosenttia suhteessa BKT:hen). Investointirahastojen omaisuuserät ovat kasvaneet keskimäärin 19 prosenttia vuositasolla vuodesta 2008, kun vakuutusyritysten omaisuuserät ovat samalla jaksolla lisääntyneet 7,8 prosenttia vuodessa.

Pankit ovat viime vuosina jatkaneet tasaista lainanantoa yksityiselle sektorille.

Vuodesta 2014 alkaen kuukausittainen lainananto yrityksille on lisääntynyt keskimäärin 5,5 prosenttia vuositasolla (kuvio 2.2.13), mikä on enemmän kuin useimmissa muissa euroalueen maissa. Asuntolainat ovat lisääntyneet noin 2 prosenttia vuositasolla, ja kasvu kiihtyi noin 2,5 prosenttiin vuoden 2015 lopussa. Luotonannon kasvu säilyi vakaana talouden taantumasta huolimatta. Kun tarkastellaan velkoja, talletukset ovat kasvaneet lainoja nopeammin. Lainojen kokonaissuhde talletuksiin supistui siten, että se oli 145 prosenttia vuonna 2010 ja 135 prosenttia vuonna 2015. Se on kuitenkin kohonnut viime kuukausina. Pankkisektorin rahoituksessa talletusten osuus on Suomessa alhaisempi (35 prosenttia) kuin euroalueen keskiarvo (55 prosenttia). Tätä kompensoi itse liikkeeseenlasketun velan (markkinarahoituksen), ulkomaanvelan (euroalueen ulkopuolinen markkinarahoitus) ja muiden velkojen (lähinnä Nordea-konsernin johdannaissalkku ⁽³²⁾) laajempi käyttäminen. Tukkurahoituksen, erityisesti lyhytaikaisten ulkomaisten instrumenttien, suhteellisen suuri käyttö lisää jälleenrahoitusriskiä markkinahäiriöiden tapauksessa.

⁽³²⁾ Merkittäviä johdannaispositioita Nordean passiivassa vastaavat myös merkittävät johdannaispositiot pankin aktiivapuolella. Toisin sanoen johdannaisia ei käytännössä käytetä rahoittamaan pankin muita operaatioita.

⁽³¹⁾ SAFE (2015); OECD (2015), Financing SMEs and entrepreneurs 2016: an OECD scoreboard.

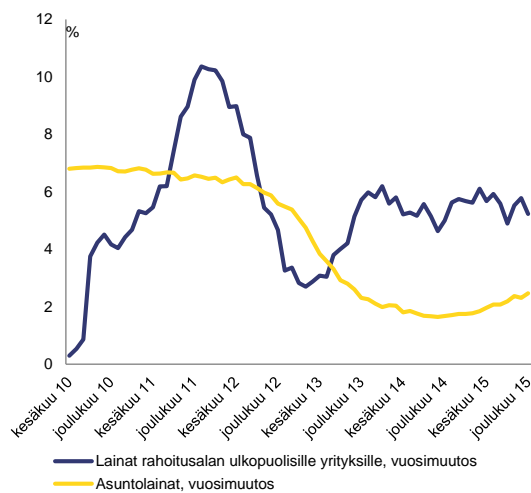
Taulukko 2.2.1: Taloudellista vakautta kuvaavat indikaattorit

	2009	kesäkuu 2010	2010	kesäkuu 2011	2011	kesäkuu 2012	2012	kesäkuu 2013	2013	kesäkuu 2014	2014	kesäkuu 2015
Järjestämättömät lainat, %	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	1,4	1,3
Vakavaraisuussuhde, %	14,6	14,2	14,6	14,5	14,4	15,3	17,2	15,8	16,3	15,6	17,5	19,3
Tier 1 -suhde, %	13,8	13,4	13,7	13,8	13,7	14,6	16,3	15,0	15,5	14,6	16,6	18,5
Oman pääoman tuotto, %	7,2	6,7	6,8	7,8	7,6	9,1	8,9	8,2	8,1	8,8	9,1	5,2
Kokonaispääoman tuotto, %	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2
Maksuvalmius	na	na	na	na	na	na	na	na	na	na	36,0	36,7

(1) Kaikki kotimaiset ja ulkomaiset pankit (tytäryritykset ja sivuliikkeet).

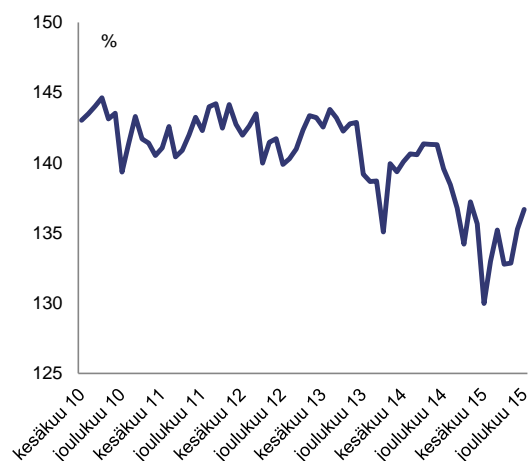
Lähde: EKP

Kuvio 2.2.13: Pankkisektorin taseen kehityksen päätrendit: lainananto

Lähde: EKP

Kuvio 2.2.14: Pankkisektorin taseen kehityksen päätrendit: varainhankinta

(1) Pois lukien saatavat rahalaitoksilta, valtiolta ja Suomen ulkopuolella olevilta.

Lähde: EKP

vakaus ei ole vaarassa. Pankkien pääomapohja on vahva. Kesäkuussa 2015 keskimääräinen vakavaraisuussuhdeluku oli 19,3 prosenttia. Tier 1 -instrumentit muodostavat pääosan pääomasta (taulukko 1). Pankkien omaisuuserien keskimääräinen laatu on erittäin korkea verrattuna muihin EU-maihin. Järjestämättömien lainojen keskimääräinen osuus oli 1,3 prosenttia ja varauksilla katettujen järjestämättömien lainojen osuus oli 36 prosenttia, mikä on alle euroalueen keskiarvon (43 prosenttia). Pankkisektorin kannattavuus on myös hyvä. Vuonna 2014 sekä oman pääoman tuotto (9,1 prosenttia) että kokonaispääoman tuotto (0,4 prosenttia) ylittivät selvästi euroalueen keskiarvot (ROE 2,3 prosenttia ja ROA 0,1 prosenttia). Vuoden 2015 alkupuolen tulokset vahvistavat positiivisen kannattavuustrendin.

Suomen pankkimarkkinoiden keskittyminen aiheuttaa erityisiä riskejä. Muiden rahoituslaitosten kuin rahalaitosten lainasalkun perusteella kolme suurinta pankkia kattaa 72,8 prosenttia markkinoista. Kaksi tähän ryhmään kuuluvaa pankkia (Nordea ja Danske Bank) toimivat myös muilla pohjoismaisilla markkinoilla. Näin ollen Ruotsin pankkijärjestelmän rahoitusongelmat, jotka johtuisivat esimerkiksi maailmanlaajusten rahoitusmarkkinoiden jännitteistä tai Ruotsin asuntohintojen korjausliikkeestä, voisivat vaikuttaa kielteisesti Nordean toimintaan Suomessa. Näin ollen se voisi johtaa luottojen tarjontaedellytysten tiukkenemiseen paikallisilla markkinoilla. Suunnitelmien mukaan Nordea Suomi on tarkoitus muuttaa ruotsalaisen emopankin sivuliikkeeksi. Jos suunnitelmat toteutuvat, Finanssivalvonnan mahdollisuudet valvoa sen toimialueen suurimman rahoituslaitoksen toimintaa olisivat rajalliset. Yksityiskohtaisempi analyysi mahdollisista rahoitusalan heijastusvaikutuksista Baltian maissa ja Pohjoismaissa esitetään *Ruotsia koskevassa vuoden 2016 maaraportissa*.

Taloudellista vakautta kuvaavien indikaattoreiden mukaan pankkisektorin

Pääomamarkkinat ovat hyvin kehittyneet.

Suomen velkapaperimarkkinoiden yhteenlaskettu koko on kasvanut siten, että se oli 140 miljardia euroa vuonna 2008 ja 235 miljardia euroa vuonna 2014 (115 prosenttia suhteessa BKT:hen). Pankit ja valtio ovat suurimmat liikkeeseenlaskijat. Kummankin liikkeessä olevien joukkovelkakirjojen arvo vastaa noin 50:tä prosenttia suhteessa BKT:hen. Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten markkinalähtöinen velkarahoitus on lisääntynyt, ja se nousi 36 miljardiin euroon eli 18 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2014 (kun se oli 10 prosenttia vuonna 2008). Suomen arvopaperimarkkinat ovat euroalueen keskiarvoa laajemmat. Pörssinoteerattujen yritysten kokonaispääomitus oli yli 186 miljardia euroa vuonna 2014 eli yli 90 prosenttia suhteessa BKT:hen. Rahoitusalan ulkopuoliset yritykset ovat pääasiallisia liikkeeseenlaskijoita. Markkinainfrastruktuuri vastaa täysin OMX-Nasdaq-ryhmää.

osakepääomasijoitukset (vähemmistöosuudet), investointilainat, pääomalainat ja muut välirahoitusmuodot sekä takaukset.

Suomalaisten yritysten kasvua, innovaatioita ja vientiä tukemassa on joukko julkisia yhteisöjä, jotka täydentävät yksityisiä luottolaitoksia.

Yritykset voivat hakea Finnveralta lainaa esimerkiksi koneisiin, laitteisiin tai rakennuksiin tehtäviin investointeihin tai rahoittamaan käyttöpääomatarpeita ja yrityksen uudelleenjärjestelyä. Finnvera jakaa riskin muiden rahoittajien kanssa eikä toimi ainoana sijoittajana. Finnvera voi myös myöntää i) takauksia yritysten auttamiseksi niiden rahoitustarpeiden täyttämiseksi ja ii) vientitakuuta (vientiyritykselle myönnetty vakuutus, jolla katetaan vientikauppaan liittyvät luottoriskit).

Tekesin myöntämä innovaatorahoitus antaa yrityksille mahdollisuuden kasvaa nopeammin ja kehittää uusia tuotteita. Tekes keskittyy erityisesti pk-yrityksiin, jotka hakevat kasvua kansainvälistymisestä. Se tukee muun muassa yritysten tutkimushankkeita ja tuotekehitystä. Tekes tarjoaa rahoitusta myös uusille innovatiivisille kasvuyrityksille. Suomen Teollisuussijoitus sijoittaa lupaavimpiin suomalaisiin kasvu- ja kansainvälistymisvaiheessa oleviin yrityksiin. Sen sijoitukset tehdään samoin ehdoin kuin yksityisetkin. Finnfund tarjoaa pitkäaikaista rahoitusta suomalaisille yrityksille ja niiden kumppaneille hankkeiden toteuttamiseen ja laajentamiseen kehittyvissä maissa. Rahoitusvälineisiin kuuluvat

2.3. MAKROTALouden EPÄTASAPAINOA KOSKEVAAN MENETTELYYN LIITTYVÄ ARVIOINTITaulUKKO – SuOMI

Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvässä arviointitaulukossa esitetään tiivistetysti maaraortin perusteellisen tarkastelun tärkeimmät havainnot. Siinä keskitytään makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn kannalta merkityksellisiin epätasapaino- ja sopeutusksymyksiin. ^(*)

Taulukko 2.3.1: Makrotalouden epätasapainoa koskevaan menettelyyn liittyvä arviointitaulukko – Suomi

	Haasteen vakavuus	Kehitys ja näkymät	Politiikkatoimet
Kilpailukyky	<p>Suomen tavarakaupan vientimarkkinaosuudet laskivat yhteensä 24,3 prosenttia vuosien 2009 ja 2014 välisenä aikana. Lasku oli erityisen suurta vuosina 2009–2010, jolloin Nokian matkapuhelinyksikön toiminta loppui. Samanaikaisesti vaihtotase muuttui ylijäämäisestä hieman alijäämäiseksi vuonna 2011 seurauksena kauppataseen heikkenemisestä.</p> <p>Vuonna 2014 vientimarkkinaosuudet supistuivat 2,2 prosenttia, koska Suomen palvelusektori kärsi Venäjän taantumasta.</p> <p>Vuosina 2008–2013 Suomen taloudessa koettiin nimellisten ja reaalisten yksikkötyökustannusten nopea nousu. Nousu oli seurausta tuottavuuden merkittävästä heikkenemisestä varsinkin avoimella sektorilla ja palkankorotuksista, jotka ylittivät selvästi työn tuottavuuden kehityksen. Tämän seurauksena Suomi menetti kilpailukykyä verrattuna vertaistalouksiin.</p> <p>Kustannuskilpailukyyn heikkenemisen lisäksi Suomi on kärsinyt alakohtaisesta ja viime aikoina myös maantieteellisestä erikoistumisestaan. Vientimenestys perustui suurelta osin metsäteollisuuteen ja Nokian matkapuhelinliiketoimintaan, jotka kärsivät rakenteellisesta taantumasta viime vuosikymmenen ajan.</p> <p>Tuotteiden laatua kuvaavat indikaattorit ovat alkaneet elpymään elektroniikka-alan aiheuttaman laskun jälkeen. Kaiken kaikkiaan Suomi tuottaa keskimäärin korkealaatuisia tuotteita ja on tältä osin lähellä vertaistalouksia.</p>	<p>Kaiken kaikkiaan vientimarkkinaosuuden nopea supistuminen on pysähtynyt ja joillakin aloilla tilanne on parantunut vuosina 2013–2014. Tämän vakautumisen ja laskevien tuontihintojen ansiosta kauppatase ja vaihtotase kääntyivät jälleen ylijäämäisiksi vuoden 2015 aikana.</p> <p>Komission talven talousennusteen mukaan tämän kehityksen odotetaan jatkuvan vuosina 2016–2017, ja vaihtotase nousee vähitellen 0,7 prosenttiin.</p> <p>Vuoden 2013 lopulla sovitun keskitetyn palkkaratkaisun seurauksena palkankorotukset olivat vuosina 2014–2015 huomattavasti aikaisempaa pienempiä. Vertaistalouksiin verrattuna nimelliset yksikkötyökustannukset ovat alkaneet vähitellen paranemaan. Nimellisten yksikkötyökustannusten kasvu suljetulla sektorilla muodostaa kuitenkin edelleen haasteen, koska niiden kasvu jatkuu lähes samaan tahtiin kuin ennen kriisiä.</p> <p>Komission talven talousennusteen mukaan palkkainflaatio pysyy maltillisena tulevina vuosina.</p> <p>Vuosina 2013–2014 alku-peräinen markkinaerikoistuminen ei suosinut Suomen vientiä, mutta Suomen kilpailukyky kymmenessä tärkeimmässä vientikohteessa kuitenkin parani.</p>	<p>Suomen hallitus on käynnistänyt koordinoitun Team Finland -hankkeen. Se kokoaa yhteen toimenpiteet, joilla on tuettu vientiyrityksiä ja suoria ulkomaisia sijoituksia vuodesta 2011 alkaen. Näitä toimenpiteitä on tarkoitus jatkaa. Niillä markkinoidaan Suomea sijoituskohteena ja suomalaisia vientituotteita, ja edistetään suomalaisten yritysten kansainvälistymistä.</p> <p>Kesäkuussa 2015 työmarkkinaosapuolet sopivat jatkavansa palkkamalltia siten, että sopimuspalkat kasvavat noin 0,5 prosenttia vuonna 2016.</p> <p>Hallitus on asettanut tavoitteeksi kustannuskilpailukyyn parantamisen 15 prosentilla. Osana tätä tavoitetta hallitus pyrkii leikkaamaan palkkakustannuksia 5 prosenttia vuodesta 2017, jolloin nykyinen palkkasopimus umpeutuu.</p> <p>Lisäksi hallitus ja työmarkkinaosapuolet keskustelevat muista keinoista parantaa kustannuskilpailukykyä, esimerkiksi työmarkkinoita koskevien rakenneuudistusten ja jatkuvan palkkamallin avulla. Hallituksen tavoitteena on muun muassa lisätä paikallisen sopimisen merkitystä työmarkkinoilla.</p> <p>Hallitus on ilmoittanut biotalouden ja puhtaisten ratkaisujen sekä digitalisaation alan kärkihankkeista, joilla yrityksiä tuetaan uusien tuotteiden ja kilpailuettujen kehittämisessä näillä aloilla. Vaikka julkisia T&K-menoja on leikattu jonkin verran, Suomi on edelleen yksi suurimmista T&K-investoijista EU:ssa.</p>

(jatkuu seuraavalla sivulla)

Taulukko (jatkoa)

Yksityisen sektorin velka	Yksityisen sektorin velka (pois luettuna rahoitusalan yritykset) kasvoi hieman eli 150 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2014. Tämä ylittää EU-28:n keskiarvon (142,1 prosenttia). Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten osuus siitä on suurin (84,5 prosenttiyksikköä), ja loput on kotitalouksien velkaa.	Kotitalouksien asuntolainakannan kasvu on hidastunut viime vuosina, ja asuntolainojen suhde BKT:hen on pysynyt lähes muuttumattomana vuodesta 2013. Kotitalouksien velkaantuminen kasvaa tällä hetkellä nykyisen rakennuskannan peruskorjaukseen liittyvän asunto-osakeyhtiöiden velkaantumisen kasvun vuoksi.	Vähentääkseen omistusasumisen houkuttelevuutta hallitus jatkaa asuntolainojen korkojen verovähennysoikeuden asteittaista poistamista.
	Kotitalouksien velan nykyinen taso kertyi finanssikriisiä edeltävinä vuosina, kun velan suhde BKT:hen nousi pääasiassa asuntolainakannan kasvun vuoksi.	Korkeasta velkaantumisasteesta ja heikosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta kotitalouksien velanhoitokyky on pysynyt hyvänä. Viimeisin (vuoden 2015 kolmas neljännes) järjestämättömien lainojen osuus oli 1,4 prosenttia, mikä on alhaisempi kuin vuosi sitten.	Suurella osalla lainoista on kiinteä kuukausimaksu ja vaihtuva korko. Näin ollen koron nostaminen ei vaikuttaisi kuukausimaksuun, vaan pidentäisi laina-aikaa. Tämä piirre pienentää korkojen noususta kotitalouksille aiheutuvia riskejä.
	Asuntomarkkinoilla asuntojen hinnat lähentyvät hiljalleen pitkän aikavälin keskiarvoja sekä tarkasteltaessa hinnan suhdetta palkkaan että hinnan suhdetta vuokraan.	Asuntojen hintojen arvioidaan olevan pitkälti linjassa niihin vaikuttavien perustekijöiden kanssa. Koska taloudellisen tilanteen odotetaan vähitellen kohenevan vuosina 2016–2017, asuntojen hintojen ei odoteta laskevan.	Asuntolainojen enimmäisluototusaste tulee voimaan 1. heinäkuuta 2016. Tämän odotetaan johtavan varovaisempiin lainapäätöksiin, mutta ei merkittävään lainanannon vähentymiseen.
	Yritysten hallussa olevat rahoitusvarat ovat suuremmat kuin lainojen ja velkapapereiden summa. Yritysten rahoituksensaantimahdollisuudet ovat edelleen hyvät.	Yritysten taseissa näkyy laskeva velkaantumisaste. Velan suhde rahoitusvaroihin on pysynyt vakaana viimeisen vuosikymmenen ajan.	Rahoitusalan ulkopuolisten yritysten velkaantuneisuuden alentamiseksi ei ole erityistä toimintapolitiikkaa.

Perusteellisen tarkastelun päätelmät

- Suomi menetti kilpailukykyään seurauksena keskeisten alojen ja yritysten rakenteellisesta taantumasta sekä tuottavuuden kasvua nopeammasta palkkojen noususta. Tämä on johtanut vaihtotaseen voimakkaaseen heikkenemiseen. Yksityinen velka on suuri ja kasvaa hitaasti, mikä voi aiheuttaa haavoittuvuutta. Rahoitussektori on kuitenkin vakaa.
- Kustannuskilpailukyky on alkanut vähitellen parantua, ja vientimarkkinaosuuksien menettäminen on hidastunut. Vaihtotase on kääntynyt ylijäämäiseksi vuonna 2015. Kotitalouksien ja yritysten velkaantuneisuus on melko vakaata eikä yksityissektorilla ole painetta velan vähentämiseen.
- Työmarkkinaosapuolet ovat sopineet maltillisista palkankorotuksista, ja parhaillaan neuvotellaan toimenpiteistä palkkakustannusten alentamiseksi entisestään. On käynnistetty hankkeita korkean teknologian alojen kasvun piristämiseksi. Suomalaisen yritysten viennin helpottamiseksi on julkisia rahoitusvälineitä. Viimeaikaiset asuntolainoihin kohdistetut toimenpiteet saattavat rajoittaa kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvua.

(*) Ensimmäisessä sarakkeessa esitetään yhteenveto haasteen "vakavuutta" koskevista kysymyksistä. Tarkoituksena on kuvata, kuinka vakavasta epätasapainosta on kyse. Toisessa sarakkeessa esitetään epätasapainon "kehitystä ja näkyviä" koskevat havainnot. Kolmannessa sarakkeessa esitetään viimeaikaiset ja suunnitellut politiikkatoimet.

Havainnot esitetään epätasapainon aiheuttajaa ja sopeutuskestymystä kohden. Arviointitaulukon viimeisessä kolmessa kappaleessa esitetään yhteenveto kokonaismuutoksista siten, että tarkastellaan niiden vakavuutta, kehitystä ja näkyviä sekä politiikkatoimia.

Lähde: Euroopan komissio

3. MUITA RAKENTEELLISIA NÄKÖKOHTIA

Jaksossa 2 tarkasteltujen makrotalouden epätasapainoa ja sopeutusta koskevia kysymysten lisäksi tässä jaksossa analysoidaan Suomen rakenteellisia makrotaloudellisia ja sosiaalisia haasteita. Tässä jaksossa keskitytään vuoden 2015 maakohtaisissa suosituksissa käsiteltyihin politiikan aloihin ja analysoidaan erityisesti julkiseen talouteen, hallintouudistuksiin, työmarkkinoihin sekä sosiaalipolitiikkaan ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi tarkastellaan kilpailua suljetulla sektorilla ja liiketoimintaympäristöä.

3.1 VEROJÄRJESTELMÄ JA JULKISEN TALOUDEN KESTÄVYYS

Verotus

Suomen yleinen verotuksen taso on korkea verrattuna muihin euroalueen maihin. Verorasitus on noin 44 prosenttia suhteessa BKT:hen, ja se on kasvanut tasaisesti vuodesta 2008. Hallitus on tehnyt muutoksia verojärjestelmään jatkamalla edeltävän hallituksen toteuttamia uudistuksia. Sen lisäksi, että eräät näistä toimenpiteistä vaikuttavat tuloihin myönteisesti, niiden odotetaan edistävän siirtymistä työn verottamisesta muihin veropohjiin, jotka tukevat paremmin kasvua.

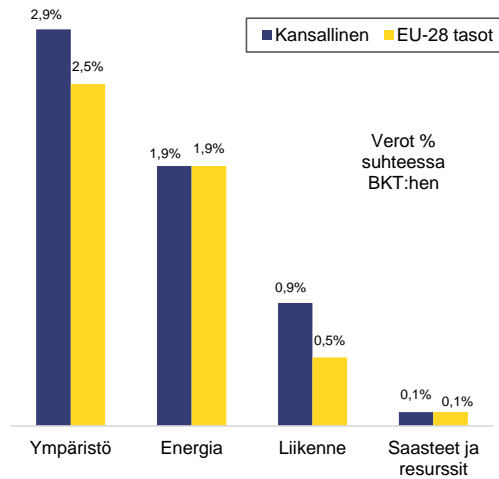
Nämä muutokset lisäävät vuodesta 2016 alkaen edelleen tuloverojärjestelmän progressiivisuutta ja siirtävät verotuksen painopistettä välillisiin veroihin. Suomessa työhön kohdistuu melko suuri verorasitus. Viimeaikaiset muutokset luonnollisten henkilöiden tuloveroon ovat kuitenkin pienentäneet matala- ja keskipalkkaisten verorasitusta. Kahden ylimmän tuloveroluokan yhdistäminen on lisännyt edelleen verojärjestelmän progressiivisuutta. Tietyn raja-arvon ylittävästä pääomatulosta kannettavaa veroa on myös korotettu hieman. Luonnollisten henkilöiden tuloverotuksen muutoksista vuonna 2016 johtuvien verotulojen menetyksen on arvioitu olevan 370 miljoonaa euroa (0,2 prosenttia suhteessa BKT:hen). Valtion verotuloja lisäävät toimenpiteet ovat 310 miljoonaa euroa⁽³³⁾ (0,2 prosenttia suhteessa BKT:hen) (pääasiassa välillisten verojen korotuksia). Työmarkkinaosapuolet ovat lisäksi sopineet työttömyysvakuutusmaksujen korottamisesta ja paikallisviranomaiset korottavat kunnallisveroja.

Suomella on monen muun EU:n jäsenvaltion tapaan varaa tehostaa välillistä verotusta. Erityisesti elintarvikkeisiin sovelletun alennetun arvonlisäverokannan alentaminen edelleen vuoden 2009 loppupuolella on syventänyt arvonlisäverovajetta (eli alennetun verokannan tai poikkeuksen vuoksi menetetyt tulot verrattuna yleiseen arvonlisäverokantaan). Alennettujen arvonlisäverokantojen ja valinnaisten poikkeusten käytön rajoittaminen voisi lisätä alv-järjestelmän tehokkuutta ja tuoda valtiolle lisätuloja.

Kiinteistöverotuksen muutokset ja asuntolainojen korkovähennysoikeuden lisärajoitukset edistävät meneillään olevaa verotuksen painopisteen siirtymistä kohti kiinteistöverotusta. Juoksevan kiinteistöveron katsotaan olevan yksi kasvua parhaiten edistäviä ja vähiten vääristäviä veroja. Suomen kiinteistöverotulot ovat EU:n keskiarvoa alhaisemmat. Näin ollen toimenpiteet kiinteistöverojen korottamiseksi vuodesta 2016 alkaen ovat oikeansuuntaisia. Lisäksi luonnollisten henkilöiden tuloverotuksessa vähennyskelpoista osuutta asuntolainojen koroista on vähennetty asteittain. Vähennysoikeus oli 85 prosenttia vuonna 2012, se on 55 prosenttia vuonna 2016 ja sitä leikataan edelleen 25 prosenttiin vuoteen 2019 mennessä. Tämän toimenpiteen odotetaan vähentävän velanoton suosimista asuntoverotuksessa.

⁽³³⁾ Lähde: Hallituksen esitykset HE 31/2015 ja HE 30/2015, vuoden 2016 talousarvio. Päätös suunnata lisää yhteisöverotuloja valtion talousarvioon ei sisälly tähän, eikä se aiheuta veronmaksajia koskevia muutoksia.

Kuvio 3.1.1: Ympäristöverot Suomessa ja EU:ssa

Lähde: Euroopan komissio

Yleisesti ottaen ympäristöverojen osuus verotuloista on kasvanut ja koostumus muuttunut. Hallitus on korottanut edelleen tiettyjä ympäristöveroja, erityisesti lämmitys-, voimalaitos- ja työkonepolttoaineiden hiilidioksidiveroa ja jäteveroa. Vuonna 2014 Suomen ympäristöverotulot ylittivät EU:n keskiarvon, joka oli 2,5 prosenttia suhteessa BKT:hen (kuvio 3.1.1).

Muita ympäristöveroja on alennettu. Suomi palauttaa (tulee voimaan vuodesta 2017) kaivosteollisuudelle myönnettävät veronalennukset, jotka poistettiin vuonna 2015. Vuotuista ajoneuvoveroa on korotettu, vaikka autoverotusta kevennetään neljässä vaiheessa vuoteen 2019 mennessä. Alennukset koskevat erityisesti pienipäästöisiä autoja ja tarkoituksena on vaikuttaa kuluttajakäyttäytymiseen uusien autojen ostettaessa.

Ympäristön kannalta haitallisten tukien tarkistaminen voisi kuitenkin tarjota Suomelle keinoja saavuttaa paremmin ympäristötavoitteensa ja parantaa julkisen talouden rahoitusasemaa. Ympäristöministeriön julkaiseman (ja yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa valmistellun) selvityksen mukaan ympäristön kannalta haitallisten tukien – kuten tiettyihin

teollisuustoimintoihin ja polttoaineisiin sovelletut verovapautukset ja alennetut verokannat – määrä oli 3 miljardia euroa vuonna 2014.

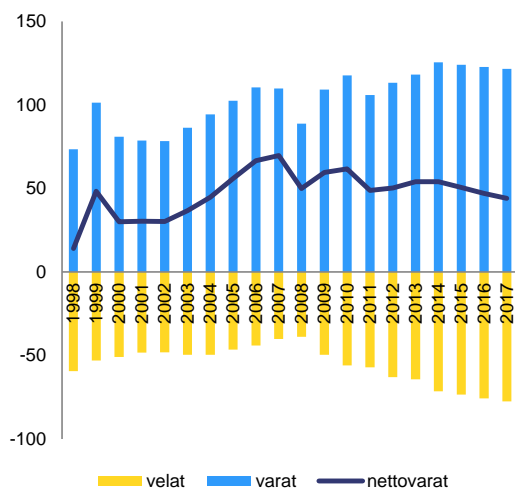
Velkakestävyys

Julkisen talouden sulautettu bruttovelka suhteessa BKT:hen oli 59,3 prosenttia vuoden 2014 lopussa. Komission talven 2016 talousennusteen perusteella bruttovelan odotetaan saavuttavan 62,7 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015. Sen odotetaan nousevan 66,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2017.

Velkakestävyyttä koskevan analyysin perusteella kestävyysriski on suuri keskipitkällä aikavälillä. Lyhyellä aikavälillä (vuoden kuluessa) Suomeen ei näytä kohdistuvan julkisen talouden rahoituspaineen riskejä. Kestävyysaasteita on kuitenkin keskipitkällä aikavälillä. Velkakestävyyttä koskevan analyysin perusteella – jos taloudellinen tilanne säilyy normaalina ja finanssipolitiikan viritys pysyy muuttumattomana vuoden 2017 jälkeen, joka on viimeinen komission ennusteeseen sisältyvä vuosi (kuten finanssipolitiikan jatkumiseen muuttumattomana pohjautuvassa perusskenaariossa) – julkinen velka kasvaa hieman eli 67,9 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2020 ennen kuin se nousee vähitellen 78,5 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2026. Näin ollen muuttumattomalla finanssipolitiikalla ei pystyittäisi kompensoimaan väestön ikääntymisestä aiheutuvia kustannuksia eikä korkojen ja kasvuvauhdin negatiivisen erotuksen (lumipalloeefekti) vaikutusta ennusteen kattaman kauden loppua kohden. Negatiivisilla häiriöillä nimelliskasvuun (jotka johtuvat kokonaistuotantoon tai inflaatioon vaikuttavista häiriöistä) ja korkoihin olisi tuntuva vaikutus velkasuhteeseen. Jos edellytetty lähentyminen kohti keskipitkän aikavälin tavoitteen mukaista rakenteellista rahoitusasemaa saavutettaisiin, Suomen julkinen velka supistuisi alle 55 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2026. Tämä edellyttäisi kuitenkin 1,3 prosenttiyksikköä suurempaa keskimääräistä rakenteellista perusjäämää kuin tällä hetkellä ennustetaan vuodeksi 2017. Kun otetaan huomioon eri ennusteskenaariot ja niiden keskeiset tulokset, Suomen velkakestävyys näyttää kohdistuvan yleisesti ottaen suuri riski keskipitkällä aikavälillä.

Pitkällä aikavälillä Suomen julkisen talouden kestävyteen kohdistuu keskiuuri riski. Tämä ilmenee pitkän aikavälin kestävyysvajeesta eli edellytetystä julkisen talouden sopeutuksesta, joka on 4,2 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen. Tämä edellyttää, että rakenteellista perusjäämää koskeva ennuste vuodeksi 2017 (alijäämä on 0,7 prosenttia suhteessa BKT:hen) säilyy sen jälkeenkin. Ennusteissa ei oteta huomioon marraskuussa 2015 säädetyin eläkeuudistuksen vaikutuksia, joiden odotetaan rajoittavan eläkemenojen kasvua tulevina vuosina.

Kuvio 3.1.2: **Julkisyhteisöjen nettovarot**

Lähde: OECD Economic Outlook nro 98 -tietokanta

Suomen julkisyhteisöt keräävät rahoitusvaroja samaan aikaan velan kanssa. Julkisyhteisöjen sektoriin kuuluva työeläkejärjestelmä on osittain ennakkoon rahastoiva ja ylijäämäinen. Vuonna 2013 ylijäämä oli 1,9 prosenttia ja vuonna 2014 1,4 prosenttia suhteessa BKT:hen. Alustavassa talousarviosuunnitelmassa ylijäämän ennustetaan vuonna 2015 supistuvan 0,5 prosenttiin ja vuonna 2016 kasvavan 0,8 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Ylijäämä sisällytetään julkisen talouden rahoitusasemaan, mutta sitä ei käytetä julkisen velan maksamiseen. Eläkerahastot näkyvät varojen nettokertymänä velkakannan korjauserässä. Julkisyhteisöjen nettorahoitusvarojen ennustetaan olevan 51,0 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015, kun ne vuonna 2014 olivat 54,7 prosenttia suhteessa BKT:hen⁽³⁴⁾. OECD ennustaa

⁽³⁴⁾ OECD Economic Outlook nro 98, liite, taulukko 33.

nettovarojen olevan vuoden 2016 loppuun mennessä 47,2 prosenttia suhteessa BKT:hen. Suomen nettorahoitusasema on OECD-maiden parhaimpia.

Vuonna 2014 julkisyhteisöjen antamien takausten määrä oli Suomessa 17,4 prosenttia suhteessa BKT:hen. Rahoitussektoriin liittyviä takauksia oli 0,9 prosenttia suhteessa BKT:hen. Valtaosa takauksista (12 prosenttia suhteessa BKT:hen) on myönnetty laajalle joukolla rahoitusalan ulkopuolisia yrityksiä. Toistaiseksi takausten perusteella on suoritettu suhteellisen vähän maksuja, mutta ne ovat kuitenkin haavoittuvuustekijä julkisen talouden kannalta.

Julkisen talouden kehys

Julkisen talouden kehys ohjaa finanssipolitiikkaa sovitujen kansallisten, EU-tason ja euroalueen periaatteiden mukaisesti. Julkisen talouden kehys on sidottu monivuotisiin menokehyksiin. Kehys kytkeytyy vaalikausiin, ja kokemus on osoittanut, että hallitus noudattaa sääntöjä. Hallituskauden alussa hallituksen finanssipolitiikan perusteella vahvistetaan neljän vuoden menokehykset. Vuoden 2015 julkisen talouden suunnitelmassa esiteltiin uusi työkalu, jolla valtionhallinto voi seurata julkista taloutta. Julkisen talouden suunnitelmassa pyritään ottamaan huomioon mahdolliset julkisyhteisöjen alasektoreiden väliset heijastusvaikutukset. Julkisen talouden suunnitelma sisältää myös vakausohjelman vakiotaulukot. Tämän jälkeen hallitus päivittää joka kevät valtiontalouden menokehykset jäljellä olevalle vaalikaudelle ja vahvistaa monivuotisen määrärahakehysten. Vuodesta 2015 alkaen valtionhallinto asettaa myös paikallisviranomaisien ja sosiaaliturvarahastojen alasektoreiden alijäämätavoitteet.

Menokehyspäätökset tehdään vuosittain maaliskuun lopulla. Niissä asetetaan vuotuiset rajat valtion menoille seuraaviksi neljäksi vuodeksi. Lainsäädännössä ei kuitenkaan edellytetä (nimellistä) budjettitasapainoa eikä rajoiteta vuotuisia alijäämiä. Tavoitteena on hillitä julkisia menoja, mutta samalla pyritään kuitenkin säilyttämään tarpeeksi joustavuutta, jotta taloudellisen ympäristön muutoksiin voidaan vastata. Kehykseen sisältyy automaattisia vakauttajia, sillä jotkin menot, kuten työttömyysmenot tai korkomaksut, eivät kuulu

kehyyksen soveltamisalaan. Joustavuutta reagoida kuluvan vuoden aikana esiin tuleviin haasteisiin näyttää kuitenkin olevan vain vähän. Perinteisesti tapana ei ole myöskään ollut lisätä tuloja tai leikata menoja, jos taloustilanne osoittautuu ennustettua heikommaksi.

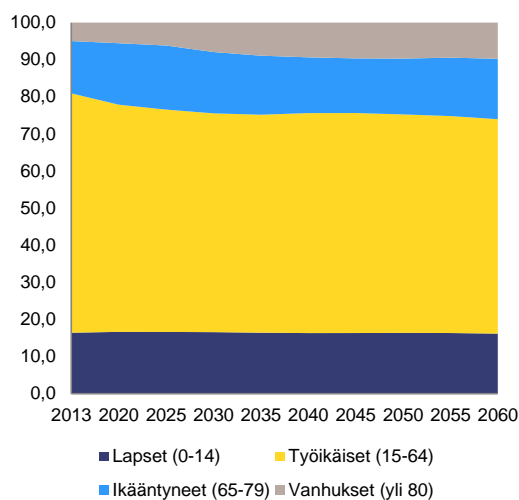
Valtiontalouden tarkastusvirastolle on annettu finanssipoliittiselle neuvostolle kuuluvat tehtävät, kun taas valtiovarainministeriö vastaa edelleen ennusteista. Valtiontalouden tarkastusvirasto seuraa finanssipoliittisten sääntöjen täytäntöönpanoa ja erityisesti julkisen talouden keskipitkän aikavälin tavoitteen noudattamista. Se ei kuitenkaan arvioi vakausohjelman taustalla olevia makrotalouden ennusteita tai vuotuista talousarvioesitystä. Talousarvion valmistelee valtiovarainministeriön kansantalousosasto. Eduskunta antoi 27. tammikuuta 2015 lain, jolla pyritään varmistamaan valtiovarainministeriön ennustetoiminnan riippumattomuus. Suomi on ainoa euroalueen jäsenvaltio, joka on nimennyt valtiovarainministeriön osaston two-pack-asetuksissa tarkoitetuksi riippumattoman ennusteen laatijaksi.

3.2. ELÄKE-, TERVEYDENHUOLTO- JA PITKÄAIKAISHOITOJÄRJESTELMÄT

Väestörakenteen negatiivisen kehityksen vuoksi eläke-, terveydenhuolto- ja pitkäaikaishoitomenojen odotetaan kasvavan nopeasti tulevina vuosina. Vuosina 2013–2030 työikäisen väestön osuus supistuu 64,5 prosentista 59,0 prosenttiin (kuvio 3.2.1). Eläke-, terveydenhuolto- ja pitkäaikaishoitomenojen puolestaan odotetaan kasvavan 26,9 prosenttiin suhteessa BKT:hen (kuvio 3.2.2).

Hallitus on tämän vuoksi hyväksynyt eläkeuudistuksen ja sopinut merkittävistä muutoksista sosiaaliturva- ja terveydenhuoltojärjestelmään. Uusi eläkejärjestelmä tulee voimaan vuonna 2017. Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistuksella, joka muuttaa myös hallintojärjestelmää, on laaja poliittinen kannatus, ja tavoitteena on panna se täytäntöön vuodesta 2019 alkaen.

Kuvio 3.2.1: Työikäisen väestön muutos

Lähde: Ikääntymisraportti 2015, perusskenaario

Eläkeuudistuksella eläkeikä kytetään elinajanodotteeseen, ja sillä pyritään edistämään pidempiä työuria. Uudistus perustuu työmarkkinaosapuolten ja valtionhallinnon väliseen kolmikantasopimukseen. Sen tavoitteena on pidentää työuria toimenpideyhdistelmällä, jolla rajoitetaan varhaiseläkkeelle siirtymistä, tarjotaan vahvempia taloudellisia kannustimia (tai pidäkkeitä) ja lisätään tietoisuutta asiasta. Vähimmäiseläkkeellesiirtymisikä nostetaan asteittain 63 vuodesta 65 vuoteen. Uudistuksen

toteuttamista on syytä seurata, erityisesti eläkesääntöjen paremman tuntemisen vaikutusta eläkkeellesiirtymiskäyttäytymiseen. Jos uudistuksella onnistutaan muuttamaan eläkkeellesiirtymismalleja, sillä voidaan pitkällä aikavälillä varmistaa julkisen talouden kestävyys ja täyttää edelleen riittävällä tavalla eläkeläisten tarpeet.

Kansalliset viranomaiset odottavat uudistuksen parantavan julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä noin 1 prosentin suhteessa BKT:hen, lykkäävän työmarkkinoilta poistumista ja lisäävän ikääntyneiden työllisyyttä⁽³⁵⁾. Vaikutusten odotetaan näkyvän vähitellen vuodesta 2017 eteenpäin. Uudistuksessa ei puututa lähellä eläkeikää olevien työntekijöiden laajennettuihin ansiosidonnaisiin työttömyysetuuksiin (ns. työttömyysputki, jakso 3.3). Tämä voi rajoittaa myönteisiä vaikutuksia työvoiman tarjontaan, kun ikääntyneet työttömät ovat oikeutettuja työttömyysetuuksiin eläkeiän saavuttamiseen asti.

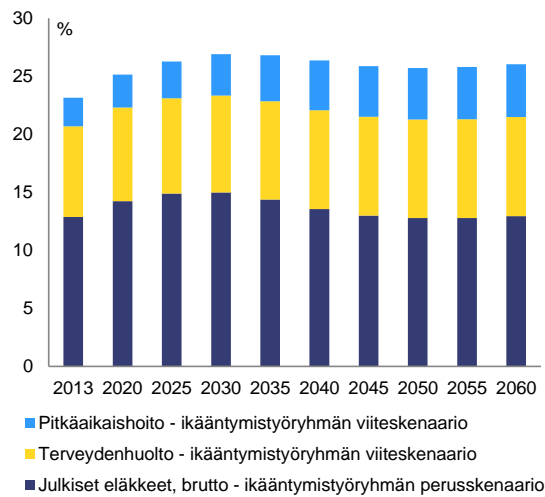
Huomattavista julkisista terveydenhuoltomenoista huolimatta palvelujen saatavuudessa on jonkin verran eroja. Suomessa terveydenhuoltopalvelujen tarjoamisesta vastaavat kunnat, jotka kuluttavat sosiaali- ja terveystalouteen noin 10 prosenttia suhteessa BKT:hen. Sosiaali- ja terveystalouden saatavuudessa saattaa olla jonkin verran eroja, sillä kuntien kyky tarjota niitä vaihtelee. Ilman suunniteltua uudistusta reaalisten menojen odotetaan kasvavan noin 2,4 prosenttia vuodessa.

Terveydenhuoltojärjestelmä on laadukas, mutta jonot palveluihin voivat toisinaan olla pitkähköjä. Terveydenhuollon saannin tyydyttämätön tarve on EU:n keskitasoa, mutta odotusajat (erityisesti elektiiiviseen kirurgiaan) ovat huomattavasti EU:n keskiarvoa pidemmät. Yli 4 prosenttia suomalaisista ilmoitti, ettei terveydenhuollon saantitarvetta täytetty odotusaikojen vuoksi vuonna 2013.⁽³⁶⁾ Sitä vastoin Suomi on yksi jäsenvaltioista, joissa terveydenhuollon saantitarve jää harvimminkin tyydyttämättä kustannusten tai etäisyyksien vuoksi.

⁽³⁵⁾ Vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksia koskeva arviointi, Eläketurvakeskus, 2015.

⁽³⁶⁾ OECD Health at a Glance 2015.

Kuvio 3.2.2: Ikääntymiseen liittyvien menojen muutos

Lähde: Ikääntymisraportti 2015

Vuosia kestäneen hitaan edistymisen jälkeen koalitiopuolueet sopivat marraskuussa 2015 sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen pääkohdista. Julkishallinnon rakennetta on tarkoitus uudistaa kolmiportaisen mallin mukaiseksi vuodesta 2019 alkaen ja samalla korvataan nykyinen kaksiportainen järjestelmä. Näin perustetaan uusi julkisen hallinnon taso, sillä maa jaetaan 18 itsehallintoalueeseen. Näille alueille annetaan poliittinen toimivalta, tehtäviä ja mahdollisesti oikeus kantaa veroja tulevaisuudessa. Päätösvalta on tarkoitus antaa maakuntavaltuustoille, joiden jäsenet valitaan alueellisilla vaaleilla. Sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäksi itsehallintoalueille kootaan tiettyjä muita tehtäviä. Niitä ovat pelastustoimen tehtävät, ELY-keskusten tehtävät ja mahdollisesti ympäristöterveydenhuolto. Nykyisin noin 200 kuntaa ja kuntayhtymää vastaa näiden palvelujen tarjoamisesta.

Hallitus aikoo monipuolistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoamista ja lisätä asiakkaiden valinnanvapautta. Itsehallintoalueet voivat tarjota itse palvelut tai ulkoistaa niiden tarjoamisen. Suunnitelmien mukaan palvelujen laatua ja kustannuksia koskevat tiedot julkaistaan. Tarkoitus on vahvistaa säännöksiä, joilla varmistetaan, että pk-yritykset voivat myös kilpailla palvelusopimuksista. Nykyistä monikanavaista rahoitusta yksinkertaistetaan ja asiakkaat saavat valita vapaammin julkisen,

yksityisen tai kolmannen sektorin palvelun tarjoajan välillä. Suunnitelmien mukaan on tarkoitus perustaa yhteentoimivat tieto- ja viestintäjärjestelmät, jotka mahdollistavat itsehallintoalueiden välisen yhteistyön. Lisäksi perustetaan valtakunnallinen yhteishankintayksikkö. Uudistuksen tavoitteena on myös maksimoida tehokkuus hyödyntämällä uusinta teknologiaa terveysalan mobiilisovellusten ja sähköisten terveydenhuoltopalvelujen avulla.

Ennen kuin uudistusta koskevaa lainsäädäntöä voidaan antaa, yksityiskohtia on vielä tarkennettava. Hallituksen on päätettävä valtakunnallisten ja alueellisten erikoissairaanhoidon yksiköiden, yliopistollisten sairaaloiden ja muiden asiantuntijayksiköiden välisestä vastuunjaosta. Saavutettu poliittinen sopimus muodostaa perustan tarvittavan lainsäädännön valmistelulle. Suomen viranomaiset arvioivat, että uudistusta koskeva uusi lakiesitys voidaan antaa eduskunnalle vuoden 2016 lopulla.

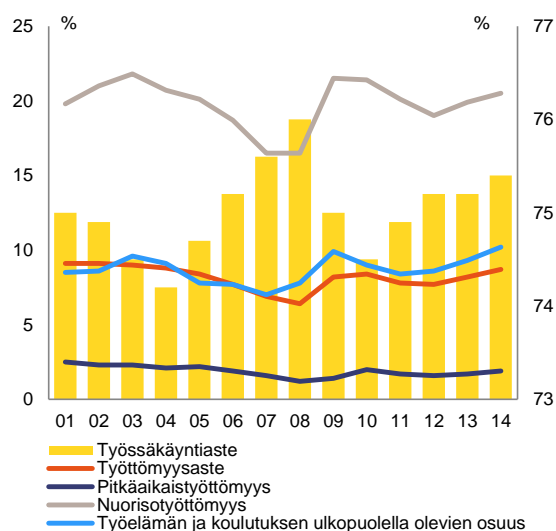
Vaikka uudistus ei tuo välittömiä säästöjä, sen avulla on mahdollista kontrolloida menojen kasvuvauhtia. Arvioidaan, että uudistuksen toteuttaminen vuonna 2019 kaventaa kestävyysvajetta 3 miljardilla eurolla vuonna 2029 ja varmistaa palvelujen yhdenvertaisen laadun ja saatavuuden koko maassa. Kansalliset viranomaiset arvioivat, että sillä rajattaisiin vuotuinen kustannusten kasvu 0,9 prosenttiin 2,4 prosentin sijaan (reaalisesti) nykyisen skenaarion mukaisesti.

Sopimus sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen pääkohdista on merkittävä edistysaskel. Sillä on tärkeä tehtävä julkisen talouden kestävyysvajeen korjaamisessa, jos ennustetut säästöt toteutuvat. Yksityiskohtia on työstettävä ennen kuin uudistus voidaan toteuttaa suunnitellusti vuodesta 2019 alkaen. Niihin sisältyy palvelujen rahoituskehys ja kannustimet itsehallintoalueille menojen rationalisointiin. Koska menot sosiaali- ja terveyspalveluihin muodostavat 10 prosenttia suhteessa BKT:hen, uudistuksella voi olla positiivinen vaikutus julkiseen talouteen. Uudistuksen laajuus ja tiukka aikataulu tarkoittavat kuitenkin, että uudistussopimuksen oikea-aikainen toteuttaminen on haasteellista.

3.3. TYÖMARKKINAT, SOSIAALIPOLITIikka, OSAAMINEN JA KOULUTUS

Työmarkkinatilanne on Suomessa heikentynyt edelleen toisin kuin lähes kaikissa muissa EU:n jäsenvaltioissa. Vuonna 2015 työllisyysaste oli 68,1 prosenttia, kun se oli 68,3 prosenttia vuonna 2014. Vuonna 2015 työttömyysaste oli 9,4 prosenttia eli 0,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2014. Työntekijäkohtainen työtuntien määrä oli noin 0,2 prosenttia pienempi vuonna 2015 kuin vuonna 2014. Vaikka luku on lähellä EU:n keskiarvoa, määrä on yksi eniten EU:ssa laskeneista. Komission talven 2016 taloussuunnitelman mukaan työttömyysasteen odotetaan pysyvän lähes muuttumattomana siten, että se on 9,4 prosenttia vuonna 2016 ja 9,3 prosenttia vuonna 2017.

Kuvio 3.3.1: Työmarkkinoiden päätrendit

Lähde: Eurostat, LFS

Työmarkkinaosapuolet parhaillaan neuvottelevat merkittävistä työmäärä- ja yksikkötyökustannusten vähentämiseen tähtäävistä toimenpiteistä ja keskitetyn sopimisen tulevaisuudesta. Hallituksen tavoitteena on parantaa huomattavasti Suomen talouden kilpailukykyä. Se tähtää tavoitteeseen vuoteen 2019 jatkuvalla palkkamallilla, tuottavuutta parantavilla toimenpiteillä ja pienentämällä yksikkötyökustannuksia kertaluonteisesti 5 prosentilla. Sopimuksen saavuttaminen on epäonnistunut useaan otteeseen, mutta työmarkkinaosapuolet jatkavat neuvotteluja siitä, miten työvoimakustannusten 5 prosentin

leikkaus voitaisiin toteuttaa. Hallitus on ilmoittanut, että jos työmarkkinaosapuolet eivät pääse sopimukseen asiasta, se ehdottaa, että julkisen sektorin lomapäiviä vähennetään, lomarahoja ja sairauspäivärahoja alennetaan ja työnantajien sosiaaliturvamaksuun leikataan. Neuvottelut ovat osoittautuneet hankaliksi. Työnantajapuoli on ilmoittanut, ettei se aio osallistua jatkossa valtakunnallisiin palkanmuodostusmekanismeihin vaan siirtyä näin alemman tason sopimuksiin. Ammattijärjestöt ovat ilmaisseet huolensa hallituksen ilmoittamista toimenpiteistä. Niiden mukaan vaikutukset kohdistuvat vahvimmin työmarkkinoilla entuudestaan heikossa asemassa oleviin ryhmiin, kuten naisiin ja tilapäistöiden tekijöihin. Ne ovat myös esittäneet epäilyjä työvoimakustannusten kertaluonteisen leikkauksen odotetuista vaikutuksista, jos palkkavaatimukset reagoivat niihin keskipitkällä aikavälillä⁽³⁷⁾. Äskettäin tehdyn kyselyn mukaan hallituksen esittämät toimenpiteet voivat johtaa työmarkkinoiden epävakautteen⁽³⁸⁾.

Hallitus etsii uusia tapoja lisätä mahdollisuuksia paikalliseen sopimiseen. Hallitusohjelma sisältää ehdotuksen, jolla mahdollistetaan suurempi jousto yritystason neuvotteluihin tietyistä kysymyksistä, joihin kuuluvat muun muassa työaikajärjestelyt ja palkkaneuvottelut. Tämä yhdistettäisiin siihen, että työntekijät osallistuisivat enemmän yrityksen päätöksentekoon. Kolmikantatyöryhmä valmistelee parhaillaan ehdotuksia lainsäädännön muuttamiseksi. Työryhmän on määrä saada työnsä valmiiksi 15. maaliskuuta 2016 mennessä. Hallitus odottaa lakiesityksiä, mutta ammattiliittojen tavoitteena on saavuttaa kollektiivinen sopimus paikallisen sopimisen kehiksestä.

Useimmat paikallista sopimista koskevat kysymykset ovat yhä avoimia. Niihin sisältyy valtakunnallisten, alakohtaisten ja paikallisten neuvottelujen välinen tasapaino. Voitaisiinkin harkita moniportaisia neuvotteluja. Esimerkiksi

⁽³⁷⁾ Economic Policy Council Report 2015, http://www.taloussuunnittelunarkkitehtuurineuvosto.fi/images/doc/economic_policy_council_report_2015.pdf.

⁽³⁸⁾ Lännen Median (kahdenkymmentä länsi- ja pohjoissuomalaisen maakuntalehden yhteisyhteisyrittäjä) toteuttama työmarkkinakysely: <http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1195013883568/artikkeli/Im+n+kysely+hallituksen+valmistelemaat+pakkolait+johtaisivat+palkkasotaan.html>.

järjestelyt, joissa keskitetysti koordinoitu kehys yhdistetään yritystason joustavuuteen, saattaisivat auttaa varmistamaan sekä makrotaloudellisen koordinoinnin ja vakauden että jonkinasteisen jouston, joka vastaisi paremmin eri teollisuudenalojen tai yritysten tuottavuudessa tapahtuviin muutoksiin⁽³⁹⁾. Paikallinen sopiminen voisi kattaa työskentelyolosuhteet ja palkat, ja kauppaan suuntautuneet teollisuudenalat voisivat sopia ennen muita toimialoja. Äkilliseen siirtymiseen kohti paikallista sopimista voi kuitenkin sisältyä myös riskejä. Palkkojen koordinointi voi vaarantua, sillä on näyttöä siitä, että keskitetty lähestymistapa on johtanut palkkamaltiltiin aikaisempina vuosina⁽⁴⁰⁾. Lisäksi työmarkkinaosapuolten tiivistä osallistumista edellytetään muutoksen onnistumiseksi⁽⁴¹⁾. Se voi myös edellyttää paikallisten sopimiselinten vahvistamista, mukaan lukien työntekijöiden, työnantajien ja heidän edustajiensa oikeuksia ja velvollisuuksia uudessa sopimisjärjestelmässä käsittelevät elimet.

Työttömyyden kasvulla on yhteys useisiin toisiinsa sidoksissa oleviin tekijöihin. Työvoiman kysyntä on vähentynyt BKT:n supistumisen myötä, sillä Suomi on menettänyt kustannuskilpailukykyään ja vientimarkkinaosuuksiaan viime vuosina (ks. perusteellista tarkastelua käsittelevä jakso). Tämä on puolestaan johtanut työttömyyden kasvuun. Meneillään oleva talouden rakennemuutosprosessi on johtanut uusiin työpaikkojen menetyksiin. Koska työttömiksi jääneiden osaamisprofiili ei välttämättä vastaa kasvavilla aloilla ja yrityksissä kysyttävää osaamista, syntyy osaamisen kohtaanto-ongelmia. Ne vaikeuttavat työntekijöiden siirtymistä aloilta toisille. Itse asiassa niiden avointen työpaikkojen osuus, jotka on saatu täytettyä, on vähentynyt merkittävästi. Osuus oli 20 prosenttia vuonna 2009, mutta 12 prosenttia vuosina 2013–2014. Alueellisten työttömyysasteiden erot — vuonna 2014 työttömyysaste vaihteli Helsingin 7,3 prosentista Pohjois- ja Itä-Suomen 10 prosenttiin⁽⁴²⁾ —

⁽³⁹⁾ OECD 2016 Economic Review — Finland.

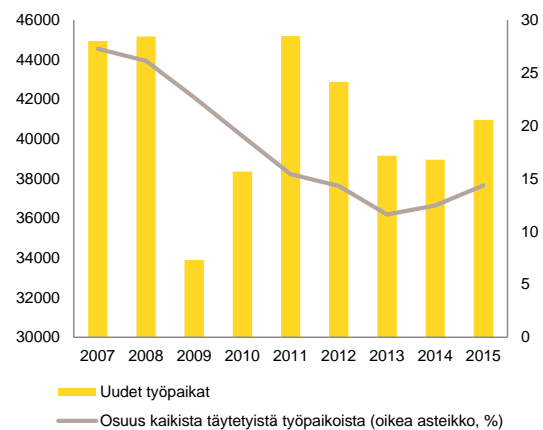
⁽⁴⁰⁾ Jokinen, Esa, Kansainvälinen työjärjestö (ILO), Social Dialogue in Finland, ”Post crisis social dialogue — best and innovative practices in the EU 28”, 2016 (julkaistaan vuonna 2016).

⁽⁴¹⁾ Vuoden 2016 kasvuselvytykset.

⁽⁴²⁾ Luvut perustuvat NUTS 2 -alueisiin. NUTS 2 -alueilla erot ovat selkeämpiä: alueellinen työttömyysaste 18 ELY-

viittaavat siihen, että maantieteellinen liikkuvuus on vähäistä. Vuokra- ja omistusasuntojen hintaerot Helsingin ja muun maan välillä ovat merkittävät, mikä rajoittaa työntekijöiden liikkuvuutta⁽⁴³⁾. Jotta maantieteellistä liikkuvuutta voitaisiin edistää, matka-aikaa koskevia sääntöjä muutettiin vuonna 2015 työtarjousten hyväksymiseksi, mutta toimenpiteiden lisääminen kohtuuhintaisten asuntojen rakentamiseksi nopeasti kasvavalle pääkaupunkiseudulle voisi olla myös tehokas ratkaisu. Eräiden arvioiden mukaan kasvavaan kysyntään vastaaminen edellyttää, että Helsingin alueelle rakennetaan lähes 20 000 asuntoa⁽⁴⁴⁾.

Kuvio 3.3.2: Avoimet työpaikat vuosittain ja täytettyjen työpaikkojen osuus kaikista avoimista työpaikoista

Lähde: Kuukausittaiset työmarkkinatilastot, työ- ja elinkeinoministeriö, työ- ja elinkeinotoimistojen tilastot

Heikosti toimivat työmarkkinat vaikuttavat eniten matalan taitotason työntekijöihin: heidän työvoimaosuutensa on pieni, työttömyysaste — 12,7 prosenttia — paljon keskimääräistä korkeampi⁽⁴⁵⁾ ja ero muiden taitotasojen työntekijöihin on kasvussa. Vaikka työpaikkoja on viime vuosina menetetty useimmilla talouden toimialoilla, työpaikkoja on poistunut eniten teollisuudesta, kaupan alalta ja rakennusalalta (kuvio 3.3.3). Tämä voi olla erityisen haitallista matalan taitotason työntekijöille. Matalan taitotason omaavien

keskuksen alueella vaihtelee 5,7 prosentista Länsi-Suomessa 14,9 prosenttiin Koillis-Suomessa.

⁽⁴³⁾ Tilastokeskus.

⁽⁴⁴⁾ <http://www.hs.fi/kaupunki/a1453691062331>.

⁽⁴⁵⁾ Vuotta 2014 koskevat Eurostatin tiedot.

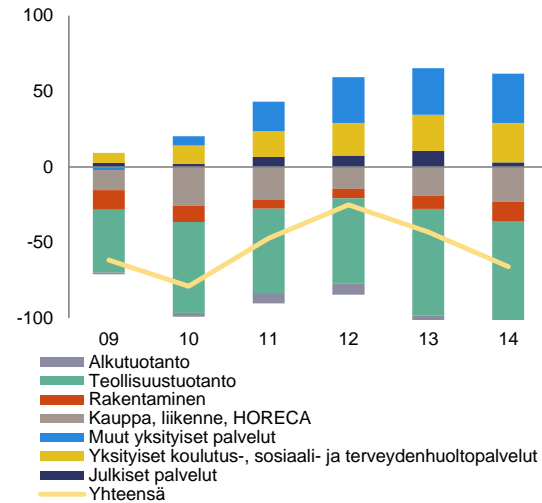
henkilöiden osuus on kuitenkin suhteellisen pieni, sillä se on 13,5 prosenttia Suomessa verrattuna 24,1 prosenttiin keskimäärin EU:ssa.

Kannustin- ja matalapalkkaloukut voivat olla suhteellisen merkittäviä Suomessa (kuviot 3.3.4 ja 3.3.5). Esimerkiksi yksin asuvan henkilön tapauksessa, joka ansaitsee 50 prosenttia keskipalkasta, kannustinloukku oli noin 79 prosenttia vuonna 2014, mikä ylittää selvästi EU:n keskiarvona olevan 59,9 prosenttia. Näin ollen 79 prosenttia palkkatyöstä saatavista lisätuloista ”verotetaan pois” korkeampien tuloverojen, sosiaaliturvamaksujen ja ansiosidonnaisten sosiaalietuuksien menetyksen myötä⁽⁴⁶⁾. Kannustinloukut ovat merkittävimpiä pienituloisten lapsiperheiden tapauksessa: tietyillä tulotasoilla efektiivinen marginaaliveroaste voi ylittää 100 prosenttia⁽⁴⁷⁾. Pienituloisten kotitalouksien suhteellisen syvä tuloloukku on yhdistelmä tuloharkintaisista toimeentulo- ja asumistulouksista, lasten kotihoidon tuesta ja ansiosidonnaisista lasten päivähoitomaksuista. Työttömyysloukut ovat myös EU:n keskitasoa suurempia työttömyysetuuksien pitkän saantiajan vuoksi (500 päivää vuonna 2015, minkä hallitus aikoo lyhentää 400 päivään). Nämä loukut ovat merkittäviä selittäviä tekijöitä matalan taitotason omaavien henkilöiden heikolle työvoimaosuudelle ja korkealle työttömyysasteelle. Voitaisiinkin tarkastella eri tapoja, joiden avulla näitä etuuksia saavat pienituloiset henkilöt voisivat mennä töihin menettämättä turvaverkkoaan.

⁽⁴⁶⁾ Luvut perustuvat EU:n ja OECD:n vero- ja etuustietokantaan.

⁽⁴⁷⁾ VATT, Muistiot, Työnteon kannustimet — mitä jää käteen, Heikki Viitamäki 2015.

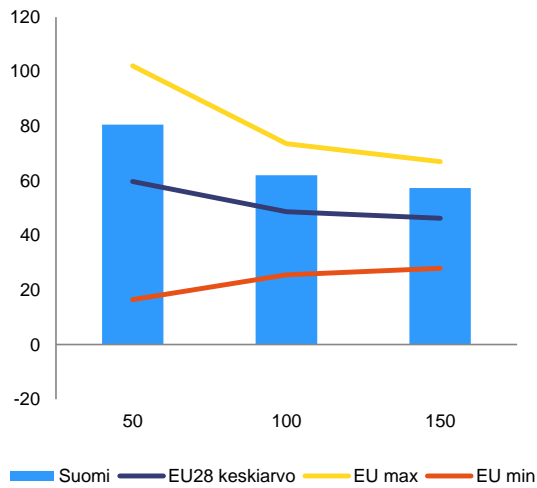
Kuvio 3.3.3: Kumulatiivinen muutos työllisyydessä vuodesta 2008 alkaen, 1000 henkilöä

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

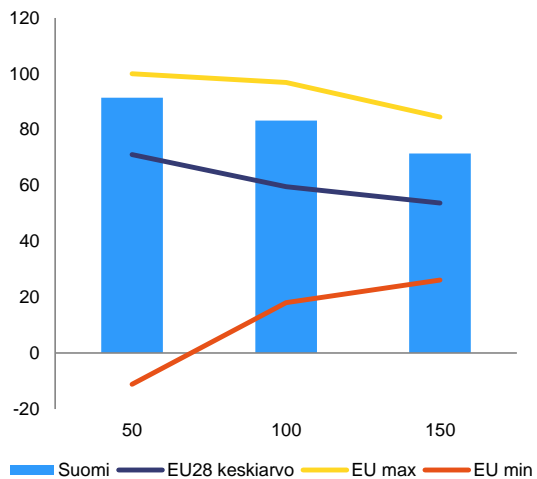
Hallitus suunnittelee parhaillaan perustulokokeilua, joka voisi antaa hyödyllistä tietoa etuusjärjestelmän yksinkertaistamiskeinoista. Kokeilu on tällä hetkellä selvitysvaiheessa. Sen tavoitteena on tutkia, tarjoaisiko perustulo ratkaisun köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseen, sosiaalietuuksiin ja verotukseen liittyvän byrokratian vähentämiseen ja työnteon kannustimien lisäämiseen. Kokeiluhanketta koskevan selvityksen perusteella voitaisiin valmistella lainsäädäntöä eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 2016 loppuun mennessä. Varsinainen perustulokokeilu toteutettaisiin vuosina 2017–2018, ja sen tuloksia voitaisiin arvioida vuonna 2019.

Kuvio 3.3.4: Kannustinloukku (efektiiviset marginaaliveroasteet) siirtyäessä työhön – yksinasuvat

Lähde: EU:n ja OECD:n vero- ja etuustietokanta

Kuvio 3.3.5: Kannustinloukku siirtyäessä työhön – kaksilapsinen yhden tulonsaajan perhe

Lähde: EU:n ja OECD:n vero- ja etuustietokanta

Suomen haasteena on keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä väestön ikääntyminen. Vuosina 2013–2030 työikäisen väestön osuuden odotetaan pysyvän melko tasaisesti noin 3,5 miljoonassa⁽⁴⁸⁾. Samalla ajanjaksolla kokonaisväestömäärän odotetaan kuitenkin lisääntyvän yli puolella

⁽⁴⁸⁾ The 2015 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the 28 EU Member States (2013–2060), Euroopan komissio, 2015.

miljoonalla, joten vanhushuoltosuhte (15–64) heikkenee: 29,6 prosentista vuonna 2013, 36,1 prosenttiin vuonna 2020 ja 41,5 prosenttiin vuonna 2030. Tämä kehitys voi johtaa tulevaisuudessa työvoimapulaan samalla kun väestön ikääntymisestä johtuvien eläkkeisiin, terveydenhuoltoon ja pitkäaikaishoitoon liittyvien menojen odotetaan kasvavan.

Työvoiman koko potentiaali on saatava käyttöön väestön ikääntymisen haittavaikutusten lieventämiseksi. Työvoiman tarjonnan ylläpitämiseksi on tärkeää helpottaa työmarkkinoille tuloa, ehkäistä (ikäntyneiden) työntekijöiden varhaista poistumista työmarkkinoilta ja parantaa niiden henkilöiden työllistymismahdollisuuksia, joilla on heikompi yhteys työmarkkinoihin. Tämä koskee erityisesti matalan taitotason työntekijöitä, supistuvilla aloilla työskenteleviä, maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä ja osa-aikatyöntekijöitä.

Ikääntyneiden (55–64) työllisyys on parantunut vähitellen huolimatta haastavasta työmarkkinaympäristöstä. Se oli 59,1 prosenttia vuonna 2014, eli hieman yli EU:n keskiarvon mutta alempi kuin muissa Pohjoismaissa. Miesten työllisyys tässä ikäryhmässä on 56,8 prosenttia eli 2 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon. Työvoiman heikon kysynnän lisäksi varhaiseläke-etuudet (kuten laajennetut ansiosidonnaiset työttömyysetuudet) ja eläke-etuudet (varhaiseläkkeet, joustava eläkeikä) ovat vaikuttaneet siirtymiseen työllisyydestä työvoiman ulkopuolelle. Hillitäkseen tätä suuntausta hallitus on vähentänyt varhaiseläkkeelle siirtymisen mahdollisuuksia vuoden 2005 eläkeuudistuksen⁽⁴⁹⁾ jälkeen ja työttömyyseläke poistettiin vuoden 2014 lopussa. Ikääntyneiden työmarkkinoilla pysymistä hillitseviä tekijöitä on kuitenkin edelleen jonkin verran, ja niistä merkittävin on ns. työttömyysputki. Vuonna 2017 voimaan tulevan eläkeuudistuksen myötä yli 61-vuotiaat työttömät ovat oikeutettuja laajennettuihin ansiosidonnaisiin työttömyysetuuksiin.

Vuoden 2005 uudistuksella on tähän mennessä ollut positiivisia vaikutuksia eläkkeellesiirtymisikään, joka nousi 59,5 vuodesta vuonna 2007 61,2 vuoteen vuonna 2014. Vuonna

⁽⁴⁹⁾ Eläkkeellesiirtymisikä Suomen työeläkejärjestelmässä (2012), Eläketurvakeskuksen tilastoraportit.

2014 noin kaksi kolmasosaa eläkkeelle siirtyneistä jäi eläkkeelle 63-vuotiaina, mikä on tällä hetkellä alhaisin lakisääteinen eläkeikä. Eläkeuudistuksen lisäksi voitaisiin toteuttaa toimia, joilla ehkäistään ikääntyneiden varhaista poistumista työmarkkinoilta parantamalla ikääntyneiden työntekijöiden työelämän laatua.

Yhtenä vaihtoehtona väestön ikääntymisen aiheuttamien vaikutusten lieventämiseksi voisi olla työvoiman lisääminen maahanmuuton kautta. Tuoreen tutkimuksen mukaan Suomeen pitäisi tulla noin 34 000 maahanmuuttajaa vuodessa, jotta väestön ikääntymisen vaikutukset työvoiman tarjontaan kumoutuisivat⁽⁵⁰⁾. Yleisesti ottaen työperäinen maahanmuutto ei ole ollut kovin suurta, ja korkean taitotason maahanmuuttajat eivät ole pitäneet Suomea kovin houkuttelevana kohteena. Näitä osa-alueita voitaisiin tarkastella lähemmin pidemmällä aikavälillä. Nykyinen pakolaisten ja maahanmuuttajien virta tarjoaa kuitenkin lisämahdollisuuksia vaikuttaa ikääntymistrendiin. Pakolaisten ja maahanmuuttajien onnistunut integrointi työmarkkinoille on ratkaisevan tärkeää ja edellyttää lisää tietoa heidän osaamisestaan. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että nykyiset työmarkkinakäytännöt tekevät heidän integroinnistaan erittäin hankalaa. Suomessa asuvien ulkomaalaisten osuus on suhteellisen pieni. Se oli 3,8 prosenttia vuonna 2014, kun EU:n keskiarvo oli 6,8 prosenttia. Jotkin ulkomaiden kansalaisten palkkaamiseen liittyvät hallinnolliset vaatimukset voivat olla työläisiä, kuten tarve osoittaa, että työtarjous muulle kuin EU:n kansalaiselle esitetään alalla, jolta puuttuu paikallista tarjontaa.

Nuorisotyöttömyys on pysynyt muuttumattomana ja lähellä EU:n korkeaa keskiarvoa. Marraskuussa 2015 se oli 20,0 prosenttia verrattuna EU:n keskiarvoon, joka on 22,0 prosenttia. Useimmat suomalaiset opiskelijat ovat kuitenkin aktiivisia myös työmarkkinoilla – heillä on osa-aikatyö tai he etsivät keväällä kesätöitä – ja tämä lisää nuorisotyöttömyyden vaihtelua muihin jäsenvaltioihin verrattuna. Nuorisotyöttömyys kesti keskimäärin 14 viikkoa vuonna 2014. Se on

⁽⁵⁰⁾ Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA), Tulevaisuuden tekijät, 2015, <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2015/01/Tulevaisuuden-tekijät.pdf>.

suhteellisen lyhyt aika verrattuna yleiseen keskimääräiseen työttömyysaikaan (50 viikkoa vuonna 2014). Pääosa nuorista pääseekin takaisin työmarkkinoille suhteellisen nopeasti: noin 60 prosenttia ensimmäisten kolmen työttömyyskuukauden aikana ja 20 prosenttia kuuden kuukauden aikana⁽⁵¹⁾.

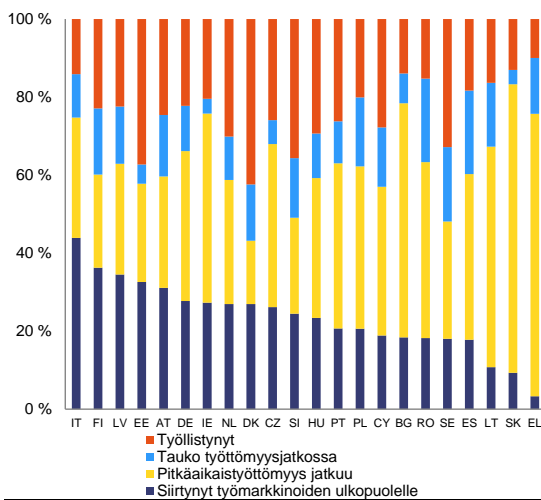
Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten osuus (10,2 prosenttia) on pysynyt suhteellisen muuttumattomana, mutta se oli huipussaan vuonna 2014. Suomi on toteuttanut nuorisotakuuta hyvin viime vuosina. Suuri osa sen piiriin kuuluvista saa työ-, harjoittelu- tai oppisopimuspaikkaa tai jatkokoulutusta koskevia tarjouksia rekisteröidyttyään paikalliseen työ- ja elinkeinotoimistoon. Nuorisotakuun vaikutus nuorisotyöttömyyteen ja koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten osuuteen on kuitenkin saattanut olla vähäinen epäsuotuisan taloustilanteen vuoksi. Nuorisotakuu muutetaan yhteisötakuuksi, jonka avulla julkinen, yksityinen ja kolmas sektori tekevät tiivistettyä yhteistyötä nuorten tukemiseksi. Valtion myöntämää rahoitusta leikataan kuitenkin yli 50 prosenttia vuonna 2016, ja lisää leikkauksia on suunnitteilla vuosiksi 2017–2019. On epäselvää, miten nuorille tarjottavat palvelut voitaisiin säilyttää nykyisellä tasolla, kun julkisten työvoimapalvelujen ja nuorisotakuun määrärahoja leikataan. Näiden palvelujen kysyntä on kasvussa, ja erityisesti vaikeimmin saavutettavat nuoret saattavat jäädä niiden ulkopuolelle. Suomi on sitoutunut osoittamaan Euroopan sosiaalirahaston rahoitusta nuorisohankkeisiin. Yksi tärkeimmistä meneillään olevista hankkeista on kattavien palvelukeskusten perustaminen, jotka tarjoavat kaikki tarvittavat työvoima- ja sosiaalipalvelut saman katon alla. Varainhoitokaudella 2014–2020 on jo perustettu 33 työvoiman palvelukeskusta kautta maan ja lisää keskuksia on tarkoitus perustaa eri alueiden kysynnän mukaan.

Suomen pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut edelleen, ja huomattavan monet pitkäaikaistyöttömät siirtyvät työvoiman ulkopuolelle. Vuosina 2008–2014 Suomen pitkäaikaistyöttömien osuus lisääntyi 1,2 prosentista 1,9 prosenttiin koko työvoimasta. Se on kuitenkin huomattavasti EU:n keskiarvoa

⁽⁵¹⁾ Työ- ja elinkeinoministeriö, työ- ja elinkeinotoimistojen tilastot.

alhaisemmalla tasolla (joka nousi 2,6 prosentista 5,1 prosenttiin). Suomessa aste oli vuonna 2014 viidenneksi alhaisin EU:ssa, mutta jatkoi kasvuun vuoden 2015 alkupuoliskolla. Pitkäaikaistyöttömyyden osuus on suhteellisen alhainen. Se oli vuonna 2014 noin 23 prosenttia kaikkentyyppisestä työttömyydestä, kun EU:ssa vastaava osuus oli lähes 50 prosenttia. Tämä liittyy nykyiseen lyhytaikaisen työttömyyden lisääntymiseen. Pitkäaikaistyöttömyyden pysyvyys ei ole kovin yleistä (kuvio 3.3.6): useimmille työttömyys on edelleen lyhytaikainen ilmiö, johon liittyy selkeä kausiluonteisuus erityisesti matalan taitotason työpaikkojen osalta. Muihin jäsenvaltioihin verrattuna merkittävä osa Suomen pitkäaikaistyöttömistä kuitenkin jää työvoiman ulkopuolelle.

Kuvio 3.3.6: Vuonna 2013 työttömänä olleiden asema työmarkkinoilla vuonna 2014

Lähde: Euroopan työllisyyden ja sosiaalisen tilanteen kehitystä vuonna 2015 käsittelevä katsaus (Employment and social developments in Europe 2015)

Mahdollisimman monen työikäisen saaminen työmarkkinoille on keskeinen haaste. Se edellyttää integroitujen ja kohdennettujen aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden lisäksi myös sosiaalipolitiittisia toimia. Suomi aikoo tehostaa julkisia työvoimapalvelujaan lisäämällä institutionaalista yhteistyötä. Tehostetun työmarkkinakoulutuksen, jossa painotetaan selvemmin työmarkkinoiden vaatimuksia, ja tulevaisuuden osaamisen ja koulutustarpeiden kartoittamiseen käytettävien uusien välineiden odotetaan parantavan kohtaantoa ja vaikuttavan

työmarkkinoihin positiivisesti⁽⁵²⁾. Lisäksi työvoima- ja sosiaalipalvelujen yhdistäminen pitkäaikaistyöttömiä varten kunnallisiin palvelukeskuksiin mahdollistaa kokonaisvaltaisen ja yksilöllisen lähestymistavan aktivointiin ja työmarkkinoille paluun tukemiseen.

Suomi investoi huomattavasti resursseja aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan. Vuonna 2014 Suomi osoitti aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan noin 0,9 prosenttia suhteessa BKT:hen, mikä on EU:n korkeimpien osuuksien joukossa, mutta suhteellisen alhainen muihin Pohjoismaihin verrattuna⁽⁵³⁾. Lisäksi työttömät ohjataan aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden piiriin pidemmän työttömyysjakson jälkeen kuin muissa Pohjoismaissa⁽⁵⁴⁾. Vuonna 2015 on otettu käyttöön uusia erityisesti pitkäaikaistyöttömiin kohdistuvia toimenpiteitä. Erityistä huomiota kiinnitettiin työttömille esitettyjen työtarjousten määrän lisäämiseen, mikä johti vuonna 2014 työtarjousten määrän kaksinkertaistumiseen suhteessa avoimiin työpaikkoihin. Aktiivisen työmarkkinapolitiikan määrärahojen leikkaamisella työttömyyden kasvaessa voi olla kielteisiä vaikutuksia. Se voi vaikuttaa erityisesti niihin, jotka ovat kauimpana työmarkkinoilta.

Sosiaalipolitiikka

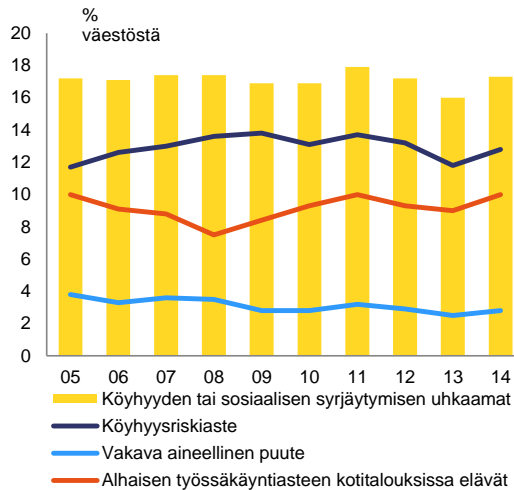
Suomessa on muihin jäsenvaltioihin verrattuna alhainen köyhyysriski, mutta se on kuitenkin kasvussa. Köyhyysriski kohosi vuonna 2014 yhdellä prosenttiyksiköllä 12,8 prosenttiin, mutta jäi alle vuoden 2009 korkeimman tason (kuvio 3.3.7). Vaikka luku on EU:n keskiarvoa parempi, viime vuodet jatkunut heikentyminen on huomionarvoista, koska se kuvastuu myös muista indikaattoreista. Köyhyysriskin ero Suomessa syntyneiden nuorten (21,6 prosenttia) ja ulkomailla syntyneiden nuorten (50,0 prosenttia) välillä oli yksi EU:n suurimmista vuonna 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mikrosimulaatiot osoittavat, että köyhyysriski kasvaa edelleen vuonna 2015. Myös muut sosiaaliset indikaattorit heikentyivät vuosina 2013–2014.

⁽⁵²⁾ Eurooppa 2020 -strategia — Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2015, valtiovarainministeriö.

⁽⁵³⁾ Vuotta 2013 koskevat OECD:n tiedot: noin 1 prosentti Suomessa, 1,35 prosenttia Ruotsissa ja 1,82 prosenttia Tanskassa.

⁽⁵⁴⁾ IMF:n Suomea koskeva maaraportti, 2015.

Kuvio 3.3.7: Sosiaali-indikaattoreiden trendit

Lähde: Eurostat, EU-SILC

Heikko talous johti sosiaalietuuksia saavien henkilöiden määrän lisääntymiseen.

Sosiaalimenot lisääntyivät 1,2 prosenttia vuosien 2013 ja 2014 välillä. Suuntaus on ollut nousujohteinen vuodesta 2006. Sosiaalietuuksia saavien kotitalouksien määrä lisääntyi 3,1 prosenttia vuonna 2014. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan perusturvataso parani Suomessa kaudella 2011–2015, mutta se on silti alhainen suhteessa kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetteihin⁽⁵⁵⁾.

Alhainen inflaatio ja hidaskasvu voivat vaikuttaa kielteisesti köyhiin ikääntyneisiin henkilöihin ja erityisesti naisiin. Hallitus hyväksyy kuluttajahintaindeksiin sidottujen tulonsiirtojen supistumisen vuonna 2016, mikä johtuu vuoden 2015 deflaatiosta. Se on myös päättänyt jäädyttää eläkeindeksin tulevina vuosina. Näillä toimenpiteillä pyritään supistamaan julkisen velan kasvua ja parantamaan julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Niiden välittömänä vaikutuksena saattaa kuitenkin olla yli 65-vuotiaiden entuudestaan suuren köyhyysriskin kohoaminen — 16 prosenttia verrattuna EU:n keskitasoon, joka on 13,8 prosenttia — kun vanhuusiän köyhyys on aikaisemmin laskenut. Lääkekorvauksia koskevien sääntöjen

muuttuminen saattaa myös vaikuttaa köyhiin vanhuksiin. Koska sukupuolten välinen palkkakuilu on verrattain suuri (18,7 prosenttia vuonna 2013, kun EU:n keskiarvo on 16,4 prosenttia) ja lasten syntymän jälkeiset urakatkokset ovat suhteellisen pitkiä, naisten eläkkeet ovat pienempiä kuin miesten. Yli 65-vuotiaiden naisten köyhyysriski (19,7 prosenttia vuonna 2014) on paljon korkeampi kuin ikääntyneiden miesten (11,9 prosenttia). Lyhyen työhistorian omaavien ja yksin asuvien ikääntyneiden naisten alhainen tulotaso aiheuttaa eläkejärjestelmän riittävyyttä koskevia ongelmia.

Myös lasten päivähoito-oikeuden suunniteltu rajaaminen toisen vanhemman ollessa kotona (esim. opiskelun tai työttömyyden vuoksi) voisi vaikuttaa kielteisesti vähäosaisiin.

Korkealaatuiset viralliset päivähoitopalvelut ovat tehokas keino auttaa kohentamaan herkemmissä ryhmistä (köyhät, työttömät, maahanmuuttajat) lähtöisin olevien lasten epäedullista tilannetta, sillä he hyötyvät enemmän päivähoidosta ja varhaiskasvatuksesta.

Koulutus ja osaaminen

Suomella on hyvin tasavertainen koulutusjärjestelmä, jonka tuottamat oppimistulokset ovat erittäin hyviä. Suomi on jo saavuttanut Eurooppa 2020 -strategian tavoitteen vähentää koulunkäynnin keskeyttäminen 10 prosenttiin, sillä keskeyttäneiden osuus on 9,5 prosenttia. Koulunkäynnin keskeyttäneiden tyttöjen osuus on vähentynyt selvimmin vuoden 2011 jälkeen. Ulkomaalaistaustaiset keskeyttävät koulunkäynnin selvästi suomalaissyntyisiä useammin (19,4 prosenttia verrattuna 9,1 prosenttiin suomalaissyntyisistä vuonna 2014).

Suomen tulos OECD:n kansainvälisen oppimistulosten arviointiohjelman (PISA) tutkimuksessa, jossa mitataan 15-vuotiaiden osaamista, ei ollut yhtä hyvä kuin aikaisempina vuosina. Suomi oli kuitenkin edelleen yksi EU:n kärkimaita, ja se kuuluu yhä viiden parhaan joukkoon maailmassa erityisesti luonnontieteissä. Kokonaistulokset heikkenivät kuitenkin kaikilla kolmella alalla, erityisesti matematiikassa, vuoteen 2009 verrattuna. Koulutustulosten ja osaamisen korkean tason säilyttäminen on keskeisessä asemassa tulevan taloudellisen suorituskyvyn kannalta.

⁽⁵⁵⁾ Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015, 2015
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125703/TY%20c3%96_2015_001_web_06032015.pdf?sequence=3.

Suomessa 70 prosenttia keskiasteen koulutuksessa olevista opiskelijoista on ammatillisessa koulutusohjelmassa, mikä on yksi Euroopan suurimmista osuuksista⁽⁵⁶⁾. Noin 15,7 prosenttia ammatillisessa peruskoulutuksessa olevista opiskelee ohjelmissa, joissa yhdistyvät työssä ja oppilaitoksessa tapahtuva koulutus. EU:n keskiarvo on 26,5 prosenttia. Onkin varaa lisätä työssäoppimisen mahdollisuuksia, kuten oppisopimusjärjestelmiä, jotka ovat osoittautuneet tehokkaaksi tavaksi tarjota työmarkkinoilla tarvittavaa osaamista. Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskusten osaamisennusteet osoittavat, että vuoteen 2025 mennessä useimmat työvoimakäynnin laajentumisesta tai henkilöstön korvaustarpeesta Suomessa syntyvät työpaikat edellyttävät keskiasteen pätevyyttä. Henkilöstön korvaustarpeen vuoksi myös korkea-asteen pätevyyttä edellyttäviä työpaikkoja odotetaan kuitenkin syntyvän merkittävästi.

Suomi poikkeaa EU:n yleisestä suuntauksesta, jossa työvoimasta on tulossa yhä korkeammin koulutettua. Vuoteen 2025 mennessä korkea-asteen koulutuksen saaneen työvoiman osuuden ennustetaan Suomessa laskevan 37,1 prosenttiin, kun se oli 39,2 prosenttia vuonna 2013. Osuus on kuitenkin edelleen suurempi kuin vuonna 2005, jolloin se oli 34,9 prosenttia (vrt. EU:n korkeakoulutuksen viitearvona oleva 40 prosentin osuus).

Suomessa aikuisista (25–64) 25,1 prosenttia osallistui elinikäiseen oppimiseen vuonna 2014. Osuus on yksi Euroopan korkeimmista (EU:n keskiarvo on 10,7 prosenttia). Elinikäisen oppimisen riittävän tason säilyttäminen on tärkeää, sillä se antaa aikuisväestölle uusia taitoja, joita tarvitaan teknologian jatkuvan muuttumisen vuoksi, ja jotta ihmiset saadaan pysymään työelämässä pidempään. Voi olla haastavaa säilyttää Suomen nykyinen suuri elinikäiseen oppimiseen osallistuvien osuus, sillä aikuisille myönnettäviin opintotukiin on suunnitteilla leikkauksia.

⁽⁵⁶⁾ Tähän lukuun sisältyy toisen asteen (ISCED 3) ja toisen asteen jälkeinen mutta ei korkea-asteen koulutus (ISCED 4).

Suomalaisen koulutusjärjestelmän tulokset ovat lähellä EU:n keskitasoa tai ylittävät sen ja ylittävät usein EU:n laajuiset tavoitetasot (kuvio 3.3.8). Yksi poikkeus on varhaiskasvatus, johon osallistuvien lasten osuus on perinteisesti ollut Suomessa suhteellisen alhainen. Kyseessä on suomalaisen mallin erityispiirre tällä osa-alueella (esim. koti- ja perhepäivähoitojärjestelyt). Suomi on uudistanut varhaiskasvatuksen tarjoamista ja tavoitteita koskevaa lainsäädäntöä vuonna 2015. Lastenhoidossa sovellettavaa pedagogista lähestymistapaa ja opetusnäkökohtia on painotettu enemmän.

Kuvio 3.3.8: Koulutusjärjestelmien vertailu

(1) Tulokset on sijoitettu maksimitason (parhaiten suoriutuneet esitetään ulkokehällä) ja minimitason väliin (heikoimmin suoriutuneet esitetään kuvion keskellä).
Lähde: Euroopan komission laskelmat, jotka perustuvat vuotta 2014 koskevaan työvoimatutkimukseen, UNESCO:n/OECD:n/EUROSTATin (UOE) koulutus tietokanta 2013, OECD:n PISA 2012 - ja TALIS 2013 -tutkimukset

Erityisesti EU:n ulkopuolisista maista lähtöisin olevien ulkomaan kansalaisten integrointi koulutusjärjestelmään on kasvava haaste. Suomessa on suhteellisen vähän ulkomailla syntyneitä. Heidän osuutensa koko väestöstä on 5,5 prosenttia (EU:n ulkopuolella syntyneiden osuus on 3,5 prosenttia)⁽⁵⁷⁾. Suomi on kuitenkin yksi niistä EU-maista, jossa osuus on kasvamassa nopeimmin. Vuoden 2014 lopussa Suomessa asui 301 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä (188 000 EU:n ulkopuolella syntyneitä). Heistä 219 000 henkilöllä oli ulkomaan kansalaisuus. Maahanmuuttoviraston mukaan turvapaikanhakijoita oli vuonna 2015 yhteensä noin 32 500. Määrä on noin yhdeksänkertainen

⁽⁵⁷⁾ Cederberg M, Hartsmar N, Some Aspects of Early School Leaving in Sweden, Denmark, Norway and Finland, (2013) *European Journal of Education*, Vol. 48, No 3.

vuoteen 2014 verrattuna. Koulutusjärjestelmän kaikille lapsille tarjoama korkealaatuinen ilmainen koulutus koskee myös maahanmuuttajien lapsia. PISA 2012 -tutkimuksen tulokset osoittivat, että ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien osaamisvaje oli alasta riippuen kaksi vuotta⁽⁵⁸⁾ ja toisen sukupolven maahanmuuttajien vuodesta puoleentoista vuotta. Ulkomaalaistaustaiset osallistuvat myös merkittävästi vähemmän korkea-asteen koulutukseen. Maahanmuuttajat suorittavat huomattavasti vähemmän korkea-asteen tutkintoja - osuus on 31 prosenttia verrattuna suomalaistaustaisten 46,9 prosenttiin.⁽⁵⁹⁾

Monia toimenpiteitä ollaan toteuttamassa tilanteen korjaamiseksi.

Maahanmuuttajataustaisilla oppilailla on esimerkiksi oikeus kielenopetukseen ja lisätukeen, jotta he voivat päästä kaikille koulutustasoille. Heitä tuetaan antamalla valmentavaa opetusta ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutusta varten ja tarjoamalla ylimääräistä kielenopetusta oppisopimuskoulutusta varten.

Hallitus aikoo uudistaa keskiasteen koulutuksen rakennetta ja sen rahoitusjärjestelmää. Sen tarkoituksena on poistaa koulutuksen tarpeettomat päällekkäisyydet ja säilyttää alueellisesti kattava kouluverkosto. Jotta kaikilla olisi pääsy koulutukseen, on tärkeää varmistaa, että budjettileikkauksista huolimatta kouluverkosto ja hyvät oppimistulokset voidaan säilyttää.

Suomi on leikkaamassa merkittävästi koulutukseen käytettäviä julkisia varoja.

Julkisen koulutusmenot olivat 6,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2013. Tämä ylittää EU:n viime vuosien keskitason. Suomi on kuitenkin vähentämässä merkittävästi koulutusmenojaan. Leikkaukset ovat suhteellisesti ottaen suurempia kuin muilla aloilla. Koulutusmenojen osuus kaikista valtion menoista on vähentynyt 0,7 prosenttiyksikköä vuodesta 2011 alkaen. Leikkaukset ovat kohdistuneet erityisesti keski- ja korkea-asteen koulutukseen. Vain menot alemman perusasteen koulutukseen

ovat pysyneet lähes ennallaan. Nykyinen hallitus pyrkii saavuttamaan 3 miljardin euron säästöt vuosina 2016–2019.

Suunnitellut säästöt voivat vaikuttaa kielteisesti esiopetukseen, ylemmän keskiasteen kouluverkostoon, korkea-asteen oppilaitoksiin, ammattikoulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen.

Säästöjen vastapainoksi valmisteilla on 300 miljoonan euron ohjelma, jolla tuetaan koulutusjärjestelmän rakenteen uudistamista. Ohjelman päätavoitteina on kehittää edelleen alemman perustason koulutusta, nopeuttaa työelämään siirtymistä, parantaa ammatillista koulutusta ja kehittää tieto- ja viestintätekniikan käyttöä koko koulutusjärjestelmässä. Vaikka Suomessa lähtökohtana onkin suhteellisen korkea osaamis- ja rahoitustaso, vaarana on, että osaamistaso rapautuu ajan myötä, jos negatiivisten budjettivaikutusten vastapainoksi ei saavuteta merkittäviä tehokkuusetuja. Tämä kehitys saattaa rajoittaa mahdollisuuksia talouskasvuun tulevaisuudessa entistä enemmän osaamista edellyttävillä teollisuuden ja palvelujen aloilla.

⁽⁵⁸⁾ OECD (2013), PISA 2012 -tutkimuksen tulokset, <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>.

⁽⁵⁹⁾ Väestö koulutustason, sukupuolen, iän ja syntymämaan mukaisesti jaettuna (%) [edat_lfs_9912].

3.4. KILPAILU VÄHITTÄISKAUPASSA JA MUILLA PALVELUALOILLA

Suomen yleinen hintataso on korkea ja hinnat ovat nousseet suhteellisen nopeasti taantumankin aikana. Poikkeuksena on vuosi 2015, jolloin talous kärsi deflaatiosta. Kotitalouksien on maksettava tavaroista ja palveluista Suomessa enemmän kuin muissa euroalueen maissa. Tästä seuraa, että palkkajousta vastustetaan nykyisessä taloustilanteessa. Suljetun sektorin kilpailun lisääminen ja sen tuottavuuden parantaminen ovat mahdollisia keinoja alentaa hintoja, lisätä kuluttajien ostovoimaa ja parantaa vientiyritysten kilpailukykyä.

Tuotemerkkinoiden sääntelyä koskevien OECD:n indikaattorien perusteella kaasu, postitoiminta, rautatieliikenne ja vähittäiskauppa ovat aloja, joilla liiallinen sääntely voi aiheuttaa haasteita⁽⁶⁰⁾. Säännellyillä aloilla, joille pääsyä on rajoitettu (kuten apteekit ja taksit), on myös taipumus nostaa hintoja. Toisaalta asiantuntijapalvelujen sääntely ei vaikuta ongelmalliselta muihin EU:n jäsenvaltioihin verrattuna.

Erityisesti vähittäiskaupan ala on Suomessa pitkälle keskittynyttä ja määräävässä asemassa on kaksi kotimaista vähittäiskaupparyhmää. Monien tuoteryhmien, kuten elintarvikkeiden ja vaatteiden hinnat ovat edelleen EU:n korkeimpia⁽⁶¹⁾. Perustavaroiden pienemmät katteet auttaisivat lisäämään kotitalouksien ostovoimaa ja lieventäisivät näin palkkojen hitaan nousun vaikutuksia. OECD:n tilastojen mukaan voimassa oleva sääntely suojelee markkinoilla jo toimivia yrityksiä.

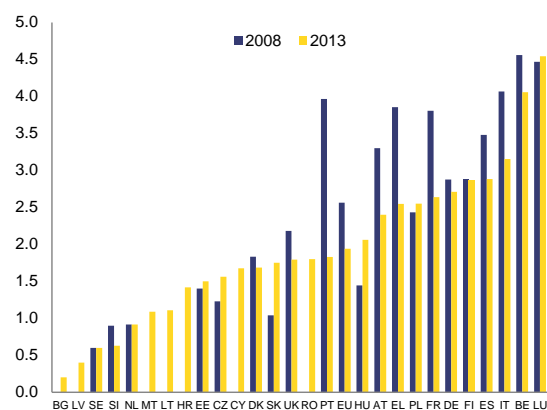
Kilpailutilanne on parantunut jonkin verran viimeaikaisten päätösten ansiosta. Alkon myymälöitä on avattu myös muiden kuin K- ja S-ryhmän liikkeiden yhteyteen. Päätös kumota kauppojen aukioloaikoja rajoittava laki on myös edistysaskel vähittäiskaupan toimintaympäristön parantamiseksi.

Joitakin toimia on myös toteutettu sijoittautumista koskevien edellytysten parantamiseksi vähittäiskaupan alalla. Maankäyttö- ja rakennuslakiin on tehty muutoksia, joilla kilpailun edistäminen lisätään alueiden

käytön suunnittelun tavoitteisiin. Muutoksilla on myös selvennetty kriteerejä, joiden perusteella uusien kauppapaikkojen vaikutuksia arvioidaan.

Jäljellä olevia haasteita ovat erityisesti se, miten kunnat tekevät päätöksiä tontteja jakaessaan, sekä maankäyttö- ja rakennuslain rajoitukset, jotka koskevat vähittäiskaupan suuryksiköitä (yli 2 000 m²) kuntien keskustoissa. Toukokuussa 2015 esittämässään strategisessa ohjelmassa hallitus sitoutui vähentämään tällaisia rajoituksia. Toimivalta hyväksyä seutu- ja asemakaavat on siirretty kunnille, jotta päätöksentekoprosessia parannetaan ja kunnat kantavat suuremman vastuun. Muita suunniteltuja muutoksia ovat lupamenettelyjen yksinkertaistaminen ja kaavoitussääntöjen muuttaminen. Tavoitteena on yksinkertaistaa suurten vähittäiskauppayksiköiden perustamista kaupunkien keskustoihin ja laajentaa mahdollisuus perustaa suuria vähittäiskauppayksiköitä keskustojen ulkopuolelle kaikkiin tuoteryhmiin. Tällä hetkellä tämä mahdollisuus koskee ainoastaan sellaisten tavaroiden myyntiä, jotka edellyttävät paljon tilaa, kuten autot tai rautakauppatavarat. Lakiesitys on tarkoitus saada valmiiksi keväällä 2016, ja lain odotetaan tulevan voimaan vuoden 2017 alussa.

Kuvio 3.4.1: Vähittäiskaupan sääntely

Lähde: Single Market integration and competitiveness in the EU and its Member States report 2015

Sähkömarkkinoilla käydään kovaa kilpailua, mikä johtaa tukkuhintoihin verrattuna suhteellisen alhaisiin marginaaleihin. Suomen 3,3:a miljoonaa sähköasiakasta palvelee 72 sähkön vähittäismyyjää, joista 45 tarjosi tuotteitaan valtakunnallisesti vuonna 2014. Suomella on

⁽⁶⁰⁾ OECD Economic Survey, Finland 2016.

⁽⁶¹⁾ Eurostat (2014).

sähkönsiirtoyhteudet Ruotsiin, Viroon, Venäjälle ja Norjaan. Sen sähköverkko on osa Pohjoismaista voimajärjestelmää ja sähkömarkkinoita. Suomen ja Viron toinen sähkönsiirtoyhteys, Estlink2 (joka sai tukea Euroopan energia-alan elvytysohjelmasta), aloitti toiminnan vuoden 2014 alussa. Uusi kaapeli kolminkertaisti Suomen ja Viron välisen siirtokapasiteetin ja paransi näin Suomen yhteyksiä Baltian maiden sähköverkkoihin. Suomen ja Ruotsin väliset sähkönsiirtoyhteudet eivät riitä suuren sähkömäärän tuontiin kysynnän huippuaikoina. Tämän vuoksi sähkön aluehinta on Suomessa muita Pohjoismaita korkeampi. Tästä syystä vuosina 2016–2030 on tarkoitus parantaa Fenno-Skan 1 -yhteyttä Suomen ja Ruotsin välillä ja rakentaa kolmas Suomen ja Pohjois-Ruotsin välinen siirtoyhteys.

Kaasualan tukkumarkkinoita ei ole vapautettu kilpailulle, joten loppukäyttäjät eivät voi valita toimittajaa. Kaasun osuus energialähteistä on alle 10 prosenttia, josta kotitalouksien käyttöön tulee alle 20 prosenttia. Monet maakaasun vähittäismyyjät ovat suhteellisen pieniä ja niillä on ainoastaan kymmeniä asiakkaita. Kolmen suurimman vähittäismyyjän osuus on noin 50 prosenttia kaikesta vähittäistason maakaasunkulutuksesta. Toimittajan vaihtaminen ei ole mahdollista suomalaisilla maakaasun vähittäismarkkinoilla, sillä kaikilla toimittajilla on monopoliasema verkkonsa alueella. Markkinat ovat eristyneet ja täysin riippuvaiset kaasuntuonnista Venäjältä. Suomi voisi hyötyä tarjonnan monipuolistamisesta suunnitellun Suomen ja Viron välisen maakaasuputken kautta. Monia pienikokoisia verkon ulkopuolisia nesteytetyn maakaasun terminaaleja on myös suunnitteilla tai rakenteilla.

Suomi on saavuttamassa Eurooppa 2020 -strategian mukaiset tavoitteensa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi (tavoitteet saavutetaan, mutta niitä ei ylitetä). Suomen tavoitteena on olla hiiletön yhteiskunta vuoteen 2050 mennessä. Suomi pyrkii myös monipuolistamaan edelleen energiahuoltoaan osana ilmastostrategiaansa, jonka tavoitteena on lisätä uusiutuvien energialähteiden osuutta sekä parantaa energiatehokkuutta. Tämä auttaa myös vähentämään riippuvuutta tuontienergiasta. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että julkinen sektori laatii keskipitkän ja pitkän aikavälin suunnitelmat ja strategiat päästöjen vähentämiseksi

80 prosentilla vuoteen 2050 mennessä. Lisäksi tarvitaan investointeja vihreään kasvuun ja puhtaaseen teknologiaan. Puhdasta teknologiaa pidetään Suomessa kärkihankkeena, sillä se tarjoaa puhtaita ratkaisuja ympäristölle ja sen katsotaan myös tuovan taloudellisia etuja kansainvälisillä markkinoilla.

Rautatiealaa dominoi valtionyhtiö, ja ala on tiukasti säännelty. Rahtiliikenne on ollut avoin kilpailulle vuodesta 2007, mutta markkinoille pääsy on edelleen haasteellista nykyisen toimijan määräävän aseman vuoksi. Matkustajaliikenteessä valtion monopoliasemaa on määrä jatkaa vuoteen 2024 asti. Hallitus kuitenkin ilmoitti lokakuussa 2015 aikovansa avata markkinat ennen vuotta 2019. Tämä aloite ei sisällä matkustajaliikenneyhtiön yksityistämistä.

Rakennusalaan on myös syytä kiinnittää huomiota. Vuokrat ovat olleet inflaation suurimpia vetureita, ja asuntohintojen nousu on lisännyt kotitalouksien velkaantumista siinä määrin, että sitä voitaisiin pitää potentiaalisena makrotalouden epätasapainona (ks. jakso 2.2). Rakennusallalla keskittyminen ja sääntelyn asettamat rajoitukset (myös erityiset kansalliset standardit) antavat markkinavoimaa rakennuttajille ja rakennusyrietyksille. Kasvukeskuksissa sijaitsevat kunnat eivät ole myöskään järjestäneet riittävästi tontteja rakennuttajien saataville.

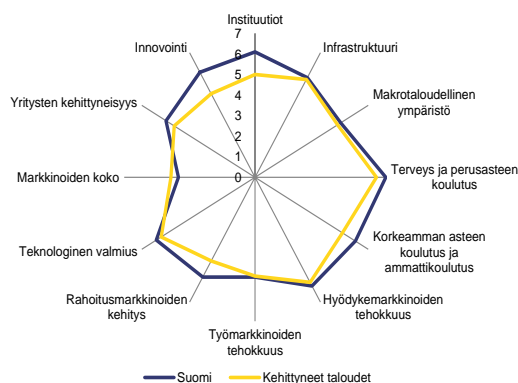
Perusteellisessa tarkastelussa havaittujen haasteiden perusteella palvelusektorin kilpailun lisäämisessä on edistyttävä edelleen. Lisääntyneen kilpailun voidaan odottaa johtavan alhaisempiin katteisiin, mikä voisi parantaa talouden kilpailukykyä ja lisätä työntekijöiden ostovoimaa. Erityisesti haasteita on vähittäiskaupan, liikenteen ja rakentamisen aloilla.

3.5. LIIKETOIMINTAYMPÄRISTÖ

Liiketoimintaympäristön parantamisella edelleen voi olla merkittävä rooli talouden uudistamisessa ja rakenneuudistuksessa. Vaikka hallitusohjelmassa korostetaan yrittäjien ja startup-yritysten roolia rakenneuudistusprosessissa, muutamia osa-alueita olisi kehitettävä. Tällaisia ovat sääntelyrasituksen vähentäminen, yrittäjyyden edistäminen ja julkisen tutkimus- ja kehitysjärjestelmän (T&K) parempi hyödyntäminen. Jos näihin kysymyksiin puututaan, yrittäjät ja startup-yritykset voivat toimia keskeisemmässä roolissa Suomen talouden kääntämisessä nousujohteiselle uralle.

Maailmanpankin analyysin mukaan liiketoimintaympäristö on Suomessa yhtä hyvä tai parempi kuin muissa kehittyneissä talouksissa. Kuitenkin 9,1 prosenttia yrityksistä piti valtionhallinnon tehotonta byrokratiaa merkittävimpana liiketoimintaa Suomessa vaikeuttavana tekijänä. Muiden maiden tavoin sääntely on suurempi ongelma pienille yrityksille ja mikroyrityksille.

Kuvio 3.5.1: Kilpailukykytekijöiden vertailu, Global Competitiveness Report (kilpailukykykatsaus)

Lähde: World Bank GCR 2014-2015

Sääntelyn keventäminen on yksi hallitusohjelman kärkihankkeista. Yritykset ovat maininneet liiallisen sääntelyn kasvun ja kilpailun esteeksi joillakin markkinoilla. Lainsäädäntömuutoksia tehtiin syyskuussa 2015, mutta useimpien muutosten täytäntöönpanon odotetaan alkavan vasta vuosina 2016–2018. Selvittääkseen, millä aloilla on liiallista sääntelyä, joka voidaan purkaa, hallitus aikoo tarkastella

voimassa olevia ja uusia säädöksiä, kansallista ja EU:n lainsäädäntöä sekä kansainvälisiä sitoumuksia.

Hallitus aikoo parantaa lainsäädännön vaikuttavuutta.

Lainsäädännön vaikutustenarviointiin liittyvän kokeiluhankkeen piiriin on tarkoitus ottaa erityisesti taloudelliset ja kilpailukykykynäkohdat sekä kuntien velvollisuudet ja tehtävät. Toimeenpantavien hankkeiden luetteloon kuuluvat seuraavat toimenpiteet:

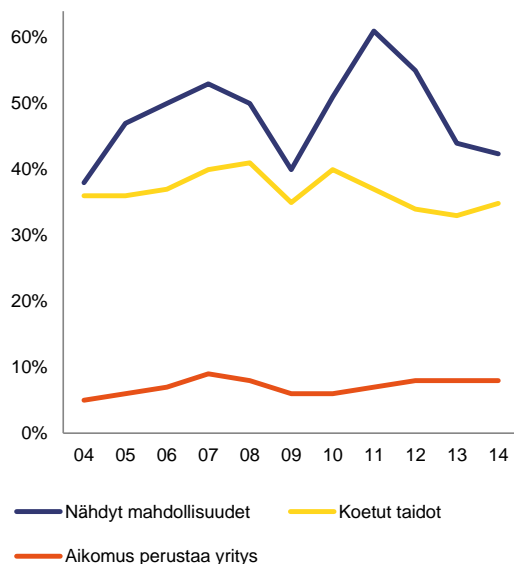
- perataan säädökset, puretaan turhaa sääntelyä ja uudistetaan tarvittavat säädökset; toimenpide tehdään ministeriöittäin (toimialoittain) vastuuministerin johdolla ja vastuulla.
- sujuvoitetaan lupa- ja valitusprosessit ja annetaan niitä koskeva palvelulupaus.
- viranomaisten keskinäisten valitusten määrä minimoidaan, esimerkiksi ennakkoneuvottelumenettelyllä.
- perustetaan lainsäädännön vaikutustenarviointielin, jonka tehtävänä on varmistaa lainsäädännön vaikutustenarviointien laatu.

Yrittäjäksi ryhtymistä ei ole tähän mennessä yleisesti pidetty vaihtoehtoisena työllistymistapana.

Maailmanlaajuisen yrittäjyysraportin (Global Entrepreneurship Monitor) mukaan hyvin harvat suomalaiset perustavat oman yrityksen. Viime vuosina alle puolet selvitykseen osallistuneista on onnistunut löytämään liiketoimintamahdollisuuksia. Yhä pienempi osuus katsoo, että heillä on oikeanlaista osaamista yrityksen perustamista varten. Se osa vastaajista, joiden mielestä liiketoimintamahdollisuuksia on, kasvoi jyrkästi talous- ja finanssikriisiä seuranneiden kahden vuoden ajan, mutta on sen jälkeen pudonnut lähes samalle tasolle kuin vuonna 2009. Monien muiden maiden tavoin niiden vastaajien osuus, jotka todella aikovat perustaa yrityksen – Suomen tapauksessa 5–10 prosenttia – on paljon pienempi kuin niiden osuus, joiden mielestä liiketoimintamahdollisuuksia on ja jotka katsovat omaavansa yrityksen perustamiseen tarvittavan osaamisen. Tämä ero on vielä suurempi Suomessa,

jossa oman yrityksen aikoo perustaa vielä vähäisempi osuus kuin EU:n keskiarvona oleva 12 prosenttia. Kaikkein uskottavien selitys tälle on Suomen talouden pitkittynyt taantuma yhdessä suhteellisen pienikokoisen, avoimen teollisuuslähtöisen vientitalouden kanssa. Tässä ympäristössä suuret yritykset ja laaja julkinen sektori ovat pystyneet tarjoamaan paljon työpaikkoja, hyvät urakehitysnäkymät ja korkean elintason osana vakaata ja tasapainoista taloutta ⁽⁶²⁾.

Kuvio 3.5.2: Yrittäjyystrendit

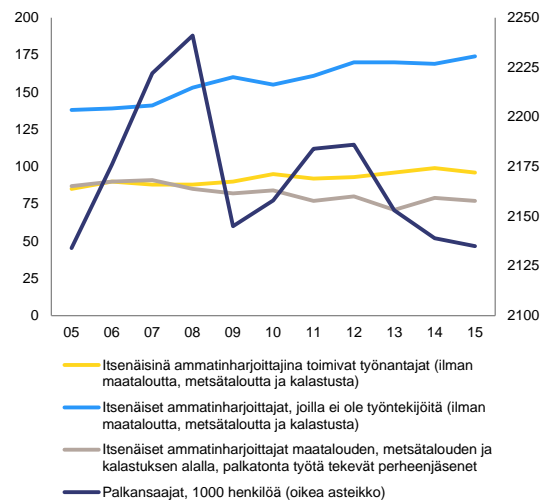

Lähde: Global Entrepreneurship Monitor, Suomea koskeva raportti vuodelta 2014

Itsenäisen ammatin harjoittaminen on kuitenkin lisääntynyt merkittävästi viimeisten kymmenen vuoden aikana. Työntekijöiden määrä on vähentynyt vuoden 2008 huippuluvuista, mutta itsenäisten ammatinharjoittajien määrä on kasvanut. Tämä pitää paikkansa sekä niiden itsenäisten ammatinharjoittajien kohdalla, joiden palveluksessa ei ole työntekijöitä, kuin niiden, joilla työntekijöitä on. Vaikuttaa siltä, että monet työpaikkansa menettäneet työntekijät ovat löytäneet työllistymismahdollisuuksia yrittäjyyden kautta.

⁽⁶²⁾ Global Entrepreneurship Monitor, Suomen maakohtaiset tiedot.

Kuvio 3.5.3: Työntekijät ja itsenäiset ammatinharjoittajat, 2005–2015

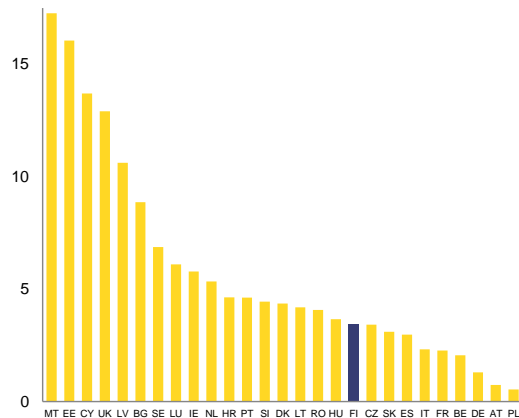

Työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien lukumäärä vuoden kolmannella neljänneksellä työvoimatutkimuksen mukaan.

Lähde: Tilastokeskus, Euroopan komissio

Vuonna 2014 Suomessa perustettiin lähes 12 000 osakeyhtiömuotoista startup-yritystä. Määrä vastaa 3,4:ää uutta yritystä 1 000:ta työkäistä kohden. Osuus jää alle EU:n mediaanin (jota vastaa Tanska kuviossa 3.5.4), mutta ylittää EU:n suuret taloudet, kuten Espanjan, Italian, Ranskan, Saksan ja Puolan. Yritysdemografiatietojen perusteella näyttää siltä, että yritysten selviytymisaste on korkeampi: kaikista vuonna 2008 perustetuista suomalaisista pienistä ja keskisuurista yrityksistä yli 70 prosenttia oli edelleen olemassa neljä vuotta myöhemmin. Kyseisessä pk-yritysten ikäluokassa minkään muun jäsenvaltion yritysten selviytymisprosentti ei ollut yhtä korkea. Vuonna 2014 perustettiin yhteensä 28 000 yritystä, joten pääosa uusista yrityksistä ei kuitenkaan ole osakeyhtiöitä.

Kuvio 3.5.4: Uusien yritysten lukumäärä 1 000:ta työkäistä kohden

Lähde: Kaufman Foundation on behalf of Doing Business 2016 (Kreikkaa koskevia tietoja ei ole saatavilla)

Suomalaiset varhaisvaiheen yrittäjät eivät suuntaudu niin kansainvälisesti ja pitävät yrityksensä vähemmän innovatiivisina kuin useimpien muiden jäsenvaltioiden varhaisvaiheen yrittäjät. Nämä ominaispiirteet eivät ole omiaan edistämään talouden rakennemuutosta. Pienenä avoimena taloutena Suomen on integroiduttava maailmanlaajuisiin arvoketjuihin ja yritysten on suuntauduttava ulospäin. Lisäksi innovointi on merkittävä osa kilpailukyvyä säilyttämistä. Näin ollen Suomen haasteena on avata talouttaan hyödyntämällä useimpia vahvuuksiaan. Sen panostus inhimilliseen pääomaan, sen vahvat instituutiot ja yritystoiminnan hyvät olosuhteet ovat kilpailuetuja, jotka voivat houkuttaa kansainvälisiä yrityksiä Suomeen tai käyttämään suomalaisia yrityksiä osana toimitusketjuaan. Liiketoimintaympäristöä heikentää Suomessa kuitenkin sellaisten sääntöjen ja menettelyjen puuttuminen, joilla kotimaiset yritykset ⁽⁶³⁾ voivat suoraan siirtää kotipaikkansa ulkomaille (tai joilla ulkomaiset yritykset voivat siirtää kotipaikkansa Suomeen) ⁽⁶⁴⁾. Ilman tällaisia sääntöjä tai

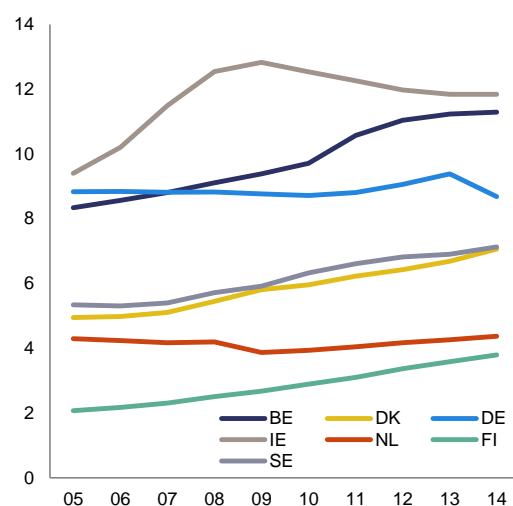
⁽⁶³⁾ Eurooppayhtiöitä (SE) lukuun ottamatta.

⁽⁶⁴⁾ Ks. vuonna 2013 tehty selvitys rajatylittävistä sulautumisista koskevan direktiivin soveltamisesta (http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/mergers/131007_study-cross-border-merger-directive_en.pdf); vuonna 2013 tehty Euroopan tason lisäarvon arviointi yhtiöiden kotipaikan rajatylittävistä siirtoja koskevasta direktiivistä ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/494460/IPOL-JOIN_ET\(2013\)494460_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/494460/IPOL-JOIN_ET(2013)494460_EN.pdf)).

menettelyjä yritysten on vaikea siirtyä Suomeen tai sieltä pois. Niiden on esimerkiksi turvaututtava kalliiseen ratkaisuun, jossa yritys puretaan yhdessä maassa ja perustetaan uudelleen toisessa.

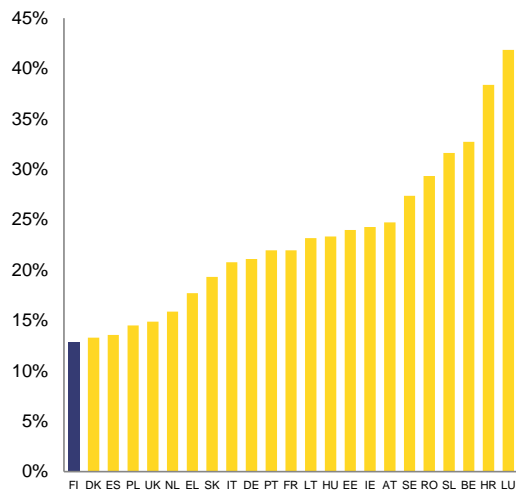
Talous näyttää viimeisten kymmenen vuoden ajan houkuttelleen ulkomaalaisia työntekijöitä ja opiskelijoita. EU:n ulkopuolelta tulevat pätevä ammattilaiset voivat saada työluvan suhteellisen nopeasti ja helposti. Vuonna 2014 lähes 25 prosenttia työpaikan perusteella saaduista oleskeluluvista myönnettiin ammattilaisille ja tutkijoille. Vuonna 2014 Suomeen muuttaneista EU:n kansalaisista 60 prosenttia tuli maahan työpaikan vuoksi. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat opiskelijat. Vuosina 2005–2015 ulkomaan kansalaisten määrä kasvoi Suomessa 91 prosenttia eli 108 000 henkilöstä 206 000:een. Vaikka ulkomaan kansalaisten osuus on Suomessa edelleen pieni muihin samankaltaisiin maihin verrattuna, osuus on kasvanut hyvin nopeasti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Eri kansalaisuuksista kiinalaisten määrä on lisääntynyt 4 500 henkilöllä, japanilaisten 460:llä, yhdysvaltalaisien 670:llä ja brittiläisten 1 400:lla. Vuonna 2013 Suomessa oli 16 000 ulkomaalaista opiskelijaa. Pääosa heistä opiskeli luonnontieteitä, tekniikkaa ja lääketiedettä.

Kuvio 3.5.5: Ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä

Lähde: Euroopan komissio

Kuvio 3.5.6: Yritysten kansainvälinen suuntautuminen

Lähde: Global Entrepreneurship Monitor (maailmanlaajuinen yritysraportti)

Lisätuki sille Suomen startup-kentän osalle, joka on jo ennestään erittäin dynaaminen ja kansainvälinen, voisi hyödyttää taloutta. Helsingissä vuosittain järjestettävässä Slush-startup-tapahtumassa oli 15 000 osallistujaa vuonna 2015. Niistä 1 700 oli startup-yrityksiä, 800 riskipääomasijoittajia ja 630 toimittajia sadasta maasta. Osallistujien tavoitteena oli siirtää yrityksensä seuraavalle tasolle.

Joillakin talouden toimialoilla on merkittävästi kasvupotentiaalia, kuten ympäristö-, kaivos- ja metsäteollisuudessa, rakennusalailla ja luovilla aloilla. Ympäristöteollisuuden yritysten osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2008 alkaen, ja kasvu oli 10,6 prosenttia vuonna 2011. Suomen tavoitteena on luoda vähintään 40 000 uutta työpaikkaa puhtaan teknologian alalle tulevina vuosina ja kaksinkertaistaa suomalaisten cleantech-yritysten kokonaisliikevaihto. Suomen teollisuudessa on kehittämispotentiaalia vanhan ja uuden teknologian yhdistelmissä (bioteknologia, tieto- ja viestintätekniikka ja nanoteknologia) sekä palveluteollisuudessa, kun tähdätään uuden lisäarvon luomiseen teollisuustuotteille.

Liiketoimintaympäristön kehittämistä on tuettu EU:n rakennerahastojen varoin. Uusien yritysten perustaminen, olemassa olevien yritysten kehittäminen ja laajentaminen sekä erilaisten koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen ovat olleet yleisiä kohdealoja Euroopan aluekehitysrahastosta

ja Euroopan sosiaalirahastosta tuetuissa hankkeissa. Merkittävästi lisää tutkimus- ja kehitystoimintaa ollaan käynnistämässä muun muassa kemianteollisuuteen, ympäristöalalle, kaivos- ja metalliteollisuuteen, tulostettavaan elektroniikkaan, tieto- ja viestintäteknologiaan ja matkailualalle. Vaikka rakennerahastojen osuus julkisissa investoinneissa on Suomessa suhteellisen pieni, kuudennen koheesiokertomuksen mukaan sen noin 4 prosentin rahoitusosuus on kuitenkin varsin merkittävä eri alueilla.

Suomen T&K-intensiteetti on edelleen EU:n suurin, vaikka se onkin pienentynyt jatkuvasti. Se oli 3,7 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2009 ja 3,2 prosenttia vuonna 2014. Tämä johtuu pääasiassa yritysten T&K-intensiteetin pienenemisestä: se oli 2,7 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2009, mutta 2,1 prosenttia vuonna 2014, mikä kuvastaa elektroniikkateollisuuden osuuden supistumista (ks. jakso 2.1).

Julkisten T&K-menojen osuus pysyi melko vakaana ja oli noin 1 prosentti suhteessa BKT:hen. Vaikka Suomen julkinen T&K-intensiteetti on kolmanneksi suurin EU:ssa, tieteellisen huippuosaamisen indikaattorit (kuten laajasti viitatu tieteelliset julkaisut⁽⁶⁵⁾) ovat lähellä EU:n keskitasoa. Lisäksi äskettäinen tieteen viittausindikaattoreita koskeva Suomen Akatemian tutkimus osoittaa, että 2000-luvun alun tilanteeseen verrattuna Belgia, Saksa, Irlanti ja Itävalta ovat ohittaneet Suomen⁽⁶⁶⁾. Tämä viittaa siihen, että julkisen tutkimuksen tuloksellisuutta voitaisiin Suomessa parantaa.

Tutkimustoiminnan tuloksia ei saada riittävällä tavalla muunnettua uusiksi tuotteiksi ja palveluiksi. Yritysten rahoittamat korkea-asteen oppilaitosten T&K-menot (jotka kuvaavat yliopistojen ja yritysten välistä yhteistyötä) vähenivät nimellismääräisesti 30 prosenttia kaudella 2008–2014 ja ovat nyt alle EU:n keskitason. T&K-järjestelmän tehostaminen, erityisesti yliopistojen valmiuksien parantaminen T&K-työnsä muuntamisessa innovaatioiksi, on tämän vuoksi olennaisen tärkeää Suomelle.

⁽⁶⁵⁾ Tieteellisten julkaisujen osuus, jotka kuuluvat tieteenalallaan maailman eniten viittauksia saaneeseen 10 prosenttiin kaikista julkaisuista.

⁽⁶⁶⁾ Tieteen tila 2014, Suomen Akademia, 2014.

Ensimmäinen vastaus näihin ongelmiin on hallituksen vuonna 2013 käynnistämä tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen uudistus. Tutkimuslaitoksia on yhdistetty tutkimusaloittain suuremmiksi yksiköiksi. Suomen T&K-alan johtava toimija VTT saa 65 prosenttia liikevaihdostaan ulkoisista tulolähteistä. Sen oikeudellinen asema muuttui valtion virastosta valtion omistamaksi osakeyhtiöksi 1. tammikuuta 2015. Strategisen tutkimuksen neuvosto on perustettu, ja se rahoittaa tällä hetkellä tutkimusta, joka tuottaa ratkaisuja yhteiskunnan haasteisiin. Yliopistojen rahoitusmallia on äskettäin tarkistettu, jotta voidaan ottaa paremmin huomioon muun muassa tieteellisten tulosten laatu.

Tutkimus- ja innovaationeuvosto, jonka puheenjohtajana toimii pääministeri, kannustaa T&K-järjestelmän uudistuksen laajentamiseen ja nopeuttamiseen. Se on esittänyt suosituksia siitä, miten T&K-toiminnalla voidaan edistää kasvua. Näihin suosituksiin sisältyi muun muassa korkeakoulujärjestelmän uudistaminen. Toukokuussa 2015 hyväksytyssä strategisessa ohjelmassa hallituksen tavoitteena on vahvistaa korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä innovaatioiden kaupallistamiseksi. Painopiste on seuraavissa uudistuksissa:

- vahvistetaan julkisten tutkimustulosten kaupallistamista;
- selkeytetään korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten työnjakoa sekä lisätään yhteistyötä; ja
- kootaan tietämys ja osaaminen kilpailukykyisiksi osaamiskeskittymiksi.

Hallitus on myöntänyt rahoitusta uusille hankkeille julkisen T&K-toiminnan kaupallistamisen edistämiseksi. Valtion vuoden 2016 talousarviossa vähennetään kuitenkin tuntuvasti innovaatorahoituskeskus Tekesille myönnettäviä määrärahoja. Erityisesti Tekesin rahoitus Strategisen huippuosaamisen keskittymiä ([SHOK](#)) koskevalle ohjelmalle, joka käynnistettiin vuonna 2008 tukemaan tiedeyhteisön ja yritysten T&K-yhteistyötä ⁽⁶⁷⁾, lopetetaan.

Yleisesti ottaen Suomen liiketoimintaympäristön vahvuuksia voitaisiin kehittää edelleen ja hyödyntää enemmän kasvun ja kilpailukyyn palauttamisessa. Uusilla politiikkatoimenpiteillä voitaisiin lisätä kiinnostusta uusien yritysten perustamiseen ja tukea enemmän niiden kasvua ja kansainvälistymistä. Julkisen T&K-toiminnan tulosten muuntaminen tuotteiksi ja palveluiksi vaikuttaa edelleen haasteelliselta.

---

tutkimusstrategioihin. Vuonna 2014 Tekes rahoitti SHOKeja 88 miljoonalla eurolla. Lisäksi Suomen Akatemia myönsi rahoitusta SHOKien perustutkimukseen.

⁽⁶⁷⁾ SHOKit toteuttavat pitkän aikavälin tutkimusohjelmia (5–10 vuotta), jotka perustuvat yhdessä laadittuihin

LIITE A

Yhteenvetotaulukko

Sitoumukset

Tiivistetty arviointi ⁽⁶⁸⁾

Vuoden 2015 maakohtaiset suositukset	
<p>Suositus 1: sopeuttaa julkista taloutta kohti keskipitkän aikavälin julkisen talouden tavoitetta vähintään 0,1 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2015 ja 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2016; jatkaa toimia julkisen talouden kestävyysvajeen supistamiseksi ja vahvistaa kasvun edellytyksiä.</p>	<p>Vakaus- ja kasvusopimuksen noudattamista koskevia suosituksia arvioidaan keväällä, kun lopulliset tiedot ovat saatavilla.</p>
<p>Suositus 2: hyväksyy sovitun eläkeuudistuksen ja poistaa vähitellen varhaisen työmarkkinoilta poistumisen väyliä; huolehtii kuntarakennetta ja sosiaali- ja terveyspalveluita koskevien hallinnollisten uudistusten tuloksellisesta suunnittelusta ja toteutuksesta, jotta julkisten palveluiden tarjonnan tuottavuutta ja kustannustehokkuutta voidaan lisätä samalla varmistaen niiden laatu.</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran suosituksen 2 noudattamisessa.</p> <p>Sovitun eläkeuudistuksen hyväksymisessä ja varhaisen työmarkkinoilta poistumisen väylien poistamisessa vähitellen on edistytty merkittävästi. Eduskunta antoi eläkejärjestelmän uudistamista koskevaa lainsäädäntöä 20. marraskuuta 2015. Vanhuuseläkkeen alaraja kytketään vuodesta 2027 alkaen elinajanodotteeseen. Lähellä eläkeikää olevien työntekijöiden laajennettuja työttömyysetuja ei kuitenkaan ole kytketty eläkeikään.</p> <p>Kuntarakennetta ja sosiaali- ja terveyspalveluita koskevien hallinnollisten uudistusten tuloksellisesta suunnittelusta ja toteutuksesta huolehtimisessa, jotta julkisten palveluiden tarjonnan tuottavuutta ja kustannustehokkuutta voidaan lisätä samalla varmistaen niiden laatu, on edistytty vain vähän. Hallitus on ilmoittanut terveys- ja sosiaalipalvelujen uudistuksesta. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen pääpiirteistä on sovittu, ja säädösehdotus annetaan mahdollisesti myöhemmin vuonna 2016. Uudistuksen toteuttamista pidetään kuitenkin epävarmana, ennen kuin sen yksityiskohdista on sovittu.</p>
<p>Suositus 3: parantaa nuorten, ikääntyneiden</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran</p>

⁽⁶⁸⁾ Edistymistä vuoden 2015 maakohtaisten suositusten noudattamisessa on arvioitu seuraavasti:

Ei ole edistynyt: Jäsenvaltio ei ole ilmoittanut eikä toteuttanut mitään toimenpiteitä maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi.

Arvio on tämä myös, jos jäsenvaltio on antanut selvitysryhmälle tehtäväksi arvioida mahdollisia toimenpiteitä.

Edistynyt vain vähän: Jäsenvaltio on ilmoittanut joistakin toimenpiteistä maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi, mutta toimenpiteet vaikuttavat riittämättömiltä ja/tai niiden hyväksyminen/toteuttaminen ei ole varmaa.

Edistynyt jonkin verran: Jäsenvaltio on ilmoittanut tai hyväksynyt toimenpiteitä maakohtaisen suosituksen noudattamiseksi.

Toimenpiteet ovat lupaavia, mutta kaikkia niistä ei ole vielä toteutettu eikä toteuttaminen ole kaikissa tapauksissa varmaa.

Edistynyt merkittävästi: Jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteitä, joista suurin osa on toteutettu. Toimenpiteillä edistytään pitkälle maakohtaisen suosituksen noudattamisessa.

Noudattaa täysin: Jäsenvaltio on hyväksynyt ja toteuttanut toimenpiteitä, joilla maakohtaista suositusta noudatetaan asianmukaisesti.

<p>työntekijöiden ja pitkäaikaistyöttömien työllistettävyyttä keskittyen erityisesti työn kannalta merkityksellisen osaamisen kehittämiseen; edistää tuottavuuden kehitystä noudattavaa palkkakehitystä työmarkkinaosapuolten asemaa täysin kunnioittaen ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti.</p>	<p>suosituksen 3 noudattamisessa.</p> <p>Nuorten, ikääntyneiden työntekijöiden ja pitkäaikaistyöttömien työllistettävyyden parantamisessa keskittyen erityisesti työn kannalta merkityksellisen osaamisen kehittämiseen on edistytty jonkin verran. Nuoret, ikääntyneet työntekijät ja pitkäaikaistyöttömät ovat julkisten työvoimapalvelujen erityisiä kohderyhmiä. Ikääntyneiden työntekijöiden osalta on hiljattain otettu käyttöön palkkatukia.</p> <p>Tuottavuuden kehitystä noudattavan palkkakehityksen edistämässä työmarkkinaosapuolten asemaa täysin kunnioittaen ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti on edistytty jonkin verran. Vuonna 2015 tehdyn työehtosopimuksen mukaisesti palkat nousevat hieman eli 0,5 prosenttia vuonna 2016.</p>
<p>Suositus 4: toteuttaa toimenpiteitä vähittäiskauppasektorin avaamiseksi toimivalle kilpailulle.</p>	<p>Suomi on edistynyt jonkin verran suosituksen 4 noudattamisessa.</p> <p>Kilpailuedellytykset ovat parantuneet. Kauppojen aukioloaikoja rajoittanut laki on kumottu. Maankäyttö- ja rakennuslakia on muutettu vähittäiskauppojen sijoittautumisedellytysten parantamiseksi. Alkon myymälöitä voidaan jatkossa sijoittaa myös muualle kuin K- ja S-kauppojen yhteyteen.</p>
<p>Eurooppa 2020 -strategia (kansalliset tavoitteet ja edistyminen)</p>	
<p>Työllisyys: 78 %</p>	<p>Työllisyysaste oli 74,0 prosenttia vuonna 2012 ja supistui 73,3 prosenttiin vuonna 2013 ja edelleen 73,1 prosenttiin vuonna 2014. Työllisyysastetta koskeva kunnianhimoinen tavoite on vaikea saavuttaa, etenkin kun otetaan huomioon, että kehitys on jatkunut kielteisenä.</p>
<p>T&K: 4 % suhteessa BKT:hen</p>	<p>T&K-intensiteetti oli Suomessa 3,2 prosenttia vuonna 2014. Tämä on Euroopan korkein taso. Suomi ei kuitenkaan ole saavuttamassa T&K-intensiteetille vuodeksi 2020 asetettua tavoitetta, mikä johtuu yritysten T&K-intensiteetin heikkenemisestä (2,7 %:sta suhteessa BKT:hen vuonna 2009 2,1 %:iin vuonna 2014). Yritysten T&K-menot ovat</p>

	vähentyneet vuodesta 2011 (14 %:n vähennys vuosina 2011–2014), ja julkiset T&K-menot, jotka nousivat jatkuvasti vuodesta 2000, ovat vakiintuneet vuodesta 2010.
Kasvihuonekaasupäästöt: -16 % vuoden 2005 tasosta vuonna 2020 ja -7 % aloilla, joilla ei sovelleta päästökauppajärjestelmää.	Vuoden 2020 tavoite: -16 % Suomi vähentää kansallisten ennusteidensa mukaisesti ja nykyisiä toimenpiteitä noudattaen päästöjään 16 prosenttia vuosina 2005–2020 ja saavuttaa siten tavoitteensa, mutta ei ylitä sitä. Vuoden 2014 tavoite aloilla, joilla ei sovelleta päästökauppajärjestelmää: -7 prosenttia Kasvihuonekaasupäästöt aloilla, joilla ei sovelleta päästökauppajärjestelmää, vähenivät 8 prosenttia vuosina 2005–2014.
Uusiutuvaa energiaa koskeva tavoite: 38 %	Uusiutuvan energian osuus energian kokonaisloppukulutuksesta oli 38,7 prosenttia vuonna 2014 ⁶⁹ , toisin sanoen se ylitti vuoden 2020 tavoitteen. Lämmityksen ja jäädytyksen vaikutus on merkittävä, ja niiden osuus uusiutuvista energialähteistä on lähes 52 prosenttia. Liikenteen alalla uusiutuvien energialähteiden osuus oli 21,6 prosenttia vuonna 2014, kun vuoden 2020 tavoite on 10 prosenttia. Uusiutuvan energian osalta yleensä Suomi on siis edennyt hyvin. Se on jopa edellä vuodelle 2020 asetetun uusiutuvaa energiaa koskevan tavoitteensa saavuttamisessa.
Energiatehokkuus: Suomi on vahvistanut ohjeelliseksi kansalliseksi energiatehokkuustavoitteeksi 310 TWh, mikä merkitsee sitä, että vuonna 2020 saavutettavan primäärikulutuksen tason pitäisi olla 35,9 Mtoe ja energian loppukulutuksen tason 26,7 Mtoe.	Vaikka Suomen tämänhetkinen primäärienergian kulutus (32,8 Mtoe vuonna 2013) alittaa sen vuoden 2020 tavoitteen, ero on pieni ja lisätoimia tarvitaan primäärienergian kulutuksen pitämiseksi tällä tasolla tai sen kasvamisen minimoimiseksi, kun BKT kasvaa jälleen seuraavien viiden vuoden aikana.
Koulunkäynnin keskeyttäminen: 8 %	Koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus kasvoi 8,9 prosentista vuonna 2012 9,3 prosenttiin

⁶⁹) Eurostat, SHARES-väline, 2014, alustavat tulokset.

	<p>vuonna 2013 ja 9,5 prosenttiin vuonna 2014. Tämä on edelleen alle EU:n vuoden 2014 keskiarvon (11,2 %), mutta koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus on huomattavasti suurempi maahanmuuttajien (14,9 % vuonna 2012) ja poikien keskuudessa.</p>
<p>Korkea-asteen koulutus: 42 %</p>	<p>Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli Suomessa 45,3 prosenttia vuonna 2014, kun se oli 45,8 prosenttia vuonna 2012 ja 45,1 prosenttia vuonna 2013 mitattuna EU:n määrittelemän indikaattorin mukaan. Suomen ulkopuolella syntyneiden keskuudessa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus (33 %) on alhaisempi kuin Suomessa syntyneiden keskuudessa (47 %; vuoden 2012 tilanne) (mitattuna EU:n määritelmän mukaan). Korkea-asteen koulutuksen keskeyttäneiden osuus oli Suomessa 24,2 prosenttia vuonna 2011, kun OECD:n keskiarvo oli 31,6 prosenttia.</p>
<p>Köyhyys / sosiaalinen syrjäytyminen: Köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa elävien määrän vähentämistä koskeva tavoite: 770 000</p>	<p>927 000 vuonna 2014. Köyhyysvaarassa olevien ihmisten määrä on kasvussa, ja se on ollut noin 900 000 koko viime vuosikymmenen ajan. Sen vuoksi vuodeksi 2020 asetetun tavoitteen saavuttaminen tulee olemaan vaikeaa.</p>

LIITE B

Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu

Taulukko B.1: **Makrotalouden epätasapainoa koskevan menettelyn tulostaulu**

			Kynnysarvot	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ulkoinen epätasapaino ja kilpailukyky	Vaihtotase (% suhteessa BKT:hen)	kolmen vuoden keskiarvo	-4%/6%	2,7	1,8	0,5	-0,8	-1,8	-1,5
	Ulkomainen nettovarallisuusasema (% suhteessa BKT:hen)		-35%	6,4	19,7	15,1	11,8	5,4	-0,7
	Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi - 42 kauppakumppania, YKHI-deflaattori	kolmen vuoden %-muutos	±5% & ±11%	4,9	-1,2	-2,8	-8,2	0,1	2,7
	Vientimarkkinaosuus, % maailman viennistä	viiden vuoden %-muutos	-6%	-13,0	-19,6	-23,3	-31,0	-30,7	-24,0
	Nimellinen yksikkötyökustannusindeksi (2010=100)	kolmen vuoden %-muutos	9% & 12%	15,2	13,2	9,4	6,0	9,5	8,0
Sisäinen epätasapaino	Deflatoidut asuntohinnat (%-muutos vuositasolla)		6%	-0,4p	4,8	0,0	-0,4	-1,2	-1,9
	Yksityisen sektorin velka, konsolidoidut tiedot, % suhteessa BKT:hen		14%	0,8	7,4	3,5	7,3	2,4	0,4
	Yksityisen sektorin velka, konsolidoidut tiedot, % suhteessa BKT:hen		133%	142,0	148,6	145,0	148,3	148,2	150,0
	Julkisyhteisöjen velka, % suhteessa BKT:hen		60%	41,7	47,1	48,5	52,9	55,6	59,3
	Työttömyysaste	kolmen vuoden keskiarvo	10%	7,2	7,7	8,1	8,0	7,9	8,2
	Finanssialan kaikki vastuut (% -muutos vuositasolla)		16.5%	16,9	9,5	28,5	-0,7	-12,0	8,7
Uudet työllisyysindikaattorit	Työssäkäyntiaste, % kaikista 15-64-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)		-0.2%	-0,2	-1,1	-1,1	0,2	0,7	0,5
	Pitkäaikaistyöttömyysaste, % aktiiviväestöön kuuluvista 15-74-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)		0.5%	-0,5	0,4	0,5	0,2	-0,3	0,2
	Nuorisotyöttömyysaste, % aktiiviväestöön kuuluvista 15-24-vuotiaista (kolmen vuoden muutos, %-yksikköä)		2%	2,8	4,9	3,6	-2,5	-1,5	0,4

Merkit: p=provisional (väliaikainen).

Huom. Korostetut luvut ovat Euroopan komission varoitusmekanismia koskevassa kertomuksessa vahvistetun kynnysarvon ulkopuolella. Reaalisen efektiivisen valuuttakurssin ja yksikkötyökustannusten osalta ensimmäinen kynnysarvo koskee euroalueen jäsenvaltioita.

Lähde: Euroopan komissio.

LIITE C

Vakiotaulukot

Taulukko C.1: **Rahoitusmarkkinaindikaattorit**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pankkisektorin kokonaisvarat (% suhteessa BKT:hen)	256,8	327,3	300,5	259,1	282,3	266,2
Viiden suurimman pankin osuus varoista (% kokonaisvaroista)	83,8	80,9	79,0	84,1	79,8	-
Pankkijärjestelmän ulkomainen omistus (% kokonaisvaroista)	69,1	70,3	66,6	64,4	66,8	-
Vakavaraisuusindikaattorit:						
- järjestämättömät luotot (% koko luottokannasta) ¹⁾	0,6	0,5	0,5	-	-	-
- vakavaraisuussuhde (%) ²⁾	14,4	14,2	17,0	16,0	15,3	-
- oman pääoman tuotto (%) ²⁾	9,2	10,1	10,8	9,8	11,9	-
Pankkilainat yksityiselle sektorille (vuosimuutos, %)	5,6	8,5	7,1	6,3	3,8	0,3
Asuntoluotot (vuosimuutos, %)	6,8	6,6	5,6	2,3	1,7	2,5
Lainat suhteessa talletuksiin	139,3	142,3	139,9	139,2	139,6	136,7
Keskuspankkiliikviditeetti % vastattavista	0,6	1,0	1,3	1,1	0,4	0,3
Yksityinen velka (% suhteessa BKT:hen)	148,6	145,0	148,3	148,2	150,0	-
Ulkomainen bruttovelka (% suhteessa BKT:hen) ³⁾ - julkinen	39,6	41,8	47,8	46,1	54,0	51,9
- yksityinen	46,9	43,4	43,7	43,8	43,9	47,1
Pitkien korkojen ero suhteessa bundiin (peruspistettä)*	26,7	39,8	39,1	29,2	28,6	22,4
Valtion (5 vuoden) arvopaperien luottoriskijohdannaisten ero*	29,4	49,2	56,4	25,1	24,0	20,6

Huom:

1) Tuorein tieto vuoden 2012 toiselta neljännekseltä.

2) Tuorein tieto vuoden 2014 kolmannelta neljännekseltä.

3) Tuorein tieto syyskuulta 2015. Rahaviranomaiset ja rahalaitokset eivät sisälly lukuun.

* Mitataan peruspisteinä.

Lähde: IMF (vakavaraisuusindikaattorit); Euroopan komissio (pitkät korot); Maailemanpankki (ulkomainen bruttovelka); Eurostat (yksityinen velka); EKP (kaikki muut indikaattorit).

Taulukko C.2: Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ³
Työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista)	73,0	73,8	74,0	73,3	73,1	73,0
Työllisyyden kasvu (%-muutos edellisestä vuodesta)	-0,7	1,3	0,9	-0,7	-0,8	-0,2
Naisten työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista naisista)	71,5	71,9	72,5	71,9	72,1	71,9
Miesten työllisyysaste (% 20-64-vuotiaista miehistä)	74,5	75,6	75,5	74,7	74,0	74,1
Ikääntyneiden työntekijöiden työllisyysaste (% 55-64-vuotiaista)	56,2	57,0	58,2	58,5	59,1	59,8
Osa-aikatyöllisyys (% kokonaistyöllisyydestä, yli 15-vuotiaat)	14,6	14,9	15,1	15,1	15,4	15,3
Määräaikainen työllisyys (% määräaikaisella työsopimuksella työskentelevistä yli 15-vuotiaista)	15,5	15,6	15,6	15,5	15,5	15,8
Siirtynyt tilapäisestä työstä pysyvään	48,7	28,7	30,9	34,5	28,0	-
Työttömyysaste ⁽¹⁾ (% aktiiviväestöön kuuluvista 15-74- vuotiaista)	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4
Pitkäaikaistyöttömyys ⁽²⁾ (% työvoimasta)	2,0	1,7	1,6	1,7	1,9	2,3
Nuorisotyöttömyysaste (% aktiiviväestöön kuuluvista 15-24-vuotiaista)	21,4	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4
Nuoret, jotka eivät ole työelämässä tai koulutuksessa (% 15-24-vuotiaista)	9,0	8,4	8,6	9,3	10,2	-
Koulupudokkaat (joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus ja jotka eivät ole enää koulutuksessa, % 18-24- vuotiaista)	10,3	9,8	8,9	9,3	9,5	-
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (% 30-34- vuotiaista)	45,7	46,0	45,8	45,1	45,3	-
Virallinen päivähoido (vähintään 30 tuntia; % alle 3- vuotiaista)	20,0	20,0	22,0	21,0	-	-

Huom:

(1) Työttömiä ovat henkilöt, jotka eivät ole työssä, mutta hakevat aktiivisesti työtä ja ovat valmiita aloittamaan työn heti tai kahden viikon kuluessa..

(2) Pitkäaikaistyöttömiä ovat vähintään 12 kuukautta työttöminä olleet..

(3) Vuoden 2015 kolmen ensimmäisen neljänneksen keskiarvo. Kokonaistyöttömyyttä ja nuorisotyöttömyyttä koskevat luvut ovat kausitasoitettuja.

Lähde: Euroopan komissio (EU:n työvoimatutkimus).

Taulukko C.3: Työmarkkinoita ja sosiaalista osallisuutta kuvaavat indikaattorit (jatkoa)

Sosiaaliturvamenot (% suhteessa BKT:hen)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sairaanhoito/terveydenhuolto	7,2	7,2	7,2	7,4	7,5	-
Työkyvyttömyys	3,4	3,4	3,3	3,4	3,4	-
Vanhuus / lesket ja orvot	10,9	11,1	11,2	11,9	12,6	-
Perhe/lapset	3,2	3,2	3,1	3,2	3,3	-
Työttömyys	2,3	2,3	2,0	2,0	2,3	-
Muualle luokittelemattomat asuminen ja sosiaalinen syrjäytyminen	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	-
Yhteensä	28,1	28,4	28,0	29,3	30,4	-
josta: tarveharkintaiset etuudet	1,2	1,2	1,3	1,5	1,6	-
Sosiaalisen osallisuuden indikaattorit	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Köyhyys- ja syrjäytymisriski ⁽¹⁾ (% koko väestöstä)	16,9	16,9	17,9	17,2	16,0	17,3
Lasten köyhyys- ja syrjäytymisriski (% 0-17-vuotiaista)	14,0	14,2	16,1	14,9	13,0	15,6
Köyhyysriskiaste ⁽²⁾ (% koko väestöstä)	13,8	13,1	13,7	13,2	11,8	12,8
Vakava aineellinen puute ⁽³⁾ (% koko väestöstä)	2,8	2,8	3,2	2,9	2,5	2,8
Alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävien osuus ⁽⁴⁾ (% 0-59-vuotiaista)	8,4	9,3	10,0	9,3	9,0	10,0
Työssäkäyvien köyhyysriskiaste (% työssä käyvistä)	3,7	3,7	3,9	3,8	3,7	3,7
Sosiaalisten tulonsiirtojen (ilman eläkkeitä) vaikutus köyhyyden vähentämiseen	47,3	51,5	50,0	50,9	55,3	53,6
Köyhyysraja, kansallisena valuuttana kiintein hinnoin	11915	11939	12004	12082	12008	11965
Käytettävissä olevat bruttotulot (kotitaloudet, kasvu %)	2,7	4,0	4,3	2,9	2,7	0,6
Tulosjaon epätasaisuus (ylimmän ja alimman tuloviidenneksen tulo-osuuksien suhde)	3,7	3,6	3,7	3,7	3,6	3,6

Huom:

(1) Köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen uhkaamat: henkilöt, joita uhkaa köyhyys ja/tai jotka kärsivät vakavasta aineellisesta puutteesta ja/tai jotka elävät kotitaloudessa, jossa työssäkäyntiaste on nolla tai hyvin alhainen.

(2) Köyhyysriskiaste: sellaisten henkilöiden osuus, joiden käytettävissä olevat ekvivalenttitulot ovat alle 60 prosenttia käytettävissä olevien kansallisten ekvivalenttitulojen mediaanista.

(3) Niiden osuus, joita koskee ainakin neljä seuraavista puutteista: ei ole varaa i) maksaa vuokraa tai sähkö/vesilaskua, ii) pitää asuntoaan riittävän lämpimänä, iii) kustantaa odottamattomia menoja, iv) syödä lihaa, kalaa tai vastaavaa proteiinilähdettä joka toinen päivä, v) matkustaa viikon lomalle keran vuodessa, vi) autoon, vii) pyykinpesukoneeseen, viii) väritelevisioon tai ix) puhelimeen.

(4) Hyvin alhaisen työssäkäyntiasteen kotitalouksissa elävät: niiden 0-59-vuotiaitten osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jossa aikuiset ovat edellisten 12 kuukauden aikana työskennelleet vähemmän kuin 20 % yhteenlasketusta potentiaalisesta työajastaan.

Lähde:

Sosiaaliturvaväestöstä aiheutuvien menojen osalta ESSPROS; sosiaalisen syrjäytymisen osalta EU-SILC.

Taulukko C.4: Rakennepoliittikkaa ja liiketoimintaympäristöä kuvaavat indikaattorit

Tulosindikaattorit	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Työn tuottavuus (reaalinen, palkansaajaa kohden, vuosimuutos)						
Työn tuottavuus teollisuudessa	-10,32	9,61	-2,11	-8,02	4,08	2,71
Työn tuottavuus rakennusallalla	1,00	5,73	-1,22	-4,34	-0,20	-1,02
Työn tuottavuus markkinapalvelujen alalla	-5,73	3,18	3,99	1,20	-2,11	0,24
Yksikkötyökustannukset (koko talous, vuosimuutos)						
Yksikkötyökustannukset teollisuudessa	13,74	-9,53	4,65	11,11	-2,24	-1,07
Yksikkötyökustannukset rakennusallalla	1,25	-5,32	4,75	8,12	3,56	1,84
Yksikkötyökustannukset markkinapalvelujen alalla	8,78	-1,02	1,31	2,12	4,76	0,21
Liiketoimintaympäristö	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sopimusten täytäntöönpanoon tarvittava aika ⁽¹⁾ (päivinä)	235	375	375	375	375	375
Yrityksen perustamiseen tarvittava aika ⁽¹⁾ (päivinä)	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos ⁽²⁾	0,43	0,31	0,06	0,23	0,41	0,57
Tutkimus ja innovointi	2009	2010	2011	2012	2013	2014
T&K-intensiteetti	3,75	3,73	3,64	3,42	3,30	3,17
Julkiset koulutusmenot yhteensä, % suhteessa BKT:hen, kaikki koulutusastot yhteensä	6,81	6,85	6,76	7,12	na	na
Tieteen ja teknologian alan työntekijöiden osuus kokonaistyöllisyydestä, %	48	48	49	50	51	52
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet ⁽³⁾	31	32	33	33	34	35
Keskiasteen koulutuksen suorittaneet nuoret ⁽⁴⁾	85	84	85	86	86	86
Korkean teknologian tuotteiden kauppatase, % suhteessa BKT:hen	0,08	-0,33	-0,74	-0,87	-1,03	-0,99
Tuote- ja palvelumarkkinat ja kilpailu				2003	2008	2013
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁽⁵⁾ , kokonaisuudessaan				1,49	1,34	1,29
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁽⁵⁾ , vähittäissektori				2,86	2,89	2,86
OECD:n tuotemarkkinoiden sääntely ⁽⁵⁾ , itsenäisten ammattiharjoittajien palvelut				0,61	0,71	0,62
OECD tuotemarkkinoiden sääntely ⁽⁵⁾ , verkkotoimialat ⁽⁶⁾				2,72	2,61	2,47

Huom.

(1) Indikaattorin laskentameteista ja taustaolettamista on tarkempaa tietoa sivulla <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(2) Niiden vastausten keskiarvo, jotka annettiin kysymykseen Q7B_a. "[pankkilaina]: Jos olette hakenut tällaista rahoitusta ja yrittänyt neuvotella siitä viimeisten kuuden kuukauden aikana, mikä oli tulos?". Vastaukset koodattiin seuraavasti: nolla, jos koko rahoitus saatiin, yksi, jos suurin osa rahoituksesta saatiin, kaksi, jos ainoastaan pieni osa rahoituksesta saatiin, kolme, jos hakemus hylättiin, ja puuttuva luku, jos hakemus on edelleen käsiteltävänä tai ei tietoa.

(3) Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden 15-64-vuotiaiden osuus.

(4) Vähintään keski-asteen koulutuksen suorittaneiden 20-24-vuotiaiden osuus.

(5) Indeksit: 0 = ei säännelty; 6 = erittäin säännelty. OECD:n tuotemarkkinoiden sääntelyn indikaattorien laskentameteista on tarkempaa tietoa sivulla <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(6) OECD:n sääntelyindikaattorit energian, liikenteen ja viestinnän alalla.

Lähteet:

Euroopan komissio: Maa- ja kauppanäkökulma — Doing Business (sopimusten täytäntöönpano ja yrityksen perustamisaika); OECD (tuotemarkkinoiden sääntelyä kuvaavat indikaattorit); SAFE (pk-yritysten pankkilainahakemusten tulos).

Taulukko C.5: Vihreä kasvu

Vihreän kasvun tulokset		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Makrotaloudellinen							
Energiaintensiiteetti	kgoe / €	0,21	0,23	0,21	0,21	0,21	-
Hiihi-intensiiteetti	kg / €	0,41	0,44	0,39	0,36	0,37	-
Resurssi-intensiiteetti (korreloi resurssien tuottavuuden kanssa)	kg / €	1,03	1,08	1,07	1,04	1,10	1,09
Jäteintensiiteetti	kg / €	-	0,61	-	0,53	-	-
Energiakaupan tase	% suhteessa BKT:hen	-2,4	-2,8	-3,8	-2,6	-2,5	-2,4
Energian painoarvo YKHI:ssä	%	7,08	7,57	7,52	8,37	8,12	7,84
Energian hintojen muutoksen ja inflaation ero	%	-4,6	8,6	17,2	-3,1	-1,6	-2,6
Reaaliset yksikköenergiakustannukset	% arvonlisäyksestä	12,6	14,4	16,2	-	-	-
Työn verotuksen suhde ympäristöveroihin	suhde	8,8	7,9	7,1	7,5	7,7	8,0
Ympäristöverot	% suhteessa BKT:hen	2,5	2,7	3,0	3,0	2,9	2,9
Sektorikohtainen							
Teollisuuden energiaintensiiteetti	kgoe / €	0,32	0,33	0,32	0,33	0,34	-
Reaaliset yksikköenergiakustannukset tehdasteollisuudessa	% arvonlisäyksestä	29,9	34,8	42,9	-	-	-
Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta	% GDP	10,42	11,40	11,63	11,52	11,73	11,59
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön hinta	€ / kWh	0,07	0,07	0,08	0,07	0,07	0,07
Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien kaasun hinta	€ / kWh	0,03	0,03	0,04	0,05	0,05	0,05
Julkinen energia-T&K	% suhteessa BKT:hen	0,11	0,11	0,10	0,08	0,08	0,09
Julkinen ympäristö-T&K	% suhteessa BKT:hen	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01
Yhdyskuntajätteen kierrätysaste	%	49,5	50,3	59,8	67,1	74,9	-
Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasu-päästöjen osuus*	%	52,0	55,5	52,5	48,4	49,9	47,9
Liikenteen energiaintensiiteetti	kgoe / €	0,65	0,64	0,61	0,59	0,59	-
Liikenteen hiihi-intensiiteetti	kg / €	1,70	1,67	1,55	1,49	1,47	-
Energian toimitusvarmuus							
Riippuvuus energian tuonnista	%	53,8	47,9	52,9	46,3	48,7	-
Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi	HHI	88,7	76,1	103,4	77,0	74,4	-
Energiapaletin monipuolisuus	HHI	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	-

Yleiset huomautukset:

Kaikki makrotason intensiteetti-indikaattorit on ilmaistu fyysisen määrän suhteena BKT:hen (vuoden 2005 hintoina)

Energiaintensiiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)

Energiaintensiiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)

Energiaintensiiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)

Energiaintensiiteetti: kotimainen energian kokonaiskulutus (kgoe) jaettuna BKT:llä (EUR)

Energiakaupan tase: energian viennin ja tuonnin tase, % suhteessa BKT:hen

Energian painoarvo YKHI:ssä: "energiaerien osuus" YKHI:n muodostamiseen käytettävässä kulutuskorissa

Energian hintojen muutoksen ja inflaation ero: YKHI:n energiakomponentti ja YKHI-kokonaisinflaatio (vuotuinen muutos-%)

Reaaliset yksikköenergiakustannukset: reaaliset energiakustannukset osuutena koko talouden arvonlisäyksestä

Ympäristöverot ja työn verotus: Euroopan komissio, "Taxation trends in the European Union"

Teollisuuden energiaintensiiteetti: teollisuuden energiankulutus (kgoe) jaettuna teollisuuden bruttoarvonlisäyksellä (EUR vuonna 2005)

Valmistusteollisuuden reaaliset yksikköenergiakustannukset: reaaliset kustannukset osuutena valmistusteollisuuden arvonlisäyksestä

Energiaintensiivisten alojen osuus taloudesta: energiaintensiivisten alojen bruttoarvonlisäyksen osuus BKT:stä

Keskikokoisten teollisuuskäyttäjien sähkön ja kaasun hinta: kulutusväli 500–2 000 MWh ja 10 000–100 000 GJ; ilman alv:tä.

Yhdyskuntajätteen kierrätysaste: kierrätetyn yhdyskuntajätteen osuus kaikesta yhdyskuntajätteestä

Julkinen energia- tai ympäristö-T&K: julkisyhteisöjen näihin aloihin kohdistamat T&K-menot, % suhteessa BKT:hen

Päästökauppajärjestelmään kuuluvien kasvihuonekaasupäästöjen osuus: jäsenvaltioiden EEA:lle ilmoittamien

kasvihuonekaasupäästöjen perusteella (pl. maankäyttö, maankäytön muutos ja metsätalous)

Liikenteen energiaintensiiteetti: liikenteen energiankulutus (kgoe) jaettuna alan bruttoarvonlisäyksellä (EUR vuonna 2005)

Liikenteen hiihi-intensiiteetti: liikenteen kasvihuonekaasupäästöt jaettuna liikennesektorin bruttoarvonlisäyksellä

Riippuvuus energian tuonnista: energian nettotuonti jaettuna kotimaisella energian kokonaiskulutuksella, ml. ilma- ja meriliikenteen polttoaineet

Yhdistetty toimittajien keskittymisindeksi: kattaa öljyn, kaasun ja hiilen. Pienemmät arvot merkitsevät suurempaa monipuolisuutta ja siten pienempää riskiä.

Energiapaletin monipuolisuus: maakaasun, bensiinutuotteiden, ydinvoiman, uusiutuvan energian ja kiinteiden polttoaineiden

Herfindahl-Hirschmann-indeksi

* Euroopan komissio ja Euroopan ympäristökeskus

Lähde:

Euroopan komissio (Eurostat), jollei toisin ilmoiteta

